

'DIVERSE' LECTOREN...

DIVERSE STUDENTEN?

[Sluitstuk van een jaar nadenken met lectoren en organisaties over diversiteit in de lerarenopleidingen]

Deze werkmap is een realisatie van de Vlaamse overheid
Departement Onderwijs en Vorming, juni 2006

_____ 'Diverse' lectoren... diverse studenten? _____
Sluitstuk van een jaar nadenken met lectoren en organisaties over diversiteit
in de lerarenopleidingen

In opdracht van Vlaams Minister van Werk, Onderwijs en Vorming
Frank Vandenbroucke, 2006

Colofon

Ludo Heylen, Steunpunt GOK
Erik D'haveloose, Steunpunt GOK
Christine De Coninck, Curriculum
Nathalie De Bleeckere, Strategische beleidsondersteuning

'Diverse' lectoren... diverse studenten? Sluitstuk van een jaar nadenken met lectoren en organisaties over diversiteit in de lerarenopleidingen

In opdracht van Vlaams Minister van Werk, Onderwijs en Vorming Frank Vandenbroucke
D/2006/3241/153

Met dank aan de vele deelnemers uit de lerarenopleidingen en middenveldorganisaties.

Inhoud

Woord vooraf	5
1 Inleiding	8
1.1 Hoe is deze publicatie ontstaan?	8
1.2 Wat bedoelen we met ‘diversiteit’?	9
1.2.1 Een inclusieve maatschappij.....	9
1.2.2 Aandacht voor doelgroepen én doelgroepoverstijgend werken.....	10
1.3 Waarom is aandacht voor diversiteit in het onderwijs zo belangrijk?	
1.4 Wat wil het project Diversiteit bereiken?	11
1.4.1 Inzicht geven in de aanwezige diversiteit.....	11
1.4.2 Het onderwijs interculturaliseren	11
1.4.3 Interculturele competenties van leerlingen en leerkrachten verbeteren	12
1.4.4 Ideeën en instrumenten uitwisselen.....	12
1.4.5 Stimuleren tot samenwerking over de onderwijsgrenzen heen	12
1.5 Voor wie is deze publicatie bestemd?	12
1.6 Hoe deze publicatie gebruiken?	13
2 Welke competenties zijn nodig voor het omgaan met diversiteit?	
2.1 Inzicht in dynamiek en potentieel van diversiteit	14
2.1.1 Eigen handelen in verband met diversiteit verkennen	15
Kennismakings-, integratie- en samenwerkingsstage.....	16
Diversiteit in het vak cultuur en maatschappij (cuma).....	18
2.1.2 Kennismaken met de anderen	19
Opleidingsonderdeel Sociaalcultureel Engagement	20
Samenwerkingsproject met asielcentrum	21
Huiswerk aan huis en Voorlezen aan huis	24
2.1.3 Kennismaken met een duidelijk denkkader.....	29
Aandacht voor beeldvorming in leermiddelen en didactisch materiaal	29
Afstemming tussen alle lectoren bij het omgaan met verschillen.	30
2.2 Didactisch handelen bij het omgaan met diversiteit	31
2.2.1 Integratie van de principes van omgaan met diversiteit in de opleiding	37
Geïntegreerd omgaan met diversiteit door de kleuteronderwijzer	37
Inclusie kan!	39
2.2.2 Breed observeren.....	41
Breed observeren als basis van stage	41
2.2.3 Diversiteit positief gebruiken in het leerproces.....	42
Tien krachtlijnen voor inclusief onderwijs.....	42
Heterogene groepen als krachtige leeromgeving	44
2.2.4 Interactie als fundament voor leren	45
Openheid voor diversiteit door interculturele communicatie	45
2.2.5 Differentiatie als bron voor didactisch handelen	47
Interculturalisering en taaldiversiteit in de lerarenopleiding	47
Project Algemene Vakken (PAV) en remediëren van schoolse achterstand.....	48
Stagewerking als steunpunt voor inclusief onderwijs.....	49
Projecten techniek en technologie	51
2.2.6 Werken met externe partners aan een rijke leeromgeving	53
Samenwerkingsprojecten voor omgaan met diversiteit	53
Leren leren aan huis.....	55
Tutorproject GPB-cursisten voor leerlingen secundair onderwijs van de scholengroep.....	57
Overleg basiseducatie, welzijnsorganisaties en lerarenopleiding.....	58

3	<i>Visie en beleid van de opleiding</i>	61
3.1	Cruciale vragen.....	61
3.2	Aandachtspunten	65
3.3	Voorbeelden van diversiteit in visie en beleid van de opleiding....	66
3.3.1	Diversiteit integreren in de visie en het opleidingsconcept	66
3.3.2	Projectwerking Intercultureel Onderwijs.....	70
3.3.3	Diversiteit integreren in curriculumvernieuwing.....	71
3.3.4	Verbeteren van instroom en doorstroom.....	73
3.3.5	Probleemgestuurd onderwijs.....	80
3.3.6	Islamitische godsdienst en diversiteitsmogelijkheden.....	85
3.3.7	Cursus Academisch Nederlands.....	87
3.3.8	Voorlezen aan huis.....	87
4	<i>Visie en aanpak van de middenveldorganisaties</i>	91
4.1	Kleur Bekennen voor mondiale vorming.....	91
4.2	GRIP voor inclusief onderwijs.....	94
4.3	Holebifederatie voor omgaan met kinderen van holebi's	95
4.4	Flora voor gender in lerarenopleidingen.....	97
4.5	Minderhedencentrum voor interculturaliseren van het onderwijs.....	100
5	<i>Verschillen in visie en praktijk van de opleidingen</i>	102
5.1	Project of principe?	102
5.2	Intern proces of samenwerking met externen?	102
5.3	Practise what you preach	102
5.4	Diversiteit of homogeniteit	103
5.5	Cultureel-maatschappelijke nood aan diversiteit	103
6	<i>Beleidsaanbevelingen</i>	105
6.1	Niveau van de klas.....	105
6.2	Niveau van de opleiding.....	105
6.3	Niveau van de overheid.....	106

Woord vooraf

Op 26 mei 2006 namen in Antwerpen duizenden mensen deel aan een witte mars, enkele weken na de vorige in Brussel. Met het zinloze geweld dat de voorbije weken de kop opstak, rijst de vraag of onze samenleving in staat is om te gaan met de grote verscheidenheid van de inwoners in dit land. Onze democratische samenleving is geen *fait accompli*, maar iets wat je moet verdienen, elke dag. Een continu streven.

Een democratische samenleving in het België, het Vlaanderen, in het Europa van vandaag zal divers en intercultureel zijn, of ze zal niet zijn. Het is mijn vaste overtuiging dat hetzelfde geldt voor ons onderwijs. Ons onderwijs moet gelijke kansen bieden en gelijke uitkomsten durven ambiëren door voortdurend zijn organisatie, zijn structuren en zijn concrete praktijken onder de loep te houden. En daarbij de diversiteit in de samenleving als uitgangspunt te nemen.

We kunnen er ons alleen maar over verheugen dat dit besef de laatste jaren is gegroeid. Het leidde in 2002 al tot de Gemeenschappelijke Verklaring over de gelijke behandeling van hetero- en holebi-seksualiteit in het onderwijs. In 2003 ondertekenden alle verantwoordelijke partners binnen het leerplichtonderwijs de Engagementsverklaring Diversiteit als een Meerwaarde. En ik ben tevreden dat universiteiten en hogescholen, vakbonden, sociale organisaties en scholieren- en studentenvertegenwoordigers vorig jaar een gelijkaardige engagementsverklaring voor het Vlaamse hoger onderwijs¹ onderschreven hebben.

Dit engagement is in de eerste plaats een ethische stellingname. Maar het is net zo goed een keuze voor efficiëntie. Want het gaat hier om mensen die ondanks hun mogelijkheden om hoger onderwijs succesvol af te ronden, daar om allerlei redenen niet toe komen. Ze stromen niet in of haken onderweg af. Tegelijkertijd stellen we vast dat hele groepen mensen ondervertegenwoordigd of zelfs afwezig zijn in bestuursraden en in het personeelsbestand van de instellingen. Het gevolg is een verspilling van talent, die een hypotheek op de toekomst legt. Wanneer hele groepen aan de kant blijven staan in het hoger onderwijs, leidt dit haast onvermijdelijk tot achterstelling en dualisering. Het ondergraaft op middellange termijn de duurzaamheid van onze welvaart en ons sociaal bestel. Dit mechanisme van sociale uitsluiting tegengaan is daarom een basistaak voor ons allen.

¹ Zie: Engagementsverklaring: Diversiteit als een meerwaarde, van 19 februari 2003.

Engagementsverklaring: Diversiteit als een meerwaarde, engagementsverklaring van het Vlaamse hoger onderwijs, van 31 mei 2005.

Voor ons allen, en niet in het minst voor de leerkrachten. Om tot krachtige leeromgevingen te komen voor elk kind, is het cruciaal dat leerkrachten kunnen omgaan met diversiteit. Om die reden heb ik het nieuwe diversiteitsproject dat vorig jaar werd opgestart toegespitst op de lerarenopleiding.

Samen met een diverse groep lerarenopleiders gaven we een project vorm, waarin de expertise, de behoeften, de mogelijkheden en de uitdagingen van de verschillende types lerarenopleidingen in zes werkgroepen samengebracht werden.

Lerarenopleidingen volgen pedagogische en didactische, maar ook maatschappelijke ontwikkelingen op de voet. Lerarenopleiders bouwen *knowhow* op over én zijn tegelijk continu op zoek naar manieren om met diversiteit om te gaan. De belangstelling om met collega's uit andere regio's, netten en opleidingstypes aan uitwisseling en visieontwikkeling te doen was dan ook ruim. 'Hoe vaak krijgen we als lerarenopleiding de kans om bij collega's elders ideeën op te doen en mee te geven?' klonk het tijdens de voorbereiding retorisch.

De bevindingen in de werkgroepen, waaraan ook middenveldorganisaties deelnamen, vinden hun neerslag in deze map, getiteld '*Diverse lectoren... diverse studenten? Sluitstuk van een jaar nadenken met lectoren en organisaties over diversiteit in de lerarenopleidingen.* De tekst biedt een zicht op de kaders, op de debatten en een greep uit de praktijkvoorbeelden die in de werkgroepen de revue gepasseerd zijn. De bijeenkomsten vonden plaats vanaf oktober 2005 en werden deze lente afgerond. Vijf keer bogen de werkgroepleden zich over hoe men vandaag in de lerarenopleidingen omgaat met diversiteit en hoe men de studenten competenties om om te gaan met diversiteit kan bijbrengen. Wat werkt en wat niet? Waarom (niet)?

Voor wie er niet (overal) bij kon zijn is er deze map. Ze is de neerslag van de uitwisseling van expertise tussen lerarenopleidingen en tussen lerarenopleiders en vormingsorganisaties. We geven ze als leidraad mee voor iedereen die begaan is met diversiteit.

De map is een logisch vervolg op de map uit 2001 die nog niets aan actualiteit ingeboet heeft, zoals blijkt uit de titel: *Sociaal competente leerkrachten: een werkmap voor de leerkrachtenopleiding. Leren omgaan met diversiteit, grenzen en grensoverschrijdend gedrag, seksualiteit en intimiteit.* Nog meer dan toen moeten we diversiteit vandaag als *core business* voor goede leerkrachten bekijken.

Ik weet dat de perceptie leeft dat diversiteit op gespannen voet staat met efficiëntie, degelijkheid, kwaliteit. De wederkerende conclusies uit de projectgroepen luiden anders. Weliswaar op voorwaarde dat toekomstige leerkrachten tijdens hun opleiding voldoende instrumenten aangereikt krijgen om goed gewapend de uitdagingen tegemoet te treden.

Hóe toekomstige leerkrachten voor die aanpak warm gemaakt worden, kan variëren van huis tot huis. Experimenteer, laat je niet ontmoedigen, voeg andere ingrediënten naar smaak toe – met in het achterhoofd het Indonesische gezegde: 'de beste recepten worden geschreven met het puntje van je tong'.

Het is ons aller opdracht drempels weg te nemen zodat alle competenties tot volle ontwikkeling komen. Ik van mijn kant zal de vele veranderingen die voorbereid en ingeluid worden bij de lerarenopleidingen verder ondersteunen. En ik hoop dat velen meestappen in deze zoektocht, in deze mars-met-velen.

Frank Vandenbroucke

1 Inleiding

1.1 Hoe is deze publicatie ontstaan?

Verschillende lerarenopleidingen van diverse regio's en netten en middenveldorganisaties uit de wereld van gelijke kansen werden in de periode van oktober 2005 tot april 2006 op regelmatige basis in kleine groepen rond de tafel gebracht. Lerarenopleiders uit hogescholen, universiteiten en Centra voor Volwassenenonderwijs debatteerden er over de centrale vraag: hoe kan een werking voor diversiteit in de lerarenopleiding worden opgezet of versterkt? Ze deelden er in zes werkgroepen hun expertise vanuit hun praktijkervaringen, in het kleuteronderwijs, het lager onderwijs, het secundair onderwijs (groep 1 of groep 2), de GPB-opleidingen en het vormingswerk.

De centrale vraag werd verder opgesplitst in drie deelvragen:

- ✗ Wat betekent diversiteit en omgaan met diversiteit voor ons?
- ✗ Aan welke competenties moeten we werken? Of met andere woorden: wat moeten beginnende leerkrachten kennen, kunnen, willen met betrekking tot diversiteit?
- ✗ Hoe kunnen we als opleiding het werken aan deze competenties op een doelmatige manier organiseren?

Al tijdens de eerste kennismakingsronde kwam men in de zes werkgroepen tot de volgende vaststellingen:

- ✗ Diversiteit leeft in de lerarenopleiding. Terwijl een aantal jaren terug werken aan diversiteit vooral focuste op alloctonen, stellen we vandaag een verbreding en verdieping van de thematiek vast. Het gaat ook over kansarme autoctonen, mensen met een handicap, holebi's enz.
- ✗ De invulling van diversiteit verschilt weliswaar sterk van opleiding tot opleiding. Sommige lerarenopleidingen organiseren aparte modules ter kennismaking, terwijl andere juist de hele opleiding herdenken vanuit een diversiteitsbenadering. Sommige werken via externe samenwerkingsverbanden vanuit een bredeschoolgedachte om studenten beter vertrouwd te maken met de complexe leercontexten van leerlingen buiten de school. Andere focussen vooral op de interne afstemming van alle lectoren om in alle situaties te vertrekken van de aanwezige diversiteit.
- ✗ In opleidingen is er nood aan een duidelijke visie over diversiteit en een expliciete keuze om die visie waar te maken. Zo is er in veel hogescholen vandaag een spanning tussen theorie en praktijk: de visie is er wel op papier, maar een consequente uitvoering met daaraan gekoppeld voldoende middelen is dikwijls een veel groter probleem. Diversiteit in de lerarenopleiding is vandaag nog te veel een zaak van enkele moedige pioniers en te weinig een doordachte en breed gedragen beleidskeuze op opleidingsniveau.

- ✘ De inspanningen van hogescholen om diversiteit te verkennen staan vaak niet in verhouding tot de mogelijkheden van studenten om daarmee aan de slag te gaan in de stage. Ze leveren soms ook te weinig resultaat op in de beroepspraktijk van jonge leerkrachten. Af en toe tot verbazing van de afnemende scholen zelf, die hun ergernis uitspreken over de 'klassieke' pedagogisch-didactische praktijk van pas afgestudeerde leerkrachten. Het heeft dus alles te maken met de complexe problematiek van aansluiting tussen de opleiding en de werkvloer.
- ✘ Er bestaat vandaag in heel wat opleidingen een paradox. Enerzijds is er de doelstelling 'een krachtige leeromgeving uitbouwen die werken aan de competentie omgaan met diversiteit bespoedigt' met alles wat daarbij hoort, zoals veel aandacht voor feedback, intervisie, reflectie, leren van en aan elkaar, probleemgestuurd leren, werken in kleine groepen. Anderzijds zijn er heel wat vernieuwingen die de realisatie van deze doelstelling belemmeren. Flexibilisering en individualisering leiden tot een grote en strakke organisatorische puzzel van roosters en werkvormen. Ook schaalvergroting kan de kleinschalige leeromgeving die intercultureel onderwijs nodig heeft, onder druk zetten. Het is een uitdaging om als hedendaagse lerarenopleiding daarin een evenwicht te vinden.

1.2 Wat bedoelen we met 'diversiteit'?

Werken aan diversiteit moet leiden tot een inclusieve maatschappij waarin iedereen optimale kansen krijgt. Daarbij moet doelgroepoverstijgend werken centraal staan.

1.2.1 Een inclusieve maatschappij

Verschillende beleidsdomeinen, zoals het gelijkekansen-, het jeugd-, het cultuur-, het welzijnsbeleid, gebruiken de bestaande diversiteit in onze samenleving steeds vaker als uitgangspunt. Dit geldt ook voor het onderwijs. Diversiteit zouden wij hier als volgt willen definiëren:

'alle mogelijke verschillen die kunnen bestaan tussen mensen die in onze maatschappij samenleven, op het vlak van gender, huidskleur, sociale achtergrond, seksuele geaardheid, lichamelijke en verstandelijke mogelijkheden, religie, levensbeschouwing, leeftijd, etniciteit ...'

Hoewel mensen vrij verschillend zijn, denken en doen mensen in onze maatschappij de dingen nog vaak vanuit de positie of het perspectief van 'de norm', 'de gemiddelde burger': diegene die niet of weinig afwijkt van wat wij geleerd hebben als normaal – want vaak voorkomend – te beschouwen. Zo'n wij-zij-polarisatie herleidt elke 'andere' tot object en roept in- en uitsluitingsmechanismen in het leven. Jan Modaal heeft vooral belangstelling voor mensen die grotendeels in 'de norm' passen. Hij vindt zijn positie heel natuurlijk: man, wit, heteroseksueel, zonder handicap, jong, behorend tot de middenklasse ... Hij staat er niet bij stil dat verschillen in gender, etniciteit, sociaaleconomische positie, leeftijd en seksualiteit verschillen opleveren in macht, in kansen. Hij beseft niet dat het de 'dominante groep' is die bepaalt wat er met of voor de 'doelgroepen' moet gebeuren.

Het onderwijs is zich gaandeweg al meer bewust geworden van dit proces. Het poogt dan ook op alle mogelijke manieren toegankelijker te worden en optimale kansen te geven aan iedereen, hoe verschillend ook. En het wil optimaal gebruik maken van de maatschappelijke diversiteit, vanuit de overtuiging dat mensen vanuit verschillende achtergronden een extra bijdrage kunnen leveren aan het maatschappelijke leven.

Het Steunpunt Intercultureel Onderwijs (UGent) verwoordt waar het om draait: 'Het komt er niet in de eerste plaats op neer om (doel)groepen binnen onze maatschappij te integreren, maar wel om een harmonieus samenleven te organiseren, binnen de leefregels van onze democratie.' Een inclusieve maatschappij creëren is dus de boodschap.

1.2.2 Aandacht voor doelgroepen én doelgroepoverstijgend werken

Het *project Diversiteit* haakt in op de problematieken waarrond het Vlaamse gelijkheidsbeleid opgebouwd is: gender, etniciteit, seksuele geaardheid, handicap/functiebeperkingen en leeftijd. Daar bovenop opteren we er uitdrukkelijk voor om ook de sociaaleconomische positie mee te nemen in ons diversiteitsproject.

Maar om stereotypering te vermijden opteert het project in principe veeleer voor het *doelgroepoverstijgend denken* over diversiteit. Want vrouwen maken meer dan de helft van de bevolking uit en zijn in alle doelgroepen terug te vinden: allochtonen, holebi's, ouderen, mensen met een handicap enz. Bovendien leidt het accent op zogenaamde kansengroepen tot een accent op verschillen tussen mensen, terwijl er daarnaast ook veel gelijkenissen bestaan.

Dit neemt niet weg dat het project soms nog met deze groepen werkt om bepaalde expertise te kunnen bundelen en situaties heel concreet te benoemen. Maar waar mogelijk willen we in onze benadering van diversiteit de doelgroepen overstijgen.

1.3 Waaron is aandacht voor diversiteit in het onderwijs zo belangrijk?

We gaan ervan uit dat zeker het onderwijs – naast andere sectoren – goed geplaatst is om sociale ongelijkheid aan te pakken. Al is een school zelden een volledige afspiegeling van de maatschappij, toch bergt ze verschillen binnen haar muren. Wanneer bv. een schoolteam er alles aan doet om in zijn onderwijs rekening te houden met de diversiteit onder leerlingen en onder leerkrachten, zal dit positieve gevolgen hebben. Niet enkel voor die leerlingen en leerkrachten, maar ook voor hun omgeving en voor de samenleving in haar geheel. Want hoe meer talenten er tot bloei kunnen komen, hoe beter voor de samenleving.

Rekening houden met diversiteit kan op verschillende manieren. Je kunt een doordacht rekruteringsbeleid voeren. Je kunt de lesinhouden screenen opdat er verschillende perspectieven in aan bod komen en niet enkel dat van 'de norm'. Je kunt klassen heterogeen samenstellen of in het schoolreglement regels opnemen die expliciet stellen dat discriminatie en racisme niet getolereerd worden.

Je kunt ook differentiëren in de lespraktijk, zodat je iedere leerling/student meer kansen biedt om aan bod te komen en gewaardeerd te worden. Aandacht besteden aan religieuze feestdagen en mensen ermee vertrouwd maken, kan herkenning in de hand werken.

Leerkrachten zijn rolmodellen, weten we uit de eigen schooltijd. Ze kunnen rol-doorbrekend en emancipatorisch lesgeven of net rolbevestigend optreden. Centra voor Volwassenenonderwijs of lerarenopleidingen kunnen dan weer trachten om mensen uit kansengroepen te bereiken via campagnes of extra begeleiding. Er zijn tal van mogelijkheden.

Het onderwijsaanbod zou aan elk individu en aan iedere maatschappelijke groep dezelfde kansen op succes moeten bieden, net zoals elk beleid erop gericht moet zijn open te staan voor en rekening te houden met iedereen. Het is voor elke organisatie zaak om met dit gegeven te werken volgens de eigen visie en doelen.

1.4 Wat wil het project Diversiteit bereiken?

Het project *Diversiteit* – en dus ook deze publicatie – heeft vijf grote doelen: inzicht bijbrengen in de aanwezige diversiteit, interculturaliseren van het onderwijs, de interculturele competenties van leerlingen en leerkrachten vergroten, ideeën en instrumenten uitwisselen en tot slot stimuleren tot samenwerking over de onderwijsgrenzen heen.

1.4.1 Inzicht geven in de aanwezige diversiteit

Bedoeling is dat scholen puren uit de diversiteit in de eigen onderwijsinstelling of ruimere omgeving. Diversiteit is overal, daar gaan we vanuit. Al kan de onderwijspopulatie soms nogal homogeen lijken, toch is ze dat nooit helemaal. Het komt erop aan de diversiteit te zien en te analyseren, om er van daaruit iets constructiefs en lonends mee te doen. Je denkt misschien: 'In mijn school is iedereen gelijk en de populatie homogeen. Ik ga dus op zoek naar heterogeniteit buiten mijn school, door een wandeling in een buurt waar veel allochtonen wonen, of met een bezoek aan een home voor senioren, mensen met een handicap' Hier gaat het weer over leren *over* anderen. Wij zouden graag het leren *met* en *van* elkaar willen stimuleren, zoals dat ook vermeld staat in de vakoverschrijdende eindtermen. Leren *met* kan doorgaans vlot verlopen wanneer er samenwerkingsverbanden tot stand komen. Waarom niet aankloppen bij andere instellingen en middenveldorganisaties voor een gezamenlijk project?

1.4.2 Het onderwijs interculturaliseren

Onder interculturaliseren verstaan we: 'de eigen leer-, werk- en leefomgeving zo vorm geven dat de diversiteit van iedereen volledig wordt benut via onderlinge interactie'. We willen scholen aanmoedigen om open te staan voor iedereen en een beleid te ontwikkelen dat geen drempels opwerpt voor bepaalde mensen. En om personeel en leerlingen vaardigheden aan te reiken om met diversiteit om te gaan. Scholen zijn er voor zowel meisjes/vrouwen als jongens/mannen, zowel holebi's als hetero's, zowel allochtone als autochtone Vlamingen, zowel mensen

mét als zonder handicap, kansrijk en kansarm, en ze doen 'oud' en 'jong' niet af als zus of zo.

1.4.3 Interculturele competenties van leerlingen en leerkrachten verbeteren

Door leerlingen en leerkrachten intercultureel competenter te maken, willen we kwetsen, discriminatie – of gewoon onwetendheid – tegengaan. Uitsluiting kun je pas bestrijden als je deze praktijken zelf (h)erkent. Intercultureel competente leerkrachten hebben oog voor de verschillen tussen hun leerlingen en houden hier ook rekening mee in hun lespraktijk. Bedoeling is dat leerlingen situaties van gelijkheid en ongelijkheid leren begrijpen, inzicht verkrijgen in hun situatie en die van anderen.

1.4.4 Ideeën en instrumenten uitwisselen

We willen scholen en middenveldorganisaties de gelegenheid geven om elkaar beter te leren kennen, om eventueel netwerken uit te bouwen. We zijn ervan overtuigd dat ze veel van elkaar kunnen opsteken en ideeën en instrumenten uitwisselen die nuttig zijn bij het ontwikkelen van een diversiteitsbeleid op school. De databank op de website zal de goede praktijken verder pogen te bundelen. www.ond.vlaanderen.be/diversiteit

1.4.5 Stimuleren tot samenwerking over de onderwijsgrenzen heen

Diversiteit is overal aanwezig. Omgaan met diversiteit en het afstemmen van het beleid – en dus ook het onderwijs – op die diversiteit is een verantwoordelijkheid van de hele samenleving. Samenwerking buiten de onderwijscontext is daarbij cruciaal. We willen scholen aanzetten om zich open te stellen voor de directe leefomgeving van de ouders, de buurt, het jeugdwerk, de hulpverlening ... zodat de school zich kan verbreden en verankeren in de ruime en verscheiden buitenwereld.

1.5 Voor wie is deze publicatie bestemd?

Deze publicatie is in de eerste plaats bedoeld voor al wie in Vlaanderen bij de lerarenopleiding betrokken is: de hogescholen, de universiteiten en de GPB-opleidingen. Zowel voor wie zelf lesgeeft als voor wie het beleid terzake in de instelling uitstippelt. Maar ook de stagementoren zijn een belangrijke groep die mee tekent voor de professionalisering van (aspirant-)leraren. Het is de bedoeling dat deze publicatie die brede waaier aan lerarenopleiders inspireert om diversiteit in de lerarenopleiding in te brengen, te versterken, uit te breiden.

Ook voor een hele groep middenveldorganisaties met een vormingsaanbod voor aanstormende en actieve leraren kan de map een interessante bron vormen, want hierin worden voor het eerst lopende initiatieven gebundeld. Deze staalkaart van bestaande praktijken laat hen toe hun materiaal nog functioneler te maken en een innovatief en niet-concurrerend aanbod te ontwikkelen. De publicatie kan ook meer gerichte samenwerkingsverbanden inspireren.

1.6 Hoe deze publicatie gebruiken?

Deze publicatie bevat beschouwende stukken, doorgaans gevolgd door praktische voorbeelden die wat voorafgaat illustreren. Uiteraard lichten die voorbeelden vaak meer toe dan alleen dat en hadden ze soms ook elders kunnen worden ingepast. Wie op zoek is naar goede praktijken voor een of ander thema kan dus ook grasduinen in de voorbeelden elders in deze publicatie.

Eerst wordt uitgebreid nagegaan welke competenties bij de studenten in de lerarenopleiding ontwikkeld moeten worden om met diversiteit om te gaan (punt 2). Vervolgens brengen we suggesties aan om het werken aan deze competenties op een doelmatige manier op te nemen in de visie en het beleid van de opleiding (punt 3). Dan komen de visie en aanpak aan bod van middenveldorganisaties die actief zijn rond diversiteit (punt 4). We staan ook kort stil bij de verschillen in visie en praktijk die vandaag in de lerarenopleidingen naast elkaar bestaan (punt 5). Tot slot formuleren we beleidsaanbevelingen om het werken aan diversiteit in de toekomst een sterkere *drive* te geven (punt 6).

2 Welke competenties zijn nodig voor het omgaan met diversiteit?

De competenties die leerkrachten nodig hebben om om te gaan met diversiteit, kunnen worden ingepast in de bestaande basiscompetenties uit het beroepsprofiel van de leerkracht².

Competentiegericht onderwijs omvat de elementen kennis, vaardigheden en attitudes, die steeds geplaatst worden in een bepaalde context. De voornaamste competenties inzake diversiteit zijn inzicht in de dynamiek en het potentieel van diversiteit en didactisch handelen. Het inzicht wordt verworven door reflectie op eigen handelen in verband met diversiteit, kennismaking met de anderen en kennismaking met een duidelijk denkkader. Het didactisch handelen moet gestoeld zijn op een aantal fundamentele principes. In de kennis (inzicht) en vaardigheden (didactisch handelen) die worden verworven, zitten de attitudes sterk verweven.

2.1 Inzicht in dynamiek en potentieel van diversiteit

Een opleiding die inzicht in de dynamiek en het potentieel van diversiteit wil meegeven, zorgt ervoor dat studenten:

- ✗ inzicht verwerven in de veelheid van manieren waarop mensen op elkaar kunnen lijken of van elkaar verschillen:
 - sekse en seksuele voorkeur
 - etnische afkomst en nationaliteit
 - religie en levensbeschouwing
 - politieke overtuiging
 - fysieke verschijning
 - intelligentie, vaardigheden, voorkennis, visies en voorkeuren
 - sociaaleconomische situatie
 - leeftijd...

- ✗ zicht krijgen op de situaties waarin zich confrontaties met verschillen kunnen voordoen en waar mogelijkheden ontstaan om van en met elkaar te leren (= intercultureel leren):
 - op de werkvloer
 - in het ziekenhuis
 - in de straat
 - in het café
 - in de sportclub
 - in de klas

² MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP. *Beroepsprofielen en basiscompetenties van de leraren*. Brussel, Departement Onderwijs, Afdeling Informatie en Documentatie. 1999.

- ✗ verscheidenheid leren zien als een normaal gegeven waarmee we dagelijks in verschillende situaties worden geconfronteerd;
- ✗ een dynamisch perspectief op verschil en gelijkenis leren hanteren, d.w.z. leren beseffen dat de betekenis die in één context aan bepaalde gelijkenissen en verschillen wordt toegekend, kan verschuiven in een andere context;
- ✗ het verband leren leggen tussen het organiseren van interculturele leeromgevingen in de klas en de school en een adequate omgang met verschil in diverse contexten;
- ✗ leren reflecteren op het feit dat positief omgaan met verschillen niet vanzelfsprekend is, dat verschillen namelijk ook kunnen worden genegeerd of dat er een aanpassing van de andere aan eigen beeld en gelijkenis geëist kan worden;
- ✗ ervaren dat adequaat omgaan met verschil in essentie betekent: in onderhandeling treden met de ander over de betekenis die aan dit verschil in de gegeven context wordt toegekend.

Een opleiding die inzicht in de dynamiek en het potentieel van diversiteit wil meegeven, geeft studenten ook voldoende kansen om:

- ✗ zelf het belang van het hoofddoel 'omgaan met diversiteit' te ervaren;
- ✗ in de omgang met kinderen en jongeren de verscheidenheid op een positieve manier te leren hanteren.

Werken aan inzicht in diversiteit kan door van bij de aanvang van de opleiding:

- ✗ het omgaan met diversiteit te verkennen in je eigen handelen;
- ✗ kennis te maken met wie anders is;
- ✗ kennis te maken met een conceptueel kader.

2.1.1 Eigen handelen in verband met diversiteit verkennen

Heel wat studenten hebben nooit stilgestaan bij hun eigen handelen in verband met diversiteit. Hoe staan zij tegenover de diversiteit rondom zich? Hoe gedragen zij zich tegenover anderen? Hoe tolerant zijn ze voor andersdenkenden? Waar liggen hun grenzen?

Sommige hogescholen kiezen ervoor om in het begin van een opleiding duidelijk kleur te bekennen en studenten kennis te laten maken met de aanwezige diversiteit van de studenten in de opleiding.

Hogeschool Antwerpen
KISs: beleef de diversiteit rondom je!
Lies Van Doren

KISs = Kennismakings-, Integratie- en Samenwerkingsstage

'KISs' staat voor 'Kennismakings-, Integratie- en Samenwerkingsstage' en dat is precies wat er gebeurt: de diverse groep van eerstejaarsstudenten secundair onderwijs groep 1 – algemene vakken maakt een hele week kennis met elkaar, de lectoren, de tweede- en derdejaars, de school en haar omgeving, maar ook met zichzelf en de eigen motivatie om deze studie aan te vatten. We werken aan alle attitudes die voorgeschreven worden door het departement Onderwijs en Vorming.

Programma

We organiseren de KISs-week tijdens de vierde volledige week van het academiejaar, twee dagen op en rond de campus, drie dagen residentieel. Op locatie bereik je immers heel wat doelstellingen die tijdens de lesuren onmogelijk te realiseren zijn. Elke student krijgt een badge waarmee hij/zij voor elke activiteit wordt ingedeeld in een andere groep. De grootte van de groepen is afhankelijk van het soort activiteit.

Maandag en dinsdag organiseren we groepsreflecties over 'de ideale leraar', een vakkenmarkt en buurtzoektocht met behulp van de tweede- en derdejaars, de voorbereiding voor het free podium en het invullen van de diversiteitsenquête.

Op woensdagmorgen vertrekken we naar de locatie, waar we vier workshops met doorschuifstelsysteem organiseren rond kennismaking, samenwerking, motivatie en diversiteit. We zetten de doelstellingen daarvan op een rij:

Kennismaking

- elkaar leren kennen;
- de onderlinge betrokkenheid aanwakkeren;
- aandachtig kunnen luisteren;
- zich durven richten tot een groep;
- aanzetten tot groepsvorming door ondersteunen van een empathisch proces.

Samenwerking

- beter leren samenwerken;
- belang van samenwerken inzien;
- inzicht verwerven in de factoren die samenwerken belemmeren (o.a. persoonlijk willen scoren, weinig overleg, negatief gedrag, conflicten);
- inzicht verwerven in de factoren die samenwerken bevorderen (o.a. doelgericht werken, goed overleggen en communiceren, groepsbelang boven eigen belang plaatsen).

Motivatie

- kunnen motiveren van eigen keuzes;
- eigen gedrag kunnen analyseren;
- aandachtig kunnen luisteren;
- zich durven richten tot een groep.

Diversiteit

- inzicht verwerven in de diversiteit van de studenten professionele bachelor secundair onderwijs;
- verschillen en 'anders zijn' als meerwaarde leren appreciëren;
- respect voor ieders eigenheid en verdraagzaamheid ontwikkelen;
- openheid en pluralisme ervaren als positieve waarden.

Bij de workshop Diversiteit gebruiken we de gegevens die verzameld worden op maandag en dinsdag via de diversiteitsenquête. Studenten moeten dan bv. raden hoeveel procent studenten van hun jaar gelooft in een god, holebi is, thuis geen Nederlands spreekt ...

Donderdagvoormiddag organiseren we estafettes, in de namiddag krijgen de studenten de opdracht die avond een lekkere maaltijd voor de hele groep te serveren – met uiteraard voor elk wat wils. Na de feestelijke maaltijd brengen de studenten hun voorbereide muziek-, dans- en toneelvoorstellingen tijdens een free podium.

Vrijdagmorgen komen de studenten opnieuw samen in het allereerste groepje van de week, waarbij ze hun verwachtingen van de week terugkrijgen en punten mogen geven per item. Zo krijgt het lectorenteam feedback en kan de aanpak jaar na jaar verbeteren.

Resultaten

Enkele reacties van studenten na de KISSs-week:

'Ik denk dat ik nu iedere naam ken van heel 1AV, en ik ken de studenten die dezelfde vakken hebben als ik nu veel beter'.

'Ik heb nu medestudenten in mijn msn-lijst staan die me bij het begin helemaal niet interesseerden, gek hoe je toch afgaat op uiterlijke kenmerken en vooroordelen'.

'Door de kookactiviteit voel ik me erg verbonden met de islamitische medestudenten. Ik heb veel geleerd en het was grappig om te zien, als beschermkledij droeg iedereen een hoofddoek in de keuken!'.

'Omdat het tijdens de KISSs-week ook ramadan was, zag ik er een beetje tegenop: ik zou overdag heel moe zijn en er was ons gezegd dat we zeker alle activiteiten moesten meedoen. In ruil zou de hele groep wachten met het avondeten tot zonsondergang. Maar ik vind het echt super meevallen, vele medestudenten kwamen vragen of het niet te moeilijk was, waarom we eigenlijk niets mochten eten. Bij onze middernachthap kregen we ook veel bezoek van andere studenten op onze kamer, omdat ze wisten dat ze zeker ook een kommetje soep konden krijgen!'.

'Vooral de workshop diversiteit vond ik super. Je wéét gewoon dat het over jou en de mensen rondom je gaat, dat maakt het zo interessant'.

Het resultaat is een hechte groep eerstejaars van bij het begin van het academiejaar, met aandacht voor elkaars mening en overtuiging, met inzicht in diversiteit en de mogelijkheden daarvan. De aula's en lessen zijn nadien niet meer hetzelfde als voordien, studenten die elkaar niet kenden trekken nu samen op, lenen notities uit, werken samen aan opdrachten ... Kortom: het integratieproces verloopt sneller en diepgaander.

Evaluatie

Een passend evaluatiesysteem blijft een werkpunt: hoe evalueer je de tien attitudes van de basiscompetenties van de lerarenopleiding? Wij bekijken het vooral in termen van gedrag: wat dóet de student (spontaan), wat dóet de student niet (meer)? Suggesties zijn echter altijd welkom ...

Toekomstperspectieven

De KISSs-week vindt plaats tijdens de vierde volledige week van het academiejaar. Studenten professionele bachelor secundair onderwijs – algemene vakken nemen eraan deel. Er zijn plannen om de deelname uit te breiden naar alle eerstejaars lerarenopleiding.

Contactgegevens

Lies Van Doren

l.vandoren@ha.be

Diversiteit in het vak cultuur en maatschappij (cuma)

Xios Hogeschool Limburg Diversiteit in het vak cultuur en maatschappij (cuma) Ingrid Heps

1ste jaar: sporadisch in cursussen door lectoren van verschillende vakken		
2de jaar: op eigen niveau van de studenten		
1ste semester	Theoretische cursus	Opbouwen van kennis en attitudevorming + koppelen aan de actualiteit en vooral ook actuele thema's over onderwijs.
2de semester	Taak: theorie toepassen op enkele cultureel-maatschappelijke activiteiten + aanzetten tot ontdekken van nieuwe 'culturele activiteiten'.	Toepassen kennis in dagelijkse leven + attitudevorming
3de jaar: vertaling naar de onderwijspraktijk		
	De studenten werken hier een projectweek uit met een aansluitende stage in de lagere school. Zij kiezen hiervoor een cultureel-maatschappelijk thema.	Competenties naar de beroepspraktijk.

2de jaar

1ste semester

Visie: inzicht in eigen handelen rond diversiteit

Doel: de bedoeling van de cursus cuma in het tweede jaar is de studenten bewustmaken van de invloed die de cultuur en de maatschappij hebben op hun ontwikkeling en persoonsvorming. Er wordt hierbij aandacht geschonken aan de verschillen binnen eenzelfde maatschappij zoals klassenverschillen, cultuurverschillen, subculturen, genderverschillen. Daardoor kunnen cursisten leren hoe ze hiermee later in hun beroepspraktijk rekening kunnen houden. Daarnaast wordt aan de studenten ook meer inzicht gegeven in samenlevingen en culturen door het bespreken van verschillende elementen en bepaalde dynamieken die erin werkzaam zijn.

We doen dit aan de hand van volgende inhoud:

- * socialisatie: primaire, secundaire, tertiaire;
- * waarden, normen, instituties + hun internalisering;
- * cultuur + de componenten, culturele overdracht, culturele verandering, ethnocentrisme, hoofdcultuur, subcultuur, tegencultuur.

2de semester

Taak: het inzicht in eigen handelen verdiepen en kunnen toepassen

De studenten moeten een aantal activiteiten uitvoeren waarin zij ervaren dat de theorie over cultuur en maatschappij overal in onze omgeving aanwezig is. Zij kunnen hiervoor een brede waaier aan activiteiten uitvoeren: het maken van een actueel dossier van artikels uit kranten en weekbladen rond een actueel thema, het bespreken van een film, boek, toneelstuk of tentoonstelling, van een interculturele ervaring, van een maatschappelijke organisatie die ze hebben bezocht of waarin ze zich engageren...

We kiezen voor deze werkvorm omdat we van mening zijn dat het niet altijd nodig is om rond vaste thema's te werken om bepaalde doelstellingen te bereiken. Het vak cuma biedt hen namelijk een algemeen kader en de studenten kunnen dan zelf kiezen op welk(e) boek/film/activiteit ze dit kader toepassen. Het gaat dus niet in de eerste plaats om de activiteiten, maar wel om het kader dat zij hierop gaan toepassen.

Een ander doel van deze taak is ook om de participatie van de studenten in onze maatschappij en cultuur uit te breiden. Ze worden namelijk gestimuleerd om hieraan deel te nemen, en hierbij spelen de activiteiten dan natuurlijk wel weer een rol.

3de jaar

In het laatste opleidingsjaar wordt van de studenten verwacht dat ze de inzichten kunnen uitwerken en vertalen naar werkvormen, inhoud, projectwerk. Ze kiezen dan in overleg met hun leerlingen een thema dat zij vanuit een maatschappelijke en/of culturele invalshoek uitwerken in een projectweek voor kinderen in de basisschool.

Ze worden in elke stage geconfronteerd met de verschillen in culturele achtergrond van de leerlingen die zij voor zich hebben en moeten aantonen dat ze voldoende competenties hebben om hier goed mee om te gaan (bv. differentiatie, kansarmoede, anderstaligheid, godsdienstverschillen ...). Hier ligt de nadruk op het didactische handelen bij het omgaan met diversiteit.

Resultaten en knelpunten

Deze modules worden ook in de andere opleidingen (professionele bachelor in onderwijs – kleuteronderwijs, lager onderwijs, secundair onderwijs) aangeboden. In het tweede jaar is dit vak identiek over de opleidingen heen. In het derde jaar verschilt de uitwerking per opleiding omdat de noden anders zijn. Wij zijn dan ook van mening dat dit vak perfect bruikbaar is in andere opleidingen dan de lerarenopleidingen. Voor de activiteit die wij in het derde jaar organiseren is er wel een meer concrete en meer praktische invulling nodig, die meer gericht is op het beroepsveld van de betreffende opleiding.

Het moeilijke element binnen deze activiteit is dat een groot deel van de doelstellingen van deze opleidingsonderdelen gericht zijn op attitudevorming bij de studenten. Maar een attitudeverandering kan je enkel nastreven en nooit met zekerheid bereiken. Om dit toch zoveel mogelijk te bevorderen is het belangrijk dat er een leerlijn is om hen geleidelijk aan, stap per stap, dichterbij de gewenste competenties en attitudes te brengen. Die is aanwezig in de opbouw van het tweede en het derde jaar.

Toekomstperspectieven

Deze modules zullen in het nieuwe curriculum hervormd worden. Daar zal vanaf het eerste jaar en meer dan voorheen aandacht zijn voor de invloed van socialisatie op onze (persoonlijks)ontwikkeling. Het tweede jaar blijft binnen de onderwijzersopleiding inhoudelijk analoog. Wel wordt er gekozen voor andere werkvormen. Ook wordt dit vak opgenomen in een vakoverschrijdende module, waarbij vooral meer integratie met W.O.-geschiedenis nagestreefd wordt. Hoe de module in het derde jaar vorm zal krijgen is nog niet helemaal duidelijk. Waarschijnlijk zal ze in een specifieke module worden geïntegreerd.

Contactgegevens

Ingrid Heps (pedagoge)

ingrid.heps@xios.be

Tel.: 011/85.95.53

www.xios.be

2.1.2 Kennismaken met de anderen

We vellen oordelen en formuleren meningen die niet berusten op kennis, maar op vooroordelen die ontstaan door gewoonte en door wat we zien en horen om ons heen. En we schrijven een volk of individuen van een groep bepaalde eigenschappen toe op grond van stereotypes, veralgemeningen. Om anderen te leren kennen, moet je je bewust worden van die vooroordelen en stereotypes en ze trachten bij te sturen. Of het nu gaat over wit of zwart, oud of jong, hetero of homobi, mensen met of zonder handicap, met veel of weinig centen, met een buikje, noem maar op.

Vaak ontstaan heel wat misverstanden omdat we 'de andere' niet kennen. De oplossing is dus vaak simpel: kennismaken met mensen en verkennen van een wereld die men niet kent. Men moet zich wel hoeden voor dé valkuil van 'lerenkennen-projecten'. Opletten dus voor zogenaamde interculturele wandelingen of bezoeken aan de Matongéwijk. Wat men leert 'kennen', is dikwijls slechts één of in het beste geval een beperkt aantal contexten die naderhand al te gemakkelijk worden veralgemeend. Zo ontstaan stereotypen en vooroordelen, net dat wat men wou bestrijden.

Katholieke Hogeschool Mechelen
Opleidingsonderdeel Sociaalcultureel Engagement
Lia Frederickx

Beschrijving van het project

Het opleidingsonderdeel Sociaalcultureel Engagement (SCE) is opgenomen in elk programmajaar van de opleiding tot leraar lager onderwijs. In het tweede opleidingsjaar ligt de focus onder meer op het thema diversiteit. Dit onderzoeken we vanuit een project dat studenten kansen biedt om het begrip diversiteit een invulling te geven vanuit de eigen leefwereld.

We willen studenten bewust laten ervaren dat:

- * mensen op heel veel punten van elkaar verschillen;
- * dit verder gaat dan het onmiddellijk zichtbare;
- * door iemand in al zijn verschillen te leren kennen, respect kan groeien en samenwerking mogelijk wordt;
- * je zicht kan krijgen op verschillen door samen dingen te doen en samen over die ervaringen te praten.

Inspiratie voor de concrete uitwerking van deze uitgangspunten vonden we in het Eén-programma Witte raven, waarin mensen de rol overnemen van iemand die heel erg verschilt van hun eigen persoonlijkheid. In de confrontatie tussen de twee verschillende leefwerelden kan respect groeien voor elkaars leefwereld.

Andere mensen leren kennen met hun kleurrijke persoonlijkheid en hun al dan niet verborgen talenten behoort tot diversiteit, maar ook in jezelf verschillende facetten onderkennen, valt onder deze noemer. Op deze twee aspecten focussen we in dit project.

Aanpak

Start	in kleine groep een opname van Witte raven bekijken, hierover reflecteren en de koppeling maken met het thema 'diversiteit'.
Opdracht	<p>'Ontmoet elkaar en vind wat je niet zoekt'</p> <p>Studenten hebben anderhalve dag de tijd om in groepen naar keuze een eigen plan op te stellen met acties die als doel hebben: elkaar beter, en allicht anders, te leren kennen. We sturen hen daarbij bewust op pad buiten de schoolse context. We suggereren de volgende soorten van activiteiten als middel om elkaar anders te ontmoeten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - taakgerichte activiteiten: je bedenkt voor je groep een bepaalde opdracht of taak, bv. samen koken, een bezoek brengen aan een zieke ...; - activiteiten die meer direct gericht zijn op het leren kennen van elkaar: bv. een avond van woonst wisselen, een schrijfgesprek houden, elkaars hobby's leren kennen ...; - activiteiten waarbij je op iets nieuws, iets onbekends voor alle groepsleden stort en zo een uitdaging aangaat: bv. een sport uitproberen die nieuw is, een stad bezoeken waar je nooit eerder bent geweest... <p>Studenten leggen het actieplan voor aan de begeleiders en motiveren hun keuze.</p>
Evaluatie	<p>De evaluatie bestaat uit twee delen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een portret maken van een groepsgenoot; - een schriftelijke verwerkingsopdracht naar de onderwijspraktijk. <p><u>Opdracht 1</u> Op basis van de ervaringen stel je iemand uit de groep voor door een 'portret' te maken van deze persoon. Daarin ga je verder dan oppervlakkige, zichtbare aspecten. We verwachten dat studenten hierbij eerder beeldend te werk gaan, het vertrekpunt bij dit portret is een A3-blad. We organiseren deze activiteit in een groot lokaal met alle studenten samen. De geportretteerde mag achteraf commentaar toevoegen bij het resultaat.</p>

Opdracht 2

We gaan ervan uit dat studenten tijdens deze dagen gelijkenissen én verschillen hebben ontdekt bij elkaar. Opdracht 2 is bedoeld om de koppeling te maken met de klaspraktijk waar ze ook geconfronteerd zullen worden met kinderen die op heel veel punten van elkaar verschillen. Na overleg met elkaar in kleine groep, doet iedere student een individuele schriftelijke suggestie over hoe je kinderen kan doen kennismaken met deze diversiteit, en hoe je als leerkracht zicht kan krijgen op de verschillen tussen de kinderen.

Resultaten en knelpunten

Aan reacties van studenten merken we dat we slagen in een belangrijke doelstelling, nl. het thema dicht bij hun leefwereld brengen. De opdracht samen in een niet-schoolse context dingen te ondernemen is een uitdaging waar ze met veel enthousiasme invliegen. De voorbereiding met het programma Witte raven is daarbij een leuke en aangepaste opstap, want ook niet onbekend voor de meeste studenten. De reflectie op het tv-programma in kleine groepen is een manier om het thema voor te stellen en naar hun verwachtingen en inschattingen van het begrip diversiteit te peilen. De betrokkenheid is in alle geval groot om van deze korte tijd samen iets te maken.

De begeleiding bij het maken van het actieplan is belangrijk. Groepen die elkaar al kennen hebben andere acties nodig dan mensen die bewust kiezen om te gaan samen zitten met anderen die ze nauwelijks kennen. We stimuleren studenten om bij de voorgestelde activiteiten te verwoorden waarom deze acties juist voor hen geschikt zijn om de diversiteit in het groepje uit te spitten.

De eerste evaluatieopdracht is een bijzonder geslaagd moment voor de meeste studenten. Bovendien is het een groepsgebeuren dat nogal wat dynamiek en sfeer brengt in de groep na hun intense 'ervaringsdag'. We merken dat we studenten nog beter kunnen coachen om in hun 'expressie' een dieper niveau te bereiken.

De tweede opdracht heeft als doel de link met de latere praktijk te leggen. Omdat het project zijn beslag moet vinden binnen 2,5 dag zitten we te krap in tijd om het project/thema meer theoretisch te duiden en het te plaatsen in het ruimere kader dat 'intercultureel onderwijs' is. Het ontbreekt voornamelijk aan een degelijke opvolging die vertrekt vanuit de beleving van de student om het begrip diversiteit en zijn effect op onderwijs dieper te gaan verkennen.

Nadeel van projectmatig werken is uiteraard dat het thema in de perceptie van studenten misschien te los staat van andere inhoud in de opleiding. We hebben geen zicht op de transfer. Hoe dit steviger te verankeren in de rest van het programma, is de belangrijkste uitdaging voor de groep begeleiders.

Contactgegevens

Lia Frederickx
lector KHM – lerarenopleiding
lia.frederickx@khm.be

Samenwerkingsproject met asielcentrum

Provinciale Hogeschool Limburg
Samenwerkingsproject met asielcentrum voor Frans en PAV
Hanne Rosius

Partners

Asielcentrum Sint-Truiden
Montenakenweg 145
3800 Sint-Truiden

Provinciale Hogeschool Limburg
Departement Lerarenopleiding (Valeria Catalano, Hanne Rosius)
Elfde Liniestraat 24

Projectomschrijving

In het project zullen studenten Frans en PAV samenwerken met de minderjarige asielzoekers uit Sint-Truiden. Het project zal in drie fasen verlopen.

Fase 1: Sensibilisatie

In een eerste fase willen we een genuanceerde blik op de asielproblematiek bevorderen. Deze sensibilisatie verloopt in twee stappen.

- * *In eerste instantie zullen de studenten op zelfstandige basis informatie over de asielproblematiek in al zijn facetten verwerven en verwerken. We denken hier bv. aan volgende items: asielbeleid, asielprocedure, rol van de Conventie van Genève, diverse cijfergegevens, asielbeleid in Europa, toekomstplannen ...*
- * *Vervolgens bieden we de studenten een rondleiding in het asielcentrum aan om er kennis te maken met het dagelijkse leven.*

Fase 2: Organiseren van een ontspanningsactiviteit

We willen de studenten vooral in contact brengen met de minderjarige asielzoekers, gezien de finaliteit van hun opleiding. Studenten bereiden daartoe in kleine groepen een ontspannende activiteit voor. De groepen worden zo samengesteld dat er telkens studenten met uiteenlopende vakkencombinaties inzitten. Elke woensdag- of zaterdagmiddag verzorgt één groep een activiteit. De opdracht wordt zo geformuleerd dat er voldoende diversiteit in het aanbod zit (bv. een sportactiviteit, een quiz, een kooknamiddag, een uitstap, een creatieve activiteit).

Fase 3: Ontwerpen van educatief materiaal

De studenten moeten op hun beurt, als toekomstig leraar, hun leerlingen sensibiliseren voor de vluchtelingenproblematiek. Vandaar dat ze de opdracht zullen krijgen een soort krant te ontwerpen om leerlingen uit het secundair onderwijs te informeren. Voor de artikelen in deze krant doen studenten een beroep op de twee voorgaande fasen van het project. Tijdens de ontspanningsactiviteiten komen ze mogelijk ook met jongeren in contact die hen daarbij kunnen helpen (bv. voor het nemen van foto's, het vertellen van verhalen, het geven van extra informatie over het leven in een asielcentrum ...). Daarbij aansluitend ontwerpen de studenten een lessenreeks waarin de informatie uit de krant verworven wordt door leerlingen in het secundair onderwijs. Studenten moeten hierbij vooral de nadruk leggen op het verwerven van een positieve attitude bij leerlingen.

Doelstellingen

Volgende doelstellingen worden bij de studenten beoogd:

- * **Kennis**

*Studenten verwerven een genuanceerde blik op de asielproblematiek in al zijn facetten.**

- * **Vaardigheden**

Studenten kunnen:

- o *zelfstandig op zoek gaan naar de gevraagde informatie over de asielproblematiek;*
- o *cijfergegevens over asielproblematiek analyseren;*
- o *in aangepaste instructietaal een krant over de asielproblematiek schrijven;*
- o *met behulp van ICT een goed gestructureerde krant ontwerpen met de nodige aandacht voor visualisatie en lay-out;*
- o *in groep een ontspannende activiteit voorbereiden en uitvoeren;*
- o *de verworven achtergrondinformatie aanwenden om actuele gebeurtenissen te plaatsen;*
- o *hun ervaringen uit het project op een (vak)didactisch verantwoorde wijze aanwenden in de onderwijspraktijk*;*
- o *op constructieve wijze samenwerken met medestudenten met andere vakkencombinaties*.*

- * **Attitudes**

Studenten verwerven een positieve houding ten opzichte van asielzoekers.

Niveau van de opleiding

Studenten moeten leren samenwerken in heterogene groepen. Zowel qua vakkencombinatie als qua interesse en competentie is de heterogeniteit in elke groep groot. Studenten moeten die heterogeniteit aanwenden om het groepswerk tot een goed einde te brengen. Bv.: een student handelswetenschappen is doorgaans sterk in ICT-toepassingen die nodig zijn voor het ontwerpen van een aan-

trekkelijke krant. Een student geschiedenis heeft meestal een ruimere voorkennis van historisch-maatschappelijke begrippen die geanalyseerd moeten worden in het kader van de asielproblematiek (bv. Conventie van Genève, rol van de EU, mensenrechten). Studenten economie kunnen de invloed van economische factoren beter duiden. Studenten Engels kunnen helpen bij het opzoeken in Engelstalige bronnen. Een deel van de asielzoekers in Sint-Truiden is Franstalig. Hier kunnen de studenten Frans een rol spelen. Studenten leren dus om verschillen positief aan te wenden en te leren van elkaar.

Niveau van de onderwijspraktijk

Ook een asielzoeker heeft recht op onderwijs. De minderjarige asielzoekers zitten op school in Sint-Truiden. Het zijn dus de toekomstige leerlingen van onze studenten. Via dit project maken ze kennis met de achtergrond van deze leerlingen. Bovendien leren ze het echte verhaal kennen. Zo streven we ernaar vooroordelen te doen verdwijnen en blikken te verruimen. Via het didactische luik leren studenten hoe ze op hun beurt hun leerlingen leren omgaan met culturele diversiteit.

Situering in de basiscompetenties

In het project komen volgende basiscompetenties aan bod:

- * De leraar als begeleider van leer- en ontwikkelingsprocessen:
 - o de beginsituatie van de leerlingen en de leergroep achterhalen;
 - o doelstellingen kiezen en formuleren;
 - o leerinhouden selecteren;
 - o in teamverband leermiddelen kiezen en aanpassen.
- * De leraar als opvoeder:
 - o door attitudevorming leerlingen op individuele ontplooiing en maatschappelijke participatie voorbereiden;
 - o actuele maatschappelijke ontwikkelingen hanteren in een pedagogische context.
- * De leraar als organisator:
 - o een soepel en efficiënt les- en dagverloop creëren, passend in een tijdsplanning vanuit het oog van de leraar en de lerende;
- * De leraar als innovator:
 - o vernieuwende elementen aanwenden en aanbrengen.
- * Partner van ouders en verzorgers:
 - o zich op de hoogte stellen van en discreet omgaan met gegevens over de leerling;
- * De leraar als lid van een team:
 - o in het team over een taakverdeling overleggen en die naleven.
- * De leraar als partner van externen:
 - o in overleg contacten leggen, communiceren en samenwerken met externe instanties die onderwijsbetrokken initiatieven aanbieden.
- * De leraar als cultuurparticipant:
 - o actuele thema's en ontwikkelingen onderscheiden en kritisch benaderen.

Contactgegevens

Hanne Rosius en Valeria Catalano
Provinciale Hogeschool Limburg
Departement Lerarenopleiding
Elfde Liniestraat 24
3500 Hasselt
HRosius@mail.phlimburg.be
VCatalano@mail.phlimburg.be

Katholieke Hogeschool Kempen
Huiswerk aan huis en Voorlezen aan huis
Annie Meeuwes en Ellen Stoffels

Projecten in samenwerking met schoolopbouwwerk Turnhout en Mol

In de stage van het derde jaar krijgen de studenten de kans om in een reële situatie met diversiteit te leren omgaan. Deze kennismaking is maar mogelijk dankzij een theoretische basis die in het eerste, tweede en derde jaar werd gelegd (zie overzicht in annex).

Naast de didactische stage in de basisschool is er voor elke student een alternatieve stage gepland waarvan de omvang gelijk is aan één weekequivalent. Die stage vindt plaats in een socioculturele of educatieve context, anders dan de (basis)schoolse.

In het kader van deze alternatieve stage werken wij intensief samen met het schoolopbouwwerk en andere initiatieven die zich tot de doelgroep van het GOK-beleid richten. Concreet betekent dit dat de studenten zich wekelijks kunnen engageren in diverse projecten van het schoolopbouwwerk (SOW), zoals Huiswerk aan huis en Voorlezen aan huis. Enerzijds kunnen de studenten in deze projecten hun competentie als toekomstig leerkracht gebruiken, anderzijds krijgen zij de kans om contacten te leggen met ouders en leerlingen in hun thuissituatie. Zij leren de drempel voor kansarme en allochtone ouders overwinnen en krijgen een realistischer beeld van de thuissituatie van de doelgroopleerlingen van het GOK-beleid. Dit engagement wordt theoretisch rechtstreeks ondersteund door het thema 'kansarmoede' in het tweede jaar van de opleiding en het thema 'huiswerk-beleid' in de module 'Zorgverbreding' van het derde jaar.

De school werkt voor dit project samen met het schoolopbouwwerk en de basiseducatie. Zo kunnen wij onze studenten voorbereiden op het omgaan met maatschappelijke diversiteit, vooral het omgaan met de doelgroopleerlingen van het GOK-beleid en hun ouders. Bovendien hebben wij als hogeschool de plicht van maatschappelijke dienstverlening. Zonder de inbreng van studenten en de ondersteuning vanuit de hogeschool zouden deze projecten van het schoolopbouwwerk niet mogelijk zijn.

Beoogde basiscompetenties

- * realiseren van een ontwikkelingsbevorderende omgeving;
- * observeren met het oog op bijsturen en remediëren;
- * de emancipatie van het kind bevorderen;
- * adequaat omgaan met kinderen in sociaalemotionele probleemsituaties en met kinderen met gedragsmoeilijkheden;
- * een gestructureerd speel- en leerklimaat bevorderen;
- * op correcte wijze administratieve taken uitvoeren;
- * een stimulerende en werkbare leefruimte creëren;
- * zich op de hoogte stellen en discreet omgaan met gegevens van het kind;
- * aan ouders/verzorgers informatie en advies verschaffen over hun kind in de school;
- * in overleg met het team de ouders/verzorgers informeren over en betrekken bij de klas en de school;
- * met ouders/verzorgers in dialoog treden over opvoeding en onderwijs;
- * in een team een taakverdeling naleven;
- * de eigen pedagogische en didactische opdracht en aanpak in teamverband bespreekbaar maken;
- * in overleg contacten leggen, communiceren en samenwerken met externe instanties, die onderwijsbetrokken initiatieven aanbieden;
- * reflecteren over het beroep van leraar en de plaats ervan in de samenleving.

Doelen

Persoonlijke doelen

- * een beter inzicht verwerven in de leefwereld van autochtone kinderen uit een sociaaleconomisch zwak milieu en van allochtone kinderen;
- * een beter inzicht verwerven in een aantal mechanismen van maatschappelijke uitsluiting;
- * de drempel naar kansarme en/of allochtone ouders leren overwinnen;
- * oefenen in het adequaat communiceren met deze kinderen, de andere gezinsleden, de mede-

- werkers van begeleidingsdiensten;
- * oefenen in het begeleiden van taalontwikkeling en sociaalemotionele ontwikkeling;
 - * oefenen in het creëren en organiseren van zinvolle vrijetijdsbesteding voor deze kinderen;
 - * oefenen in teamwerk;
 - * oefenen in organisatievaardigheid;
 - * oefenen in het probleemoplossend denken (probleemanalyse, plannen, uitvoeren, evalueren, bijsturen)
 - * verder ontwikkelen van belangrijke attitudes: openheid voor diversiteit, sociaal engagement, doorzettingsvermogen;
 - * de betrokkenheid van kansarme en allochtone ouders bij de school van hun kinderen verhogen;
 - * een voorbeeldfunctie voor ouders vervullen in het tot stand brengen en ondersteunen van een goede leer- en werkhouding van de kinderen.

Maatschappelijke doelen

Een bijdrage leveren aan het verbeteren van de maatschappelijke kansen van kinderen uit een sociaaleconomisch zwak milieu (autochtonen) en kinderen van allochtone origine:

Rechtstreeks door:

- * verbeteren van communicatieve vaardigheden;
- * verbeteren van relationele vaardigheden;
- * vergroten van zelfwaardegevoel en gevoel van acceptatie en erkenning.

Onrechtstreeks door deelname aan en integratie in een ruimere werking van het schoolopbouwwerk.

Verloop van de stages

De kinderen voor deze stages worden uit de doelgroepleerlingen van het GOK geselecteerd door de zorgcoördinatoren en de klasleerkrachten van de school. De studenten worden door de zorgcoördinator geïntroduceerd in het geselecteerde gezin. Ze beschikken over een informatieve bundel met observatielijsten en doelstellingenlijsten, samengesteld door het schoolopbouwwerk en de leraaropleiding.

De stage bestaat uit een vijftiental sessies en de voorbereiding ervan.

- * De studenten gaan een twaalfal keren op donderdag na schooltijd aan huis voorlezen of huiswerk begeleiden. Voorwaarde is dat minstens een van de ouders aanwezig is. De belangrijkste bedoelingen zijn: een leescultuur te introduceren in het gezin, de leer- en werkhouding van de kinderen te verbeteren en de betrokkenheid van de ouders bij de school te verhogen.
- * Er is een bijkomende sessie voor bezoek aan bibliotheek of speel-o-theek met ouders en kinderen.
- * Daarnaast is er een sessie om contact te leggen met de leerkracht van het kind en feedback te geven.
- * Er zijn twee feedbacksessies in het departement Lerarenopleiding (een na een vijftal sessies en een op het einde van de stage).

Na elke sessie brengen de studenten schriftelijk verslag uit aan de zorgleerkracht of klasleerkracht en aan de coördinerende pedagoog. Op het einde formuleren de studenten een besluit.

Model van een verslag Voorlezen en/of Huiswerk aan huis

Activiteiten en materialen	Reflectie: positief/negatief	Doelen te kiezen in overleg met de leerkracht uit de streefdoelen in de bundel
<ul style="list-style-type: none"> * Onthaal * Huiswerk maken <p>Lisa leest luidop voor uit haar leesboekje. Lisa oefent haar sommenkaartjes, ik controleer.</p>	<p>+Vriendelijke mama</p> <p>+Lisa leest zeer goed +Lisa oefent zorgvuldig haar sommen en maaltafels. - Dennis heeft te weinig geoeftend en maakt veel fouten. + Lisa maakt slechts twee foutjes, maar verbetert zichzelf correct.</p>	<p>Leesvoorwaarden: Vergroten inzicht leesbehoefte Creëren van rust Aanwezigheid van afgestemd materiaal (boeken)</p> <p>Lees- en spelgedrag</p> <p>Stimuleren van leesplezier Aanzetten tot onderzoek van het boek (kaft bekijken ...)</p>

<p>* voorlezen van prentenboeken</p> <p>Kaft bespreken en titel laten lezen. Voorlezen Bespreken: Wat vind je ervan? Waarover ging het?</p> <p>Boeken: Eén eenzaam zeepaardje. Joost Efficers en Saxton Freymann uitg. CEGO Grasgroentje en de zeven purken. Marc De Bel, Clavis</p>	<p>+ De kinderen letten goed op en zijn geïnteresseerd.</p>	<p>Ontwikkeling kind</p> <p>Gevoelens uiten: vertellen van eigen ervaringen aan de hand van de inhoud van het boek.</p> <p>Taalontwikkeling Spreekvaardigheid vergroten Woordenschat verruimen door het voorlezen en zelf lezen van boeken, versjes en gedichten.</p>
--	---	---

Resultaten van deze projecten

Impact op de studenten

De studenten worden op een interessante, levensechte manier geconfronteerd met de sociale realiteit waarmee ze tijdens hun loopbaan zullen geconfronteerd worden. Zij voelen zich nuttig en hebben het gevoel bij te dragen tot het schoolsucces van de leerlingen die zij begeleiden. De projecten werken intrinsieke motivatie van de studenten in de hand.

De aandacht van de studenten wordt gevestigd op de nood aan taalvaardigheid bij henzelf en bij de leerlingen.

De studenten leren het belang inzien van structuur en regelmaat, van een goede werk- en leerhouding.

De studenten maken op een vrij spontane manier kennis met andere culturen. Anders zijn wordt niet in eerste instantie ervaren als een probleem, maar als een gegevenheid. Dit neemt niet weg dat via de vragen van leerlingen en ouders de studenten geconfronteerd worden met de acculturatieproblematiek van vluchtelingen en allochtonen in ons onderwijs en in onze maatschappij.

De relatie tussen school en gezin is een belangrijke factor in het schoolsucces van kinderen. De projecten Voorlezen aan huis en Huiswerk aan huis bieden heel wat kansen om een positief contact tussen school en gezin aan te reiken.

Uit de verslaggeving van de studenten komt duidelijk naar voren dat zij het werken in deze projecten als positief ervaren. Zij verwerven een open en positieve houding naar de doelgroep leerlingen van het GOK-beleid en hun ouders.

Impact op de scholen

Sinds de studiedag Kansarmoede in 1992 is de aandacht voor de problematiek van de kansarmen in de Turnhoutse scholen gestadig toegenomen. Toen in Turnhout - in het kader van het Sociaal Impuls Fonds - het schoolopbouwwerk en het sectoraal overleg onderwijs werden opgestart, werd er hoe langer hoe meer gestructureerd nagedacht over kansarmoede en de aanpak ervan in het onderwijs. Aan het sectoraal overleg onderwijs nemen alle Turnhoutse basisscholen en CLB's deel en ook de lerarenopleiding en de pedagogische begeleiders van het vrij onderwijs.

Waar in '92 nog maar weinig scholen echt aandacht hadden voor de problematiek van kansarmoede, namen in het schooljaar '98-'99 alle basisscholen zonder uitzondering deel aan een langdurige nascholing over huiswerkbeleid. In 2001 werd een eerste studiedag over kansarmoede georganiseerd. Alle scholen namen deel.

In januari 2003 werd een tweede studiedag georganiseerd. Hier waren naast alle basisscholen ook een aantal scholen voor secundair onderwijs aanwezig. Op deze studiedag werd als centraal thema een signaallijst voor kansarmoede voorgesteld. Die lijst kan worden gedownload van de website van de stad Turnhout.

Impact op de gezinnen

De meeste, zometert alle gezinnen staan positief tegenover het project en de studenten in het bijzonder. Het onthaal is meestal heel vriendelijk en gastvrij. Het project heeft een positieve impact op de relatie tussen school en gezin. De gezinnen ervaren het project als een dienstverlening van de school aan hun kinderen, die de betrokkenheid bij de school verhoogt.

Contactgegevens

Annie Meeuwes en Ellen Stoffels
Katholieke Hogeschool Kempen
annie.meeuwes@khk.be
ellen.stoffels@khk.be
www.turnhout.be

Katholieke Hogeschool Mechelen

Huiswerk aan Huis

Lia Frederickx

Situering

Opleidingsonderdeel SCE of Socio-Cultureel Engagement (3 studiepunten)
3de jaar opleiding tot leraar lager onderwijs
1 week (gespreid over 10 weken tijdens 1ste semester)
Huiswerk aan huis in een gezin

Beschrijving van het project

In het 3de jaar van de opleiding tot leraar lager onderwijs bouwen we verder op het thema 'diversiteit' uit het 2de jaar. Er zijn links met de module 'Zorgverbreding' en de module 'Kind en maatschappij' uit het 3de jaar van de opleiding tot leraar lager onderwijs. In deze module brengen wij de studenten in contact met kinderen met een andere socioculturele achtergrond.

Doelen

- * remediërend en preventief werken met kinderen uit het lager onderwijs;
- * stereotiep denken over thuissituaties toetsen aan een concrete gezinssituatie;
- * open houding aannemen tegenover nieuwe ervaringen;
- * kritisch denken over huiswerkbeleid;
- * kennismaken met interactiemogelijkheden tussen ouders en school.

1) De student begeleidt gedurende 15 uur een allochtoon of kansarm autochtoon kind bij het huiswerk. Hierbij neemt de student de taak van de ouders gedeeltelijk op: samen met het kind de schoolagenda bekijken, het werk plannen, eventueel helpen bij moeilijkheden of ze signaleren via de schoolagenda aan de klasleerkracht. Als er een (grotere) achterstand is, mag de student de kennis als leerkracht benutten om het kind te remediëren. De begeleiding wordt ruim opgevat. Al deze kinderen hebben nood aan 'talig bezig zijn' (voorlezen, gezelschapsspelen, samen naar bibliotheek gaan, gezellig praten ...).

Daarnaast stelt de student doelen voorop op lange termijn zodat de begeleiding ook ná de contacten met het gezin effect heeft. Hij/zij onderzoekt de leeromgeving, de leermethodiek en studieplanning van het kind en stuurt eventueel bij, betreft de ouders en geeft voorbeelden zodat de ouders (broers of zussen) achteraf deze taak op zich kunnen nemen. Toch is dit slechts het middel om toegang te krijgen tot het gezin.

2) De student krijgt ook de gelegenheid om kennis te maken met een gezin met een andere socioculturele achtergrond. Als (toekomstige) leerkracht is het heel belangrijk om je te kunnen inleven in gezinssituaties waarmee je minder vertrouwd bent en zo de eventuele moeilijkheden waarmee kinderen in hun thuissituatie geconfronteerd worden te leren kennen.

Aanpak

Juni - augustus - september	Prisma Mechelen en schoolopbouwwerk Willebroek selecteren in overleg met basisscholen welke kinderen in aanmerking komen voor deze huiswerkbegeleiding. De schoolopbouwwerker van die school legt de eerste contacten met het gezin.
Eind september	Studenten krijgen uitleg over het opzet en worden gekoppeld aan een schoolopbouwwerker.

<i>Begin oktober</i>	<i>Schoolopbouwwerker en student brengen gezamenlijk een bezoek aan het gezin.</i>
<i>Eind oktober</i>	<i>Gesprek met de klasleerkracht van het kind</i>
<i>Oktober - half januari</i>	<i>In overleg met het gezin gaat de student ongeveer 10 keer begeleiden in het gezin (15 uur).</i>
<i>Tussentijds (begin december)</i>	<i>Tussentijdse evaluatie met de schoolopbouwwerker over de inzet van de student en de contacten met het gezin</i>
	<i>Aanbod vanuit de hogeschool om thema's in deze module bespreekbaar te maken (bv. theatervoorstelling over gemengde huwelijken, inleefatelier Studio Globo, externe spreker over culturen, spel over racisme ...)</i>
<i>Half januari</i>	<i>Eindevaluatie met de schoolopbouwwerker en afgeven van activiteitenplannen op hogeschool.</i>

Evaluatie

De student houdt per begeleidingssessie een activiteitenplan bij (dag, duur, doelen, verantwoording en evaluatie). Uit het activiteitenplan moet blijken dat de student het engagement ter harte neemt (de inzet om zowel de kansen van het kind, het gezin als de eigen leerervaringen zo groot mogelijk te maken).

Eindcijfer: beoordeling van de schoolopbouwwerker + het activiteitenplan beoordeeld door een docent van de hogeschool

Resultaten en knelpunten

Dit academiejaar organiseerden we voor de zesde keer dit initiatief omdat zowel de docenten, de schoolopbouwwerkers als de gezinnen erg tevreden zijn over de rijkdom van dit project. Ook de studenten zijn overwegend tevreden, vooral omwille van de kans die ze kregen om te vertoeven in een ander gezin. Een derde van de studenten heeft ook na het engagement nog contacten met het gezin (regelmatig eens bezoeken, kind meenemen op uitstapjes, samen feest vieren ...)

Een overzicht van de moeilijkheden waarin we al vooruitgang hebben geboekt:

- * de selectie van de gezinnen

Door samen te werken met de scholen hebben we een beter zicht op de beginsituatie van de kinderen. Voorwaarden zijn: gezin moet met student kunnen communiceren (basis Nederlands of Frans); achterstand van kind mag niet té groot zijn; gezin heeft duwtje in de rug nodig om meer betrokken te zijn bij het schoolgebeuren; ouders zijn bereid om mee te werken.

- * aantal studenten per schoolopbouwwerker beperken zodat de begeleiding voldoende intens is

- * voldoende begeleidingsmomenten mogelijk maken

Engagement spreiden over langere periode zodat studenten in overleg met het gezin zelf hun contacten kunnen plannen. Op donderdagnamiddag zijn de studenten vanaf 13 uur lesvrij zodat ze zeker een dag in de week tijdig naar het gezin kunnen.

- * verplaatsingen tijdens de winterperiode 's avonds alleen in de stad

De verdeling van de studenten over de gezinnen gebeurt in functie van bereikbaarheid. Daarnaast stelt de hogeschool via studentenvoorzieningen fietsen ter beschikking zodat de studenten zich gemakkelijker kunnen verplaatsen.

Toekomstperspectieven

- * de evaluatie

De te bereiken doelen zijn lange termijn doelen die moeilijk te toetsen zijn via objectieve criteria en op korte termijn

- * de diepgang van de leerervaringen

We zijn ervan overtuigd dat we nog meer leerervaringen kunnen koppelen aan dit engagement door het nog verder uit te bouwen.

Contactgegevens

Lieve Van Loock

lector KHM – lerarenopleiding

lieve.van.loock@khm.be

2.1.3 Kennismaken met een duidelijk denkkader

Na het reflecteren over het eigen handelen in verband met diversiteit en na kennismaking met (de ideeën van) anderen, moeten de studenten hun ervaringen hiermee kunnen plaatsen in een bepaalde visie, in een denkkader. Op basis hiervan kan een geïntegreerde werking opgezet worden waarbinnen alle nodige competenties een plaats krijgen.

Aandacht voor beeldvorming in leermiddelen en didactisch materiaal

Arteveldehogeschool Gent **Beeldvorming afstemmen op de realiteit** **Wim Hoste**

Beschrijving van het project

In de opleiding bachelor in het onderwijs: secundair onderwijs van de Arteveldehogeschool wordt diversiteit standaard geïntegreerd in de verschillende opleidingsonderdelen. Opdat diversiteit niet langer een topic op zich zou zijn, is het belangrijk de volledige leeromgeving aan te passen aan een gediversifieerde samenleving. Daarom worden studenten aangemoedigd het leermateriaal, inclusief handboeken kritisch te benaderen vanuit een diversiteitsdenken. Via het hidden curriculum kunnen immers stereotypen en vooroordelen in stand gehouden worden. Om dit te vermijden is het belangrijk om elke keer opnieuw stil te staan bij de beeldvorming in leermiddelen en in didactisch materiaal.

Ook al is er heel wat verbetering merkbaar, toch blijken leermiddelen nog vaak zeer stereotiep als het gaat over beeldvorming in de letterlijke zin. De afbeeldingen en de leerstof kunnen nog steeds heel wat diverser! Zo vind je in handboeken zelden personen met een handicap die een 'normaal' leven leiden. En allochtonen worden in handboeken doorgaans voorgesteld als werklozen of minderbedeelden. Het is in handboeken vreemde talen ook nog steeds hard zoeken naar woordenschat en beeldvorming over nieuwe gezinnen. Er zijn maar weinig handboeken die het hebben over een echtscheiding, een nieuwsamengesteld gezin, laat staan over een holebihuwelijk. Echtscheiding, nieuwsamengesteld gezin, holebihuwelijk, personen met een handicap: het zijn begrippen die écht ook wel in vreemde talen bestaan, en gezien de steeds groter wordende groep leerlingen die in een dergelijk situatie verkeren, is het goed daar als leraar bij stil te staan. Maar het zou nog beter zijn mocht die diversiteit standaard deel gaan uitmaken van een handboek/methode als geheel.

In afwachting van een (r)evolutie in het denken en doen van educatieve uitgeverijen, worden de studenten ook specifiek voorbereid om hun rol als facilitator van diversiteit te spelen. Alle studenten nemen daartoe verplicht deel aan de dag van de diversiteit die op verschillende manieren de aandacht vestigt op het gewone van het ongewone. Vanuit de sociologische contacttheorie worden studenten in contact gebracht met datgene waar ze nauwelijks iets vanaf weten of zelfs negatief tegenover staan, bv. een bezoek aan de moskee en een ontmoeting met de imam.

Resultaten

Zoals uit de evaluatie blijkt is de ontmoeting op zich, het van dichtbij in contact treden, rechtstreeks vragen kunnen stellen, het meest waardevolle van de dag van de diversiteit. Want dat wat voordien zo anders bleek te zijn, blijkt inderdaad anders, maar dan vooral anders dan het negatieve beeld dat men aanvankelijk had.

Vanuit het contact zijn studenten beter gewapend om vanuit hun eigen ervaring te getuigen bij hun leerlingen. Het maakt hen zelf sterker en hun getuigenis alleen maar geloofwaardiger zodat ze hun leerlingen onvoorwaardelijk met de diversiteit van de samenleving kunnen confronteren en hen kunnen voorbereiden om hiermee op een positieve manier om te gaan.

De combinatie van een reflectie op beeldvorming, gecombineerd met een onderdompeling in diversiteit zorgt ervoor dat bij de toekomstige leraren een alertheid voor diversiteit wordt aangewakkerd. Het belangrijkste doel hierbij is dat dit doorstroomt naar hun leerlingen in de secundaire school.

Contactgegevens

Wim Hoste, pedagoog
Campus Kattenberg
Arteveldehogeschool - Gent
Tel.: 09/269.98.21
wim.hoste@arteveldehs.be

Afstemming tussen alle lectoren bij het omgaan met verschillen.

Katholieke Hogeschool Mechelen

Opleiding Leraar Kleuteronderwijs en de afstemming tussen alle lectoren bij het omgaan met verschillen in vakken en stage

Marie-Paule Maesele

Situering

In de opleidingsvisie wordt rekening gehouden met de diversiteit in een kleutergroep als vanzelfsprekend beschouwd. Deze visie wordt expliciet meegedeeld aan studenten en stagescholen in een begeleidingsbundel voor de stage.

Kansen inbouwen voor studenten om competent te worden in het omgaan met diversiteit in hun pedagogische praktijk was in de opleiding Leraar Kleuteronderwijs een vanzelfsprekende stap. Eind jaren 80 opteerde het opleidingsteam ervoor de studenten al vanaf het eerste opleidingsjaar kennis te laten maken met het ervaringsgericht begeleiden van jonge kinderen. Ervaringsgericht kleuteronderwijs werd gekozen als referentiekader voor het ontwikkelen van de visie van studenten op het opvoeden en onderwijzen van kleuters.

Ervoor zorgen dat studenten een kleuterklas als een gemengd jong bos ervaren, dat ze de verscheidenheid tussen de boompjes van dat bos opmerken en erkennen, is sindsdien de zorg van het hele team. Aanvankelijk werd er vooral gefocust op het achterhalen van interesses, niveaus en behoeften van de kinderen en het ontwikkelen van een praktijk (aanbod en aanpak) vertrekkende vanuit ervaringsreconstructies. De laatste jaren kreeg diversiteit verdere invulling onder invloed van de aandacht voor intercultureel onderwijs, inclusief onderwijs ... Daarbij wordt de definitie van diversiteit afkomstig van Steunpunt Intercultureel Onderwijs gebruikt.

Hoe probeert het opleidingsteam studenten competent te maken in omgaan met diversiteit?

Er werd beslist om systematisch en vanaf het begin van de opleiding werk te maken van deze competentie. Drie jaar lang wordt er vanuit verschillende opleidingsonderdelen aan gewerkt.

Theoretische component van de opleiding

- * *Het opleidingsonderdeel Socio-cultureel Engagement, een gemeenschappelijk deel van het opleidingsprogramma, biedt sinds drie jaar een denkkader aan voor het omgaan met diversiteit. In het eerste jaar ligt het accent meer op het eigen niveau: een begrippenkader eigen maken (meervoudige identiteit, diversiteit, stereotypen ...), bewustworden van het eigen culturele referentiekader en de eerste praktijkstappen in rekening houden met diversiteit (materiaalverrijkingen). In het tweede jaar ligt de focus op verkennen en realiseren van intercultureel onderwijs. In het derde jaar krijgt mondiale opvoeding meer aandacht.*
- * *Studenten bewijzen hun competentie in het omgaan met diversiteit door het aanmaken van materialen voor de kleuterklas in het eerste, tweede en derde jaar, het aanleggen van een hoekenboek (erkennen van diversiteit) en het aanmaken van een portfolio in het tweede en derde jaar die deelcompetenties van het omgaan met diversiteit tot onderwerp hebben.*
- * *In de andere opleidingsonderdelen van het eerste en tweede programmajaar en in de modules van het derde jaar komt diversiteit materiegebonden aan bod. Enkele voorbeelden: Psycho-pedagogische vaardigheden (kindvolgsysteem, socialemotionele problemen), Nederlands (NT2), Religie, Zingeving en levensbeschouwing (Kansarmoede).*

Programmadeel stage

Overleg binnen het opleidingsteam resulteerde in het expliciteren van de einddoelen voor de stage. Jaarlijks wordt deze lijst op de overlegagenda geplaatst en zonodig bijgesteld. Dit leidde een drietal jaar terug tot het expliciet opnemen van het einddoel: aandacht voor diversiteit. Het volstaat im-

mers niet dat studenten inzicht verwerven in het omgaan met diversiteit. Waar het om gaat is dat ze in hun eigen klaspraktijk de aanwezige diversiteit opmerken en in de uitbouw van hun aanbod en aanpak ermee rekening houden.

Studenten daar systematisch attent op maken en in begeleiden is dan ook de zorg van elke lector. De opzet van de begeleiding biedt daartoe ook kansen: studenten krijgen per programmajaar een 'vaste' begeleidende docent die de ontwikkeling van de student ook voor dit aspect kan volgen en stimuleren. Alle lectoren van de opleiding zijn hierbij betrokken.

Stageperiodes (in de drie programmajaren) beginnen altijd met een observatie in de kleuterklas; meestal twee dagen. Een absolute must en een absoluut minimum als verwacht wordt dat de student niet enkel de gang van zaken in de klas observeert, maar ook zicht krijgt op de kleuters van de groep. Na elk observeren volgt een individueel planningsgesprek met de begeleidende docent waarin de student voorlegt hoe bij de verdere planning rekening zal houden met de diversiteit in de kleutergroep. Ook in planningsgesprekken tijdens het realiseren wordt aandacht besteed aan het bijsturen of inspelen op diversiteit.

Expliciete zorg hierbij gaat naar:

- * het kunnen vinden van een rode draad voor de stage op basis van observaties en gesprek met de kinderen;
- * het verkennen van de verscheidenheid in de kleutergroep wat de rode draad betreft (thema 'bakker': welke diverse ervaringen kunnen kinderen daarover hebben?) én het verrekenen ervan bij het uitwerken van de gekozen rode draad (zelf brood bakken, brood uit automaat, glutenallergie, ...);
- * het opmerken van andere aspecten van diversiteit die leiden tot een specifiek aanbod of aanpakinterventies voor bepaalde kleuters.

Toekomstperspectieven

Omgaan met diversiteit in de stage programmeren als onderwerp voor intervisie met medestudenten.

Contactgegevens

Marie-Paule Maesele

Opleiding Leraar Kleuteronderwijs

lector sociocultureel engagement PJ 1, PJ 2 en PJ 3.

Marie-Paule.Maesele@khm.be

An Simons,

Opleidingshoofd Leraar Kleuteronderwijs

An.Simons@khm.be

2.2 Didactisch handelen bij het omgaan met diversiteit

Omgaan met diversiteit veronderstelt niet alleen inzicht in de dynamiek en het potentieel van diversiteit, wat in het vorige punt aan bod kwam. Het veronderstelt ook een aangepast didactisch handelen waardoor de studenten:

- * ervaren welke de centrale principes zijn van 'omgaan met diversiteit' en hoe die in een pedagogische praktijk en een schoolbeleid kunnen worden geïntegreerd;
- * zich kunnen bekwamen in het breed observeren van leerlingen, ouders en teamleden;
- * de sociale en culturele verscheidenheid van leerlingen positief kunnen gebruiken in het leerproces en ze leren integreren in een visie op onderwijs;
- * diversiteit leren inbouwen in leerinhouden en didactische methoden;
- * een verscheidenheid aan situaties aan leren bieden die nieuwe sociale en culturele leerervaringen meebrengen en waarin kinderen/jongeren, leraar, ouders en externen interactief van en met elkaar kunnen leren.

Deze algemene doelstellingen herformuleren we in een aantal vragen waaraan concrete leerdoelen worden gekoppeld.

Schept de opleiding voldoende kansen voor studenten om te ervaren welke de centrale principes van omgaan met diversiteit zijn en hoe die in een pedagogische praktijk en een schoolbeleid kunnen worden geïntegreerd?

Dit betekent dat studenten:

- ✗ leren inzien dat cultuur niet enkel een leidraad is die het individuele handelen bepaalt (passief), maar dat elk individu ook in staat is via interacties (actief) het eigen culturele referentiekader aan te passen en te herinterpreteren;
- ✗ ervaren dat het net de confrontaties met diversiteit zijn die de dynamiek uitmaken van dit wordingsproces van cultuur;

- ✗ leren beseffen dat deze hierboven beschreven 'adequate omgang met verschil' niet vanzelfsprekend is, maar het resultaat van een leerproces;
- ✗ ervaren dat de bouwstenen van dit leerproces niet alleen in kennisinhouden over vreemde culturen, of in aparte projectweken rond diversiteit liggen verscholen, maar ook in de aanwezige verscheidenheid in de alledaagse praktijk van klas en school;
- ✗ leren inschatten dat werken met en aan verscheidenheid niet zonder gevaar is, en dat meer bepaald het te sterk benadrukken van verschil kan leiden tot stereotypering en polarisering;
- ✗ leren dat een interactief klimaat in de klas en op school een noodzakelijke voorwaarde vormt voor het benutten van diversiteit en het verhogen van de kans op intercultureel leren.

Schept de opleiding voldoende kansen voor studenten om zich te bekwamen in het breed observeren van leerlingen, ouders en teamleden?

Dit betekent dat studenten werken met richtvragen die het kader kunnen vormen van een schema voor brede observatie, zoals:

- ✗ Wat is de interessesfeer van de kinderen/jongeren?
- ✗ Over welke kennis en vaardigheden (ook niet-schoolse) beschikken de leerlingen al?
- ✗ Welke omgangsvormen hanteren de kinderen/jongeren?
- ✗ Welke zijn de verhoudingen tussen de kinderen/jongeren? Veranderen die naargelang de situatie?
- ✗ Gedragen de kinderen/jongeren zich als één groep? Zijn er subgroepen? Hoe verhouden die subgroepen zich tot elkaar?
- ✗ Welke onderlinge verschillen spelen echt een rol in het schoolleven?
- ✗ Welke zijn de statusposities van de kinderen/jongeren?
- ✗ Waar zitten er conflicten in de interacties op school?

Schept de opleiding voldoende kansen bij studenten om de sociale en culturele verscheidenheid aan leerlingen positief te gebruiken in het leerproces en ze te leren integreren in een visie op onderwijs?

Dit betekent dat studenten:

- ✗ in de klasorganisatie meningen, zienswijzen en ervaringen van kinderen/jongeren leren ontlocken. Dit niet enkel in functie van een positief klas-klimaat, maar ook in het kader van een rijkere lesinhoud;
- ✗ de leeromgeving zo leren organiseren dat de ervaringen van de kinderen/jongeren deel uitmaken van de leerinhoud;
- ✗ leren om kinderen/jongeren zelf inhouden te laten ontdekken, visies te ontwikkelen, standpunten in te nemen in plaats van hen alles zelf aan te reiken;
- ✗ leren bemiddelen in een leerproces in plaats van het te leiden;
- ✗ flexibel leren zijn, leren improviseren, occasionele (interculturele) leerkan-sen leren benutten;
- ✗ leren gebruik maken van de waaier aan vaardigheden, houdingen, erva-ringen, visies en kennis van kinderen/jongeren door die zo in te zetten dat ze kunnen leren van en met elkaar;
- ✗ leren inzien dat alle kinderen/jongeren hun steentje kunnen bijdragen aan een interculturele leeromgeving (iedereen weet of kan iets, niemand weet of kan alles).

Schept de opleiding voldoende kansen bij studenten om diversiteit te leren inbouwen in leerinhouden en didactische methoden?

Dit betekent dat studenten inzicht hebben in volgende punten:

- ✗ het belang van de vijf betrokkenheidverhogende factoren (sfeer en relatie; aanpassing aan niveau, werkelijkheidsnabijheid, ruimte voor activiteit, leer-lingeninitiatief) bij het organiseren van een onderwijsactiviteit; het belang van een positief klasklimaat, een positief zelfbeeld en zelfvertrouwen;
- ✗ de verschillende vormen van differentiëren (inhoud, niveau, interesse, aan-pak, begeleiding ...) en de mogelijkheden om een individueel leertraject uit te werken;
- ✗ de organisatievormen (zoals hoekenwerk, contractwerk, projectwerk) om differentiatie waar te maken;
- ✗ het belang en de mogelijkheden van werkelijkheidsnabij werken; het be-lang en de mogelijkheden om meer doe-activiteiten centraal te stellen in het onderwijsaanbod; het belang en de mogelijkheden om initiatieven van kinderen/jongeren ruim aan bod te laten komen;
- ✗ de verschillende varianten en vormen van evalueren en rapporteren.

Maar inzicht in didactische methoden en leerinhouden volstaat niet. Studenten moeten daarmee ook ervaringen – aan den lijve ondervinden - kunnen opdoen, waaronder:

- ✗ manieren om te werken aan het zelfbeeld en aan de klassfeer (sfeer en re-latie), onder andere:
 - expliciet aandacht schenken aan het welbevinden van 'alle' be-trokkenen in de groep en regelmatig momenten vrij roosteren om dit bespreekbaar te maken;

- werken met kringgesprekken om te kunnen inspelen op ervaringen, belevingen en gevoelens; werken met sfeerbevoorgerende momenten waarin aandacht is voor de belevingen van de groep;
 - de werkruimte inkleden zodat iedereen zich er beter thuis voelt;
 - werken aan het sociaalemotionele welbevinden met specifieke opdrachten.
- ✗ manieren om het onderwijsaanbod soepel te organiseren, o.a.:
 - organisatievormen introduceren die het klassikale werken doorbreken;
 - contractwerk opzetten waarbinnen kinderen/jongeren een eigen planning kunnen opmaken, eigen accenten kunnen leggen via verplichte en niet-verplichte activiteiten, op eigen niveau kunnen werken via een aangepaste begeleiding, aangepaste opdrachten of aangepaste timing;
 - vrije momenten inbouwen waarin kinderen/jongeren eigen keuzes kunnen uitwerken volgens eigen interesse en mogelijkheden;
 - aangepaste takenpakketten uitwerken voor individuele kinderen/jongeren die aansluiten bij hun mogelijkheden en capaciteiten;
 - een begeleiding op maat aanbieden tijdens contractwerk, hoekenwerk of projectwerk.
- ✗ manieren om de wereld van kinderen/jongeren in het onderwijsaanbod te verwerken, o.a.:
 - vertrekken vanuit levensechte voorbeelden uit de nabije (d echte) leefwereld van kinderen/jongeren;
 - projecten opzetten vanuit de interessevelden en de keuzes van kinderen/jongeren;
 - de wereld buiten de school in lessen over de actualiteit binnenhalen en expliciteren.
- ✗ manieren om het actief leren centraal te stellen, o.a.:
 - kinderen/jongeren maximaal kansen aanbieden om actief met het onderwijsaanbod bezig te zijn via allerlei doe-activiteiten;
 - kinderen/jongeren zelf eigen leerroutes leren verkennen;
 - het klassikale onderwijsaanbod tot het minimale beperken.
- ✗ manieren om keuzes en initiatieven van kinderen/jongeren te integreren in het onderwijsaanbod, o.a.:
 - kinderen/jongeren betrekken bij en verantwoordelijkheden geven bij de planning, opzet en organisatie van het onderwijsaanbod zoals dat bij projectwerk structureel gebeurt;
 - kinderen/jongeren inspraakorganen aanreiken;
 - aangepaste, competentiegerichte evaluatievormen opzetten die de mogelijkheden van kinderen/jongeren waarheidsgetrouw en billijk weergeven.
- ✗ materiaal leren screenen op zijn mogelijkheden voor confrontaties met diversiteit:
 - Is het gebruikte materiaal herkenbaar voor iedereen?
 - Worden stereotypen en generaliseringen over seksegebonden, etnische, religieuze, onderwerpen vermeden. Of worden ze,

- o waar ze nog voorkomen, aangewend om te reflecteren op de gevolgen van stereotypering en generalisering?
 - o Is de gebruikte taal aangepast aan de competentie van alle kinderen/jongeren?
 - o Wordt het diverse karakter van samenlevingen weerspiegeld in de leermiddelen?
 - o Wordt aandacht besteed aan prestaties en resultaten van verschillende samenlevingsvormen en individuen, in heden en verleden?
 - o Wordt bij de presentatie van alledaagse situaties gebruik gemaakt van mensen van diverse culturele achtergronden die met elkaar communiceren?
 - o Kunnen de aangeboden onderwerpen vanuit verschillende standpunten worden bekeken?
 - o Zetten de leermiddelen kinderen/jongeren aan tot kritische analyse?
 - o Leent het lesmateriaal zich tot toepassingen in open en uitdagende opdrachten?
 - o Biedt de leerstof mogelijkheden om op een interactieve en coöperatieve manier te leren?
 - o Worden de kinderen/jongeren door de presentatie van verschillende standpunten gestimuleerd om te analyseren en te interpreteren?

- × leren werken met interactieve werkvormen waarbij kinderen/jongeren leren van en met elkaar:
 - o ateliers;
 - o opdrachten in duo's;
 - o een taak aan de computer in duo;
 - o coöperatieve samenwerkingsvormen waarin onderlinge afhankelijkheid een rol speelt;
 - o samenwerkingsvormen waarin verschillende soorten vaardigheden en intelligenties aan bod kunnen komen.

- × op zoek leren gaan naar open, uitdagende taken, als het kan vakoverschrijdend, waardoor kinderen/jongeren meer nood of zin voelen om effectief te gaan samenwerken.

- × leren experimenteren met heterogene groepen en het wisselend samenstellen van groepen, waardoor kinderen/jongeren aan den lijve ondervinden wat diversiteit in interactie en samenwerking in verschillende contexten betekent. Inzicht verwerven in:
 - o materialen, activiteiten, takenpakketten die qua niveau, inhoud, omvang, ... rekening houden met de mogelijkheden, interesses en noden van een kind;
 - o elementen van een aangepaste begeleidingsstijl bij het ondersteunen van kinderen/jongeren.

- × ervaringen opdoen in en oefenen van:
 - o reflectie op het eigen aanbod en op de elementen die aansluiten bij de noden van de kinderen/jongeren;
 - o reflectie op de eigen begeleidingsstijl;
 - o het benutten van extra begeleidingsmogelijkheden van kinderen/jongeren;
 - o het werken aan vakoverschrijdende competenties:

- het werken aan zelfvertrouwen van kinderen/jongeren door het geven van positieve feedback, door succeservaringen te laten opdoen en door het ondersteunen van het leerproces via een aangepaste begeleidingsstijl.

Schept de opleiding voldoende kansen bij studenten om een verscheidenheid aan situaties aan te leren bieden die nieuwe sociale en culturele leerervaringen meebrengen en waarin kinderen/jongeren, leraar, ouders en externen interactief van en met elkaar kunnen leren?

Dit betekent dat studenten:

- × in de klas en op school een interactief klimaat gestalte leren geven;
- × niet enkel op zichzelf leren rekenen om een leerproces vorm te geven maar gebruik leren maken van de diversiteit aan kennis, ervaringen, visies en perspectieven van kinderen/jongeren, ouders, teamleden en externe partners om dit te doen;
- × in de leeromgeving regelmatig nieuwe contexten en situaties introduceren waarin intercultureel leren mogelijk wordt gemaakt.

Kortom, volgende principes voor het didactisch handelen zijn fundamenteel bij het werken rond diversiteit:

- × **integreren van de fundamentele principes van omgaan met diversiteit in de opleiding;**
- × **breed observeren en openheid voor diversiteit als basishouding aannemen;**
- × **diversiteit positief gebruiken en empathie en inlevend vermogen ontwikkelen;**
- × **in interactie gaan met de omgeving om anderen te leren kennen, interactie met anderen als fundament voor leren;**
- × **differentiatie als uitgangspunt nemen van het didactisch handelen en diversiteit als bron van leren aanwenden in de klaspraktijk;**
- × **samen met andere partners werken aan een verscheidenheid aan situaties in een rijke leeromgeving.**

In de praktijk lopen deze principes door elkaar. Toch proberen we in wat volgt de focus van de praktijkvoorbeelden te koppelen aan één of een paar van deze principes.

2.2.1 Integratie van de principes van omgaan met diversiteit in de opleiding

Geïntegreerd omgaan met diversiteit door de kleuteronderwijzer

Ehsal Brussel

Geïntegreerd omgaan met aanwezige diversiteit in opleiding tot kleuteronderwijzer

Jaklien Moriau en Hilde De Vos

In het tweede opleidingsjaar tot kleuteronderwijzer wordt het omgaan met aanwezige diversiteit expliciet aangebracht in het onderdeel psychopedagogiek, geconcretiseerd in de opleidingsonderdelen Taal, Muziek, Beeld, Beweging, Wiskundige Initiatie, Milieu en Godsdienst en gerealiseerd tijdens de stageopdrachten.

Lessen psychopedagogiek

In de lessen psychopedagogiek verwerven studenten volgende interculturele competenties:

- * breed observeren, openstaan voor en positief aanwenden van aanwezige verscheidenheid aan betekenissen, interesses, ervaringen en vaardigheden van alle kleuters in de alledaagse klaspraktijk;*
- * in dialoog (= interactie) gaan met de verscheidenheid aan betekenissen en ervaringen van alle kleuters met bijzondere aandacht voor kleuters die tot minderheidsgroepen behoren, ter bevordering van hun identiteitsontwikkeling;*
- * interacties tussen kleuters bevorderen die bijdragen tot een positief zelfbeeld en een positief beeld van anderen, prille vooroordelen tegengaan;*
- * ontwikkelen en uitvoeren van een activiteitenaanbod waarin omgaan met aanwezige diversiteit (inhoud) en interactie centraal staan, specifiek voor driejarigen, specifiek voor vier- en vijfjarigen;*
- * verrijken van de klasinrichting met educatief materiaal voor het herkennen en benoemen van aanwezige diversiteit;*
- * diversiteit in het leerproces van de kleuters verhogen door ouders actief in het klasgebeuren te betrekken;*
- * reflecteren op verworven interculturele competenties (breed observeren, eigen culturele referentiekaders, op kind-interactiewijze, groepswork a.h.v. ICO-scoop);*
- * een gewoonte, gebruik en betekenis van een religieus moslimfeest integreren in het activiteitenaanbod van de dag.*

Tijdens de lessen psychopedagogiek wordt expliciet gewerkt met de aanwezige diversiteit bij de studenten. We gaan in dialoog met elkaar over de verscheidenheid aan betekenissen en ervaringen die samenhangen met eigen gender en seksuele geaardheid, sociale klasse, gezinsvorm, etniciteit, en (meer)taligheid. Studenten vinden het leren van en aan elkaar best interessant. Impliciete vooroordelen ten aanzien van onbekende betekenissen worden uitgeklaard. Het eigen socioculturele referentiekader wordt explicieter gemaakt.

Stages

De eerste stage in het tweede opleidingsjaar vindt plaats in de regio waar de studenten wonen. Van studenten wordt tijdens deze stage verwacht dat ze een krachtige leeromgeving ontwikkelen rond lichamelijke, culturele en sociale diversiteit, aansluitend bij de meervoudige identiteitsontwikkeling van een driejarige kleuter. Concreet hanteren ze daartoe de werkvorm 'familie-muur'; poppen met verschillend geslacht en etniciteit; puzzels, prenten, boeken en wereldspelmateriaal waarin de aanwezige diversiteit zichtbaar en bespreekbaar wordt.

Bij de tweede stage in het tweede opleidingsjaar wordt vertrokken vanuit een vernieuwend aanbod dat het lectorenteam door de jaren heen ontwikkelde. Verder werkend op het bestaande lespakket Dit ben ik ontwierpen de lectoren een didactisch/pedagogisch pakket van activiteiten en werkvormen rond diversiteit. Studenten ontwikkelen een krachtige leeromgeving vanuit brede observatie van de beginsituatie inzake aanwezige lichamelijke, culturele (taal, muziek, voeding, religie, etniciteit) en sociale diversiteit (gezin, familie, burens, woonomgeving, sociale klasse).

Mogelijkheden:

- * taal: het aanbrengen van interculturele prentenboeken; het opzetten van interculturele gesprekken tussen kleuters;*
- * beeldend werken met textiel, kleur en materiaalkeuze voor identificatie met thuiscultuur; schilderen van een zelfportret met huidskleurverf;*
- * muzische vorming: werken met muziek en dans van de thuiscultuur;*
- * godsdienst: opzetten van interreligieus gesprek;*
- * wiskundige initiatie: geleid spel in poppenhuis en kijkdoos rond de woonkamer van een kind;*
- * rollenspel: 'met de familie op de foto';*

- * werkvormen: Climrek (uit de Clim-methodiek die de nadruk legt op het werken aan interculturele vaardigheden).*

De derde stage in het tweede opleidingsjaar vindt plaats in Brussel. Doorgaans staat 'mama' in de kijker waardoor we inzoomen op de in de klas aanwezige diversiteit aan gezinsvormen (gehuwd, samenwonend, alleenstaand, gescheiden, overleden, eenoudergezin, nieuwsamengesteld gezin, lesbische mama's, groot gezin, enz.) en wat die gezinsvorm betekent voor de relatie kleuter-mama. Basisgevoelens of gedifferentieerde gevoelens voor mama worden geïntegreerd. Uiteraard wordt er ook aangesloten bij de aanwezige lichamelijke en socioculturele diversiteit.

Tijdens het reflecteren op eigen ervaringen leren studenten werken met een individueel zelfevaluatie-instrument dat gebaseerd is op de ICO-scoop van het Steunpunt. Met dit instrument illustreren studenten hun verworven of nog te verwerven interculturele competenties.

Tot de stage-opdracht behoort ook het Voorlezen aan huis bij allochtone en/of kansarme (meestal anderstalige) gezinnen. Voor dit project, Boekenbende aan Huis, werken we samen met de Nederlandstalige bibliotheken in Brussel, het schoolopbouwwerk en basisscholen.

De studenten verwerven volgende interculturele competenties:

- * allochtone en/of kansarme gezinnen op een laagdrempelige manier laten kennismaken met boeken, de Nederlandse taal en de bibliotheek;*
- * studenten laten ouders en kinderen ervaren dat het voorlezen een gezellige, intieme bezigheid is 'samen in een hoekje met een boekje' of 'dicht bij elkaar in de zetel';*
- * studenten zijn een goed voorbeeld, een rolmodel voor het voorlezen en zetten moeders en vaders zo aan om zelf voor te lezen aan hun kinderen, in het Nederlands (of eventueel in hun eigen taal);*
- * studenten leren ouders de stap zetten naar de bibliotheek;*
- * studenten verhogen de knuffelwaarde van het Nederlands (=emotionele binding met het Nederlands);*
- * studenten ontwikkelen vertrouwen in het contact maken met allochtone en/of kansarme (meestal anderstalige) gezinnen, zodat ze later als kleuteronderwijzer gemakkelijker contact opbouwen met allochtone ouders aan de schoolpoort en op een rechtstreekse manier in contact komen met mensen uit andere socioculturele groepen dan die waartoe ze zelf behoren. Deze individuele ervaringen delen met medestudenten, zodat ze meer bewust worden van veralgemeningen, vooroordelen en discriminatiemechanismen en een meer realistisch en genuanceerd beeld opbouwen van de verscheidenheid in onze samenleving.*

Voorafgaand vertellen een aantal ouders en een schoolopbouwwerkster over de betekenis van het voorlezen voor de ouders en de kinderen, de diversiteit aan gezinnen, de wijze waarop je contact maakt met anderstalige ouders. Studenten lezen vijf keer gedurende een uur voor en bezoeken de bibliotheek met ouders en voorleeskind. Op de hogeschool wordt gereflecteerd in groepsverband onder leiding van alle lectoren.

Sinds een vijftal jaar kiest de opleiding ervoor om ook in een musical een aantal interculturele competenties consequent door te trekken, bv. het integreren van niet-Westerse muziek, non-verbale communicatie met het publiek, inhoudelijk verwerken van de waarde 'respect voor diversiteit'. Deze keuze sluit beter aan bij de aanwezige diversiteit aan Brusselse kleuters op de musicalvoorstellingen.

Op geïntegreerde wijze leren omgaan met de aanwezige diversiteit in de opleiding tot kleuteronderwijzer en in de kleuterklas met kleuters beperkt zich dus niet tot het verwerven van kennis en theoretische concepten. De nadruk ligt op het actief verwerven van interculturele competenties in verschillende contexten: tijdens dialogen op de hogeschool, tijdens didactische stages in de kleuterklas in eigen streek en Brussel, bij gezinnen thuis, tijdens muzische workshops. Zo leren studenten aan en van elkaar.

Contactgegevens

Jaklien Moriau,
jaklienmoriau@hotmail.com
EHSAL, Bachelor in het Onderwijs: Kleuteronderwijs,
campus Nieuwland,
Nieuwland 198, 1000 Brussel

Inclusie kan!

GRIP

Inclusie kan!

Katty Kloeck

Situering

Over inclusie in het onderwijs is al heel wat geschreven en gediscussieerd. Het erkennen en waarderen van verschillen tussen mensen moet binnen elke school een basisprincipe zijn. We streven naar een verwelkomende samenleving waar ieder, ongeacht zijn kleur, nationaliteit, achtergrond of handicap zich goed voelt.

Om deze droom te verwezenlijken, dient een schoolbeleid rekening te houden met een grote verscheidenheid aan eigenschappen en noden van alle kinderen. Maar kunnen scholen dit waarmaken? Kan van een leerkracht gevraagd worden om voor elke leerling of student afzonderlijk in een programma te voorzien dat afgestemd is op zijn of haar noden?

Hieronder lees je een aantal aandachtspunten in verband met inclusie in het onderwijs voor kinderen en jongeren met een handicap, uitgelegd aan de hand van praktijkvoorbeelden. Zorg voor een verwelkomende samenleving door te kijken naar de mogelijkheden van elke mens. Laat je niet van de kaart brengen door allerhande beperkingen, want die zijn meestal bespreekbaar en of kunnen worden opgelost.

Enkele voorbeelden:

- * Thomas zit in de derde kleuterklas. Hij heeft een ernstige spierziekte waardoor hij verlamd is aan de benen en armen. Het kind zit in een elektronische rolwagen.*
- * Ellen zit in de tweede kleuterklas. Ze heeft het syndroom van Down. Ze heeft een matige mentale handicap.*
- * Femke zit in het derde leerjaar en heeft een ernstige visuele handicap. Hoewel ze momenteel nog grote letters kan lezen, krijgt ze bijles in het brailleschrift om later vlotter te kunnen lezen.*

Pluspunten

Ondanks een goed functionerend buitengewoon onderwijs kiezen vele ouders en kinderen voor het gewone onderwijs. Waarom?

- * De oudste zoon of dochter gaat naar dezelfde school en het is een goede school.*
- * Het kind groeit op in de eigen omgeving.*
- * Het kind kan met leeftijdsgenootjes uit de omgeving spelen.*
- * De ouders wensen dat hun kind alle mogelijkheden krijgt om zich goed te ontplooiën: op de gewone arbeidsmarkt terechtkomen, een meer geïntegreerd leven leiden.*
- * Het belangrijkste pluspunt is dat kinderen leren samenleven met elkaar. Dit zullen ze later ook moeten doen*

Bedenkingen

Ondanks het open karakter van de school is er toch nog vaak de angst voor het onbekende. Hoe moet dit gaan in de klas? Krijgt de leerkracht extra ondersteuning? Wat met buitenschoolse activiteiten? Hoe gaan andere kinderen en ouders reageren op Thomas, Ellen of Femke in de klas?

In de praktijk

Thomas, Ellen en Femke zitten al enige tijd op school. Zowel de leerkrachten van de school als de andere kinderen zijn ondertussen gewend om met deze kinderen om te gaan. Ze weten wat ze kunnen en niet kunnen.

Andere kinderen helpen, bv. om de boterhammen uit de brooddoos van Thomas te nemen. Ellen is moeilijk verstaanbaar. In de klas mag Ellen meespelen maar bij de werkjes moet de juf altijd helpen. Het belangrijkste is dat Ellen ook mee kan werken, dat ze ook een mooi werkje aan haar ouders kan tonen. Femke haalt goede punten in de klas, maar de laatste tijd staat ze dikwijls alleen op de speelplaats.

Vooraf Thomas is erg geliefd onder de andere kinderen. Hij is een echte plantrekker.

Voor deze kinderen zijn er de volgende aandachtspunten:

- * De drie kinderen hebben wel hun handicap maar ze zijn sociaal vaardig genoeg om tussen andere kinderen te leven en te werken. Misschien moeten deze vaardigheden bij Femke, indien ze dit uiteraard zelf wenst, wat meer gestimuleerd worden. De sociale vaardigheden van de andere kinderen komen hierbij ook in aanmerking.
- * Voor veel praktische problemen is er een oplossing.
 - o Thomas gebruikt een aangepaste schaar om te knippen, een stift om te schrijven. Aan de deur van zijn klas werd een plank gelegd zodat hij gemakkelijk over het trapje kan rijden.
 - o Ellen mag vooral meedoen. Haar resultaten worden niet vergeleken met die van de andere kinderen. Voor Femke worden al haar leerboeken in grote letters omgezet. Bij nieuwe leerstof mag Femke vooraan aan het bord komen staan. Femke heeft een bureaulamp.
 - o Op het einde van het jaar wordt voor deze drie kinderen met de toekomstige leerkracht alles goed overlopen.

Het is belangrijk dat de school hiervoor een beroep kan doen op de ervaringsdeskundigheid van de ouders, de extra begeleiders van het kind en al wie direct bij het kind betrokken is.

- * Doorgaans hebben kinderen met een handicap extra hulp nodig. In Vlaanderen zijn er ondertussen een waaier van mogelijkheden gegroeid.
 - o Zowel de leerkracht als het kind zelf kan een beroep doen op een extra leerkracht. Dit kan via het systeem van geïntegreerde onderwijsbegeleiding (GON-begeleiding) gebeuren.
 - o Voor Femke en Thomas komt wekelijks een leerkracht uit het buitengewoon onderwijs de leerkracht adviseren hoe bepaalde zaken aan te pakken. De GON-begeleider zorgt ervoor dat Femke haar boeken in aangepaste leesvorm omgezet worden (in grote letters, tekeningen worden vergroot met extra contrasterende kleuren).
 - o De drie kinderen hebben bij de overheid een aanvraag ingediend voor een persoonlijk assistentebudget. Daarmee zal nog extra hulp aangeboden kunnen worden, want uit de praktijk blijkt immers dat het aantal GON-uren voor deze kinderen ontoereikend is.
 - o Wanneer de andere kleuters gaan turnen, gaat Thomas naar de kinesitherapie. Femke leert het brailleschrift wanneer de andere kinderen schrijf oefeningen krijgen. Omdat ze slecht ziet, haalt ze niet meer het gewenste leesniveau. Wanneer ze alle leerstof in braille zal volgen, zullen niet alleen haar boeken in braille omgezet worden. Ze zal ook met een speciaal computertje schrijven, dat voorzien is van een scherm waarop de leerkracht mee kan lezen.

De lerarenopleiding

Inclusief onderwijs zou in de gehele lerarenopleiding bespreekbaar moeten zijn en aan bod moeten kunnen komen. In eerste instantie moet de leerkracht er voor openstaan. Men moet informatie over de handicap en het kind en onderwijsadvies willen inwinnen.

Binnen de lerarenopleiding kan dit op verschillende manieren gestimuleerd worden:

- * bezoek van beurzen voor personen met een handicap;
- * boeken en lesmateriaal;
- * bezoek aan scholen voor buitengewoon onderwijs;
- * stage lopen in een klas waar een kind met een handicap les volgt.

In team werken is nodig. De leerkracht zal immers met verschillende betrokkenen overleggen: CLB, zorgcoördinator, andere leerkrachten, hulp in de klas. De lerarenopleiding kan informatie geven over het bestaan van allerhande (hulp)diensten. Vakken rond groepswork en overleg kunnen leerkrachten op deze taken voorbereiden.

Verder is er aandacht nodig voor differentiëren, lesgeven op maat van elk kind, voor omgaan met de voorgeschreven leerplannen, voor de didactische technieken en hulpmiddelen die voorhanden

zijn

Binnen de lerarenopleiding zou tot slot veel aandacht moeten gaan naar het procesmatig denken en minder naar het eindresultaat.

Contactgegevens

Katty Kloeck

BrailleKrant

Postbus 12, 1702 Groot-Bijgaarden

Tel.: 02/467.27.66

katty.kloeck@pandora.be

GRIP vzw (Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een Handicap)

Koningsstraat 136, 1000 Brussel

Tel.: 02/ 214.27.63

Fax: 02/214.27.65

www.gripvzw.be

2.2.2 Breed observeren

Breed observeren als basis van stage

Katholieke Hogeschool Mechelen Breed observeren als basis van stage Marie-Paule Maesele

Evaringsgericht begeleiden van kleuters vertrekt vanuit een ervaringsgerichte houding, een oprechte bekommernis voor de kinderen waarbij je 'gebeten' bent om te ontdekken wie elk van hen is. Wat gaat er in hen om? Wat brengen ze mee in de klas? Vanwaar komen ze en waar gaan ze heen na school? Wat boeit hen? Waarmee zitten ze? Wat bindt hen? ... Elk van hen brengt tal van ervaringen mee die niet zomaar met de rugzak aan de kapstok worden achtergelaten. Breed observeren is dus onmisbaar om je kleuters te leren kennen.

Programmajaar 1

Breed observeren, zoals omschreven door het Steunpunt Intercultureel Onderwijs, wordt al in het eerste semester van de opleiding aangebracht (Opvoedkunde en Sociocultureel engagement). Studenten vernemen niet enkel wat het betekent, maar krijgen ook oefeningen in breed observeren tijdens de eerste observatiestages. Eerstejaars krijgen ook de opdracht met ouders van kleuters te praten en met initiatieven voor jonge kinderen in de eigen gemeente. Zo ontdekken ze dat kinderen voor, na en naast de school nog heel wat ervaringen opdoen die ze mee de klas inbrengen.

In het eerste programmajaar wordt het hele jaar stage gelopen in eenzelfde kleuterklas. Dit brengt met zich mee dat de studenten zich meer verbonden voelen met de kleutergroep. De herhaalde contacten met de kleuters leiden ertoe dat ze 'hun' kleuters steeds beter leren kennen: niet enkel als kleuter in de klas, maar ook als kind in een gezin en levend in deze tijd. Breed observeren krijgt zo spontaan méér kansen en studenten ervaren dat het beter leren kennen van je kinderen je 'didactische praktijk' vanzelf leerrijker maakt. Dit laatste vertaalt zich vooral in het verrijken van de speelhoeken in de klas.

Programmajaar 2 en 3

Stages worden in de hogere jaren in tijd steeds omvangrijker en bieden zo meer kansen tot het ervaren van de meerwaarde van breed observeren. De opleiding stimuleert wel om bij verschillende leeftijden van kleuters en in verschillende scholen stage te lopen. Dit brengt met zich mee dat er telkens tijd wordt uitgetrokken om de kleutergroep en het reilen en zeilen van de klas/school te verkennen. Elke stage begint met twee observatiedagen in de stageklas, een absolute must en een absoluut minimum als verwacht wordt dat de student niet enkel de 'gang van zaken' in de klas observeert, maar ook zicht krijgt op de kleuters van de groep en de diversiteit in de kleutergroep. Het observeren van de kleuters, de klas, de school, gesprekken met de mentor, het postvatten op de speelplaats en aan de schoolpoort, dat alles levert een schat aan informatie op voor het pedago

gisch-didactisch handelen en het werk maken van intercultureel onderwijs.

In programmajaar 2 maken de studenten vrij uitgebreid kennis met intercultureel onderwijs en wordt verwacht dat ze daar werk van maken tijdens de stages. Breed observeren is hiervoor onmisbaar. In een portfolio onderzoeken ze o.a. hun competentie in het breed observeren in functie van intercultureel onderwijs.

Breed observeren moet ook gevoed worden, o.a. via het onderzoeken van kindvolgsystemen en daaraan gekoppelde specifieke stageopdrachten. Diverse thema's in programmajaar 3 zorgen ervoor dat die bril steeds breder wordt: kind-ouderrelatie, sociaalemotionele problemen, inclusie, GOK ... Zoveel kansen om te komen tot een gevarieerde invulling van keuzestage en zelfstandige stages.

Contactgegevens

Marie-Paule Maesele,

Opleiding leraar kleuteronderwijs

Lector sociocultureel engagement PJ 1, PJ 2 en PJ 3.

Marie-Paule.Maesele@khm.be

An Simons,

Opleidingshoofd Leraar Kleuteronderwijs

An.Simons@khm.be

2.2.3 Diversiteit positief gebruiken in het leerproces

Tien krachtlijnen voor inclusief onderwijs

Ouders voor inclusie

Inclusief onderwijs: 10 krachtlijnen

Hilde Herssens

Met deze 10 krachtlijnen voor inclusief onderwijs willen we concreet maken hoe Ouders voor Inclusie inclusief onderwijs bij hun kinderen en jongeren het liefst zouden zien. De realiteit benadert niet steeds dit 'ideaalbeeld'. Dit hoeft ook niet: elke situatie heeft zijn eigenheid, zijn sterke kanten en werkpunten. Omdat deze krachtlijnen vertrekken vanuit een visie op opvoeding en het omgaan met kinderen en jongeren met een beperking verwachten wij van de lerarenopleiding dat met deze visieontwikkeling wordt gestart vanaf de eerste dag van de opleiding.

Beschrijving van de krachtlijnen

1 De ouders zijn verantwoordelijk voor de schoolkeuze van hun kind

De keuze van een school of onderwijsomgeving dient gebaseerd te zijn op de zienswijze en het toekomstperspectief van de ouders en het kind zelf. Deskundigen en instanties horen de leerlingen en de ouders te begeleiden, te ondersteunen en te adviseren en niet in hun plaats te beslissen en hun mening op te dringen. Verder moet het ook mogelijk gemaakt worden dat ouders tijdens het schoolgaan van hun kind ten volle mee beslissen bij het formuleren van doelstellingen, de planning, de organisatie van de ondersteuning en de aanpak van problemen.

2 Inclusief onderwijs gaat over een kind met een beperking, dat opgroeit en school loopt te midden van leeftijdsgenoten en andere kinderen

3 Inclusief onderwijs sluit aan bij de eigen leerlijn van het kind

Bij inclusief onderwijs vertrekt men vanuit de diversiteit van de leerlingen. Ieder kind heeft, omwille van eigen mogelijkheden en moeilijkheden, zijn eigen leerlijn. Een kind met een uitgesproken handicap zal op heel wat punten verschillen van 'het gemiddelde' en niet de eindtermen halen. Dit is echter geen reden tot exclusie. Wanneer men oog heeft voor de eigen leerlijn en naar aansluitingspunten zoekt met de klasgroep, kan deelname aan het regulier onderwijs zeer zinvol en verrijkend zijn en blijven. In de praktijk wordt vaak met het team gewerkt aan een doelenplan, waarbij eigen doelen omschreven worden in kleine stapjes (curriculumdifferentiatie). Dit uitgangspunt houdt

meteen in dat het 'vakjesdenken' opgegeven wordt. Daarmee bedoelen we dat kinderen niet op te delen zijn in categorieën of clusters van kinderen, die wel of niet aan het gewoon onderwijs kunnen deelnemen of die het ene of het andere soort onderwijs nodig hebben.

4 Inclusief onderwijs is leren en participeren

Inclusief onderwijs is evenzeer gericht op het leren als op het participeren. Beide zijn met elkaar verbonden als een kerndynamiek: men leert juist door te participeren en men participeert in het leren.

Kinderen met een handicap volgen het gewoon onderwijs niet om louter mee te doen zonder er iets van op te steken. Maar evenmin met de bedoeling dat het privé-onderwijs wordt, los van de klas. Ze nemen deel aan het klasgebeuren en er wordt gewikt en gewogen wat ze het best samen met de klas volgen, waar ze in aansluiting met de klas alleen aan werken en waar ze eventjes apart buiten de klas aan werken. Het samen leren met andere kinderen, maar elk met zijn mogelijkheden en beperkingen, kan de interacties tussen kinderen alleen maar verrijken.

5 Leren is leren in de brede zin

Binnen de klas is er niet alleen aandacht voor rekenen en taal.. Naast de cognitieve vaardigheden, wordt er gewerkt aan een brede persoonsontwikkeling met oog voor andere domeinen, zoals het sociale, het verbale, het creatieve ... Het succes wordt dan niet enkel afgemeten op de cognitieve ontwikkeling. Een uitval of achterstand op het cognitieve betekent niet dat het kind geen talenten heeft en belet zeker niet om aan het hele school- en klasgebeuren deel te nemen.

6 De ondersteuning gaat naar het kind en de klas

Inclusief onderwijs is niet 'dumpen' en hopen dat het lukt. Om inclusie in het onderwijs een kans te geven is het nodig een ondersteuningsproces op te zetten dat de nodige aanpassingen en ondersteuning aanbrengt. Extra persoonlijke ondersteuning voor de leerling met speciale noden is soms aangewezen, maar dient goed ingepast te worden binnen een breder geheel van curriculum- en instructie aanpassingen, gebruik van hulpmiddelen ... Ondersteuning kan ook uit een onverwachte hoek komen, met name de medeleerlingen. Klasgenoten kunnen worden ingeschakeld in de zorg voor de medeleerling met een handicap. Het is opvallend dat het vaak de klasgenootjes zijn die aan nieuwe leerkrachten aangeven hoe het best omgegaan wordt met hun 'inclusief' klasgenootje.

7 Inclusief onderwijs is teamwork

Het is kenmerkend voor inclusief onderwijs dat er in plaats van één leerkracht een heel team betrokken wordt bij het schoollopen van een kind. Een goede afstemming en een vlotte samenwerking tussen alle betrokkenen is noodzakelijk om inclusief onderwijs waar te maken. Deze vorm van 'teamwork' vraagt een open opstelling van de klasleerkracht, concreet ook de openheid om wat volk over de vloer te krijgen in de klas.

8 De klasleerkracht houdt de touwtjes in handen

De klasleerkracht blijft, net zoals bij de andere leerlingen, de verantwoordelijkheid behouden voor de leerling met een handicap. Deze verantwoordelijkheid mag niet overgaan naar een persoonlijke begeleider of extra leerkracht of assistent. De persoonlijke begeleider dient juist het leerproces, dat de klasleerkracht beheert, te ondersteunen. Hij of zij mag ook geen barrière gaan vormen tussen het kind en de klasgenoten, maar moet juist de contacten bevorderen.

9 Inclusief onderwijs voor kinderen met een handicap is een zegen voor het onderwijs

Wij willen hierbij de aandacht vestigen op de positieve aspecten van de aanwezigheid van kinderen met een handicap in een gewone school. Uit ervaring blijkt dat de participatie van die kinderen heel verrijkend is, zowel voor de leerkrachten als voor de medeleerlingen. De sociale vaardigheden die de klasgenoten van 'inclusie-kinderen' verwerven kunnen op geen andere manier zo goed worden aangeleerd!

10 Inclusief onderwijs is de motor voor inclusief leven

Inclusie in het gewoon onderwijs is de gangmaker voor inclusie in andere levensdomeinen. Wat er op onderwijsvlak gebeurt, krijgt dan ook raakvlakken met andere levensdomeinen als vrije tijd en wordt doorgetrokken naar arbeid op latere leeftijd. De doelen die vooropgesteld worden voor een kind staan ook direct in relatie met het toekomstperspectief. Wat er zinvol is om te leren leven, vormt een cruciaal gegeven.

Contactgegevens

Hilde Herrens

Ouders voor Inclusie

Tel.: 09/330.05.62, 0486/827.631

www.oudersvoorinclusie.be

info@oudersvoorinclusie.be

GPB-opleiding Herentals

De diversiteit van de instroom GPB-opleiding als krachtige leeromgeving om te leren samenwerken met diverse collega's in het werkveld

Cherstine Michielsens, Luc Lugghe

Diverse instroom

Karakteristiek voor volwassenenonderwijs is de diversiteit van onze instroom. Dat is niet anders voor de GPB-lerarenopleiding. De gemiddelde GPB-cursist bestaat niet. Onze instroom bestaat uit cursisten:

- * van alle leeftijden tussen 20 en 50
- * met een heel verschillende opleidings- en professionele achtergrond: lassers, ingenieurs, haar-kappers, vertalers, verpleegkundigen, apothekers, automecaniciens ... Wij bieden ook een instroomtraject voor cursisten zonder diploma HSO.
- * met een totaal verschillende onderwijservaring: sommige cursisten werken al lang in het onderwijs, anderen hebben nog nooit één les gegeven wanneer ze starten.
- * met een verschillende sociale achtergrond: gaande van cursisten met een kaderfunctie tot werkzoekenden, asielzoekers ...
- * met verschillende religieuze achtergrond: wij hebben ervaring met cursisten met hoofddoek en de problemen in dat verband op de stageplaats. Er zijn cursisten die een GPB-opleiding volgen om als leerkracht islamitische en protestantse godsdienst aan de slag te gaan, waardoor voor bepaalde aspecten van stage en didactische opleiding overleg moet gebeuren met de erkende instanties ...
- * cursisten met medische problematiek of handicap: wij hebben ervaringen met cursisten met ADHD, dyslexie, epilepsie, cursisten met een handicap, cursisten uit het buitengewoon onderwijs met een leerstoornis die bijzondere begeleiding vragen ...

Deze diversiteit van onze instroom beschouwen we als een meerwaarde. De uiteindelijke werkomgeving waar onze cursisten belanden zal immers ook verre van homogeen zijn. In de doorsnee leeraarskamer van een grootstedelijke campus zijn doorgaans alle groepen van de bevolking vertegenwoordigd.

Heterogene groepen

Deze diversiteit betekent een uitdaging voor onze leerkrachten. Zij moeten telkens de geschikte weg vinden om cursisten te vormen voor de context waarin zij als leerkracht willen functioneren. Meer specifiek worden bepaalde competenties anders geaccentueerd voor praktijkleerkrachten BSO dan voor leerkrachten die algemene vakken zullen onderwijzen in ASO.

Om die reden wordt voor alle modules een opdeling van de groepen gemaakt in cursisten met diploma hoger onderwijs en cursisten zonder diploma hoger onderwijs. Verder worden de groepen bewust heterogeen gehouden. Enkel in de groep cursisten met diploma hoger onderwijs wordt nog een opdeling gemaakt tussen de harde en de zachte sector.

Een voorbeeld:

in de didactische competentieoefeningen (3de semester) werken we volgens het principe 'leren van elkaar'. Cursisten leren lessen geven voor een groep van medecursisten, geven elkaar feedback en evalueren elkaar, vanuit hun verschillende achtergrond. Dit biedt de cursist-lesgever het voordeel zijn/haar onderwijsgedrag in een ruime context te plaatsen en vanuit een andere hoek te laten bekijken.

Waar willen we naartoe?

We spelen met de gedachte om in de toekomst de traditionele opdeling tussen cursisten met en zonder een diploma hoger onderwijs te verlaten voor bepaalde praktijkmodules. We zoeken naar een geschikte weg om de meerwaarde van de diversiteit van de instroom optimaal te benutten.

Contactgegevens

Grete Van Heukelom, coördinator: g.vanheukelom@horito.be
Cherstine Michielsens, adjunct-directeur : c.michielsens@horito.be
Ilse Van Loon, adjunct directeur: i.vanloon@horito.be
Campus horito CVO
De Merodelei 220
2300 Turnhout
Tel.: 014/47.14.31
www.horito.be

2.2.4 Interactie als fundament voor leren

Openheid voor diversiteit door interculturele communicatie

Katholieke Hogeschool Zuid-West-Vlaanderen, campus Tielt
Interculturele communicatie als fundament voor een open en respectvolle omgang
Ann Debo

De bredere context

In de lerarenopleiding van Katho op de campus PHO Tielt vormt diversiteit een fundament dat vanuit de hogeschool als geheel wordt omkaderd. In onze opdracht staan openheid en respect voor ieders overtuiging immers centraal. Vertaald naar een bredere invalshoek voor de opleiding trekken we de kaart van de brede school. Sinds april 2006 is een expertisecentrum opgestart dat de brede school onder de aandacht brengt.

Op onze campus wordt een bachelor kleuteronderwijs en lager onderwijs aangeboden, zowel in dagonderwijs als in afstandsonderwijs. In de lerarenopleiding is de bredeschoolgedachte opgenomen in het curriculum, om zo de studenten voor te bereiden op samenwerkingsvormen met diverse partners in de samenleving. Er worden gastdocenten uitgenodigd uit verschillende hoeken, studenten bezoeken instanties die met dezelfde doelgroepen werken ... Tegelijk krijgen studenten de mogelijkheid om praktijkervaringen op te doen, worden ze met nieuwe evoluties vertrouwd gemaakt en worden hen nieuwe of vernieuwende vaardigheden en werkvormen aangereikt. Zo kunnen zij de competenties verwerven die nodig zijn voor het functioneren in de school van de toekomst, bv. door keuzevakken rond intercultureel onderwijs, een voorleesproject in de Tieltse kansarme gezinnen.

In de loop der jaren verplaatste Tielt het accent van pure mondiale vorming naar de bredere interculturele invalshoek. Zo kwam het Steunpunt Intercultureel Onderwijs het team ondersteunen om de Clim-methodiek die de nadruk legt op het werken aan interculturele vaardigheden, te integreren in de werkzaamheden voor Wereldoriëntatie. Bovendien vormt de aandacht voor interculturele vaardigheden ook een zeer specifiek vertrekpunt in het vak Nederlands.

Het vak Nederlands in de lerarenopleiding tot onderwijzer

Onze lerarenopleiding werkt voor het vak Nederlands aan theoretische kennis van het Nederlands, aan schriftelijke en mondelinge taalvaardigheid en aan didactiek Nederlands voor de basisschool. Bij mondelinge taalvaardigheid bieden we het Topoimodel voor interculturele gespreksvoering aan om in te zoomen op knelpunten van communicatie. Elk opleidingsjaar start met een gesprek rond de verschillende invalshoeken van communicatie. We bekijken in een aantal voorbeeldsituaties de taal, organisatie, perspectieven, ordening en inzet (samen topoi) van alle gesprekspartners. Zo komen we tot het besef dat er voldoende gelijkenissen zijn om misverstanden op te lossen. Vanuit deze visie worden tijdens alle contactsessies korte kringgesprekken georganiseerd, waarvoor de studenten zelf onderwerpen aanbrengen. In het tweede jaar is de opdracht een onderwerp te kiezen uit de actualiteit. In het derde jaar draait het om de promotie van een kinderboek dat hen op de een of andere manier raakt.

Tijdens de lessen schriftelijke taalvaardigheid worden studenten gestimuleerd om elkaars teksten te beoordelen met de bedoeling ze samen beter te maken. Ook hier is het initiatief aan de student om onderwerpen aan te brengen en sleutels te zoeken om teksten aan te pakken.

De leer- en werkomgeving wordt in de theoretische lessen Nederlands zo georganiseerd dat de studenten het nut ondervinden van hun diversiteit en geïnteresseerd raken in een blijvende ontmoeting. Er is aandacht voor feedback door docent en medestudent, intervisie, werken in kleinere groepen, reflecteren, leren aan en van elkaar. Kortom, allerlei werkvormen die studenten blijvend stimuleren om hun ontwikkeling zelfstandig aan te pakken. Zo creëert de docent de nodige ruimte om breed te observeren, differentiatie op maat door te voeren en studenten nauwgezet op te volgen. Een van de blijvende knelpunten hierbij is uiteraard dat de groep studenten zo groot is, dat het een tijdje duurt voor je een goed zicht krijgt op hun kwaliteiten. Ook zijn er nogal wat studenten die een zekere argwaan voelen ten opzichte van deze aanpak. Ze voelen zich vaak bedreigd en kunnen niet meteen de openheid opbrengen die verlangd wordt.

De brug van vakdidactiek Nederlands naar de lespraktijk van de student

In het eerste jaar werkt elke student aan een goede communicatie met zijn leerlingen in de praktijk. Hierin spelen de lichaamstaal en andere non-verbale uitingen (intonatie, stemgebruik) een centrale rol. De student reflecteert ook op zijn eigen handelen in interactieve situaties. Hiertoe begint hij aan een taalportfolio met taalcompetenties die hij onder de knie moet krijgen. Tijdens de lessen vakdidactiek zijn er ook specifieke groepsopdrachten waarin studenten met medestudenten overleggen om tot een presentatie te komen. De docent bewaakt hierbij de variatie in samenstelling van groepen, de aanbreng van materiaal door elk groepslid, het samen tot een synthese komen.

De verschillende werkvormen geven de docent de gelegenheid de studenten gedifferentieerd te begeleiden. Gestimuleerd door de basishouding van openheid en respect voelt een student zich vlug uitgenodigd om vragen, problemen of argumenten ter discussie voor te leggen.

In het tweede jaar wordt de interculturele gedachte verder doorgetrokken. Het project Intercultureel onderwijs koppelen we aan de zorgverbreding. Een basisschooldirecteur komt dat concreet vertalen voor zijn school. De studenten gaan op 'leerwandeling' in een allochtone buurt. Ze werken uiteindelijk een project rond de jeugdboekenweek uit in de basisschool, waarbij leerlingen in een heterogene groep worden gezet (leeftijd, cultuur, geslacht) en de studenten worden uitgedaagd om de kinderen tot communiceren te brengen. Uiteraard is de bedoeling dat de studenten de transfer van de theorie naar de praktijk voortzetten en geïntegreerd intercultureel kunnen werken.

Tijdens de opleiding benadrukken we enerzijds het gebruik van taal in al zijn aspecten als een belangrijk middel voor ontmoeting. Anderzijds wordt taalbeschouwing ook sterk beklemtoond. Tijdens het reflecteren over taal en onderwijspraktijk komen studenten samen met de docent tot een eigen onderwijsvisie. Dat ook hierin zowel gelijkenissen als verschillen stimulerend kunnen zijn, wordt vooral in het derde jaar duidelijk. De student komt tot de vaststelling bij de afronding van zijn taalportfolio dat het team een ondersteuning kan bieden. Er worden dan ook vaak onderwijsteams gevormd in het derde jaar. Zowel in de praktijk als in de afronding van de studies (bachelorproef, praktijkbox, eindstage) werpt dit interessante vruchten af.

In de lessen Nederlands worden studenten dan ook behandeld als de collega's die ze intussen zijn. Het is een plezier om te merken dat studenten na drie jaar interculturele communicatie afstuderen met een groot empathisch vermogen en met het inzicht dat diversiteit en differentiatie een rijkdom zijn voor het onderwijs. Ook durven ze zich open op te stellen, wat in het eerste jaar sterk moet worden gestimuleerd. Een vaststelling die je als docent doet verdergaan op de ingeslagen route.

De internationale klas als uitdaging voor interculturele communicatie

Katho bundelt zijn krachten over de departementen heen om de internationale studenten te begeleiden in de Katho International Classroom of Education (KICE). Een ideale context om de interculturele communicatie voor te leggen aan buitenlandse studenten. Het vak communicatieve vaardigheden wordt door hen aanvankelijk wat argwanend onthaald. Ze kijken vreemd op bij een docent die probeert in de groep te staan op een stimulerende, volwaardig interactieve manier. De basishouding van empathie, respect voor diversiteit, differentiatie naar studenten en naar werkvormen ... blijft een belangrijk fundament. Waar de studenten wat terughoudend zijn in het begin, ronden ze de cursus af met de overtuiging dat er veel te zeggen valt voor die manier van werken. Mensontmoetend leren is een stimulans om als groep meer vaardigheden te verwerven dan je vooraf als individu voor mogelijk had gehouden. Dat geldt voor elk groepslid, de docent inbegrepen.

Contactgegevens

Ann Debo

docent Nederlands en Communicative skills, begeleider van het portfolio voor de basiscompetenties Katho PHO, Tielt

ann.debo@katho.be

2.2.5 Differentiatie als bron voor didactisch handelen

Interculturalisering en taaldiversiteit in de lerarenopleiding

Vzw Foyer

Interculturalisering en taaldiversiteit in de lerarenopleidingen

Luc Top

Visie

Leerkrachten, vooral in de grote steden maar in feite overal in Vlaanderen, komen terecht in meertalige klassen. Essentieel is dan dat:

- * *de anderstaligheid van vele leerlingen niet louter als een probleem van achterstand ten aanzien van het Nederlands gezien wordt, maar in eerste instantie erkend wordt als een verworven competentie;*
- * *ook de meertaligheid van klassengroepen gezien wordt als een rijkdom, die in de klas precies aangewend wordt om alle leerlingen meer open en bewust te maken voor talen en culturen.*

Beschrijving van de projecten

In het kader van dit positief omgaan met taaldiversiteit in de klas ontwikkelde de Foyer diverse initiatieven, deels aansluitend bij bestaande Europese initiatieven. Specifiek relevant voor de lerarenopleiding zijn de taalsensibilisatie en de taalportfolio.

Taalsensibilisatie

Taalsensibilisatie verwijst naar de praktijk om via speelse en motiverende activiteiten de leerlingen in contact te brengen met de diversiteit van talen en taalvarianten, en zo hun openheid en gevoeligheid voor taal/talen en culturen te bevorderen. De doelstelling is dus het bevorderen van taalcompetentie én van interculturele competentie, zowel van Nederlandstaligen als van anderstaligen.

Taalsensibilisatie is in principe vakoverstijgend maar veronderstelt specifieke leerinhouden en methodes. Het wordt meestal opgevat als voorbereidend vreemdetaalonderwijs in het kleuter- en lager onderwijs, maar kan ook als taalbeschouwing in het secundair onderwijs. Voor de lerarenopleiding is Foyer actief betrokken bij twee initiatieven:

- * *het project Language Educators' Awareness (LEA), dat gecoördineerd wordt door het Europees Centrum Levende Talen. Dit project heeft als doelstelling het ontwerpen van een leerpakket. In het eerste trimester van schooljaar 2005-2006 werd het pakket onder coördinatie van Foyer uitgetest in een aantal Vlaamse lerarenopleidingen: Arteveldehogeschool Gent en Erasmus Hogeschool Brussel. Ook worden er op basis van het pakket nascholingssessies verzorgd in Nascholing Brussel en Karel de Grote Hogeschool (Antwerpen).*
- * *het verzorgen van de module Taalsensibilisatie in het nieuwe postgraduaat Meertaligheid en Onderwijs aan de Erasmus Hogeschool (Brussel).*

Taalportfolio

Een taalportfolio is in de eerste plaats een verzameling van documenten die taalcompetenties en ervaringen met talen voor zichzelf en voor anderen duidelijk zichtbaar maakt, en die de taalleerder uitnodigt om zelf zijn leerproces te plannen en (bij) te sturen.

Foyer heeft hierover inzichten gebundeld en kleine schoolprojecten in Brussel georganiseerd. Voor het werken met taaldiversiteit in de lerarenopleiding lijkt de portfolio ons een zeer nuttig instrument.

Meer weten?

Top, Luc & De Smedt, Hilde (red.) (2005). Zin voor Talen. Taalsensibilisatie en de taalportfolio in een meertalig onderwijs. Antwerpen: Garant.

De Smedt, Hilde; Leon, Hilde & Schrauwen, Werner (2003). Meer dan één taalbeschouwing. Een lessenspakket over talen, meertaligheid en taaldiversiteit. Brussel: Nascholing Brussel & Regionaal Integratiecentrum Foyer Brussel.

Contactgegevens

Luc Top, medewerker Onderwijs

R.I.C. Foyer Brussel

luc.top@foyer.be

Tel.: 02/609.55. 63

www.foyer.be

Karel de Grote-Hogeschool Antwerpen
PAV en remediëren van schoolse achterstand
Betty Goossens

Beschrijving van het project

Studenten van het derde jaar maken voor het Project Algemene Vakken een jaarproject in groepjes per twee of drie. Zij leggen een ontwerp voor en als dit goedgekeurd wordt, werken ze daar het hele academiejaar aan buiten de contacturen. Er is regelmatig mogelijkheid tot feedback. Ze presenteren hun werk bij het afstuderen.

Na enkele jaren kregen we uit het werkveld (Antwerpse BSO-scholen) de vraag of we onze studenten niet konden inschakelen om migranten, anderstalige nieuwkomers ... te remediëren, vooral voor schoolse taalachterstand. Deze vraag werd aan de studenten voorgelegd als mogelijk uit te werken jaarproject. Zo zijn we vertrokken. Eerst één school met een concrete vraag om in de school tijdens de lesuren leerlingen bij te werken die een forse taalachterstand hebben, nu al enkele jaren ook een tweede school met een gelijkaardige maar toch andere vraag, nl. om leerlingen die hier nog niet lang wonen en niet vertrouwd zijn met onze Vlaamse schoolcultuur) thuis te gaan begeleiden bij hun huiswerk. Omdat Antwerpen tal van scholen telt met veel allochtonen, anderstaligen, kinderen met een andere culturele achtergrond ... is de vraag gegroeid zodat nu ook studenten met andere opleidingskeuzevakken, vooral Nederlands, meedraaien in de projecten.

Verloop

Tussen oktober en Pasen (voor sommigen ook tot in juni) zijn er wekelijkse contacten; meestal twee uren per week. De taalondersteuning gebeurt in een klaslokaal in de schoolgebouwen tijdens de lesuren van de leerlingen van het secundair. De leerkrachten van de secundaire school bepalen welke leerlingen in aanmerking komen en leggen het eerste contact tussen student en leerling.

De huiswerkbegeleiding gebeurt aan huis bij de leerlingen. Hier start de werking met een kennis-makingsmoment op de school tussen leerlingen, hun ouders, en onze studenten. Het contact wordt mede gelegd door de coördinator van het BSO.

Meerwaarde

Studenten omschrijven ze als volgt:

- * We werken in een concrete context.
- * We voelen ons nuttig; we zien de stapsgewijze vorderingen.
- * We ervaren een grote arbeidsvreugde.
- * We leren op een spontane manier omgaan met mensen uit andere culturen; we worden als het ware opgenomen in hun familie.
- * We overleggen onderling en met de coördinatie van de school en leren zo problemen te bespreken.
- * We worden geconfronteerd met de school als 'organisatie'.

Moeilijkheden

Tijdens de evaluatiegesprekken komen vooral volgende knelpunten aan bod:

- * Soms werkt de context van de school belemmerend. Soms is het 'thuis' werken moeilijk omwille van krappe behuizing, bv. aan de keukentafel werken, andere kinderen die in dezelfde kamer spelen, ...
- * Soms zijn de ouders afwezig, ze zijn gaan werken, bij het aan huis begeleiden is de student meteen ongewild ook 'babysitter' voor de andere kinderen
- * Soms is de vraag van de leerlingen erg eng (ze leggen de druk om te slagen in de handen van de begeleider): 'ik wil in dit examen slagen', 'help mij bij dit huiswerk' of zelfs 'maak voor mij dit huiswerk'. Ondersteunende oefeningen die op lange termijn resultaat geven worden niet geapprecieerd omdat daar geen onmiddellijk resultaat aan vastzit.
- * Omwille van de andere cultuur waarin het 'schoolse' niet dezelfde waarde heeft als in onze cultuur haken leerlingen af of komen niet opdagen (zonder te verwittigen).
- * Soms komen ouders van de leerlingen met vragen die de taak van de studenten overstijgt, bv. een positieve brief schrijven voor hun asielaanvraag.
- * Gepast materiaal vinden dat boeiend en uitdagend is vraagt een hele zoektocht, vooral omdat de beginsituatie van elke leerling zo verschillend is.

Werkpunten

Wat voor de toekomst werkpunten zijn of waar al gedeeltelijk aan gewerkt wordt:

- * Goede afspraken maken, zowel met de coördinatoren van de secundaire scholen als met de leerlingen, als met hun ouders.
- * Tussentijdse evaluaties inlassen zodat kort op de bal gespeeld kan worden als leerlingen dreigen af te haken.
- * Zorgen dat leerlingen gemotiveerd aan het project meedoen en het niet als een extra verplichting ervaren.
- * Ouders in het project betrekken en hen vooral informeren over de bedoeling ervan; duidelijk maken hoe het past in het participeren aan het Vlaamse onderwijs.

Contactgegevens

Ronny Smet

Wim Cuypers

Betty Goossens

betty.goossens@KdG.be

Stagewerking als steunpunt voor inclusief onderwijs

Katholieke Hogeschool Leuven – banaba Buitengewoon Onderwijs Stagewerking als steunpunt voor inclusief onderwijs Annet De Vroey en Inge Ranschaert

De Voortgezette Lerarenopleiding voor Buitengewoon Onderwijs (VOBO, bachelor-na-bacheloropleiding) biedt al meer dan vijf jaar klasondersteuning in het gewoon onderwijs door het inzetten van studenten in een inclusieve context. Meer dan vijftig leerlingen met functiebeperkingen of (ernstige) leerproblemen werden op die manier al geholpen bij hun traject in het gewoon onderwijs. De achterliggende visie van de opleiding is daarbij dat diversiteit in het onderwijs een meerwaarde betekent en dat 'speciaal onderwijs' een dienstverlening inhoudt, en niet aan een plaats – i.c. scholen voor buitengewoon onderwijs – gebonden is.

Aanbod en organisatie

Van bij de start van inclusief onderwijs in Vlaanderen heeft de Voortgezette Opleiding in Heverlee ouders gesteund in hun keuze voor gewoon onderwijs door hen studenten ter beschikking te stellen voor klasondersteuning en/of assistentie. Op die manier willen we ouders en scholen helpen die op zoek zijn naar kwaliteitsvolle ondersteuning bij inclusie. We menen dat een combinatie van en samenwerking met GON- en ION-begeleiding enerzijds en co-teachers of assistenten anderzijds, zowel de scholen als de studenten tegemoetkomen. We willen op die manier ook vermijden dat inclusief onderwijs een ongekwalificeerde, vrijwillige of betalende, en vaak erg losse ondersteuningsbasis zou krijgen. De ontwikkeling van inclusief onderwijs vraagt een zorgvuldige begeleiding.

- * We bieden een dag per week ondersteuning aan bij leerlingen met speciale noden door afgestudeerde leerkrachten kleuter-, lager, secundair onderwijs of lichamelijke opvoeding, die kiezen voor een bijkomende opleiding en in het kader daarvan stage lopen, in te zetten in de klas.
- * We bereiden de stages voor door informatie- en ontmoetingsmomenten met de ouders, scholen en studenten te organiseren bij het begin van het schooljaar. Vooraf trachten we op basis van de verwachtingen van alle partijen een match te maken van ondersteuningsnoden en -aanbod.
- * We volgen de stages van nabij op door regelmatige contacten met de scholen, deelname aan overlegmomenten over de ondersteuningsvragen, wekelijkse communicatie met en coaching van de studenten.
- * Een aantal leerlingen krijgt zo al jarenlang wekelijkse ondersteuning. Hun inclusieproces is mede dankzij de inzet van extra leerkrachten geslaagd. We krijgen echter jaarlijks ook een heleboel nieuwe aanvragen. Stilaan kent de groep uitbreiding, maar we kiezen ervoor om bestaande ondersteuning daar waar nodig te behouden en dus voorrang te geven.
- * In de mate van het mogelijke bieden we ondersteuning aan aan een steeds bredere doelgroep. Zo zien we dat sommige aanvragen die aanvankelijk één leerling betroffen, wel eens worden uitgebreid tot een ondersteuningsvraag voor meerdere leerlingen per klas.

We streven er daarbij naar dat studenten de rol opnemen van co-teachers, die niet de nadruk leggen op de verschillen, maar precies de klastitularis helpen om de verschillen te overbruggen en er in de groep adequaat mee om te gaan.

Takenpakket

De voortgezette lerarenopleiding buitengewoon onderwijs bereidt studenten niet enkel voor op een onderwijstaak in de setting van het buitengewoon onderwijs. Naarmate de diversiteit in het gewoon onderwijs toeneemt en ook grotere leerverschillen betreft, neemt ook de nood aan externe ondersteuning van de scholen toe. Studenten leren van bij de start van de opleiding dat beide settings evenwaardig zijn en dat de kennis en vaardigheden die zij zullen verwerven in de toekomst steeds meer in het gewoon onderwijs inzetbaar moeten zijn. Inclusief onderwijs betekent echter geenszins het kopiëren van de klaspraktijk van het buitengewoon onderwijs. Het begeleiden van een inclusieproces door ondersteuning te bieden aan leerlingen en scholen vraagt om specifieke taken en attitudes:

- * co-teaching en ruimere samenwerking met de leerkracht(en) van de klas: afspraken maken rond taakverdeling, voorbereiding van lessen, differentiatie, aanpassingen van materiaal en werkvormen, geïndividualiseerde leerlijnen, overleg en communicatie rond de klaspraktijk; dit vraagt goede kennis van differentiërende werkvormen en coöperatief leren als basis voor een 'inclusieve' praktijk;
- * bemiddeling bij participatie: oog hebben voor participatiekansen en het maximaliseren van de participatie van leerlingen met speciale noden aan het klasprogramma en het volledige schoolgebeuren, inclusief het bevorderen van interacties en sociale integratie;
- * voorbereiding van overleg: observaties, beluisteren van (nieuwe) vragen, actieve aandacht voor een goed verloop en bijsturing van de ondersteuning;
- * uitwisseling en informatiedoorstroming: delen van informatie en kennis in een open communicatie met alle betrokkenen; tegelijk discreet en correct omspringen met informatie, vragen en bijsturingen. Leren van en met elkaar staat hierbij centraal.

Expertise

De opleiding heeft in de afgelopen jaren vele voorbeelden van goede praktijk mee mogen zien groeien en begeleiden. Er is in Vlaanderen vast en zeker een mooie inclusiepraktijk die steeds meer uitbreiding neemt. Door van dichtbij betrokken te zijn bij deze praktijk, biedt de stagebegeleiding zelf een inspiratiebron voor de opleiding. Op die manier leren niet alleen de studenten die kiezen voor een stage in een inclusieve context over de praktijk van inclusie, maar kunnen ze deze ervaringen ook delen met andere studenten.

Toch zien we vanuit diezelfde begeleiding ook vele valkuilen. We willen daarom graag focussen op de voorwaarden of factoren voor goede praktijk die we inmiddels zowel vanuit de eigen praktijkbegeleiding als vanuit literatuur en onderzoek in Vlaanderen menen te kennen. Een daarvan is de visie van de school over het omgaan met leer- en functiebeperkingen. Terwijl overal en onmiskenbaar de diversiteit in Vlaamse scholen toeneemt, dreigt men een groep leerlingen van wie men een medische of psychologische diagnose kan weergeven, als een stap te ver te beschouwen voor het omgaan met diversiteit. Scholen vrezen voor inclusief onderwijs onvoldoende draagkracht te hebben, gezien de grote diversiteit die al op hen afkomt. In een tijd waarin de drempel voor diagnosestelling lager ligt en de belangstelling voor bepaalde leer- of functiestoornissen groot is, zou dit wel eens tot verdere homogenisering van groepen kunnen leiden. Ondanks de verrijkende ervaringen van inclusief werken voor alle betrokkenen, is de weerstand tegen het integreren van een leerling met een beperking nog groot en bovendien maatschappelijk aanvaard.

De Voortgezette Opleiding wil dan ook vanuit de ervaringen met de stages op een breder terrein aan schoolvisie en schoolpraktijk rond inclusie werken. Zij wil hierrond expertise delen en uitbreiden door:

- * nascholingen aan te bieden rond het thema;
- * aanwezig te zijn bij debatten en werkgroepen;
- * deel te nemen aan onderzoek;
- * samen te werken met binnen- en buitenlandse partners in een netwerk van inclusieve organisaties;
- * de oprichting van een Postgraduaat 'School voor allen' (2006-2007).

Competenties

In afspraak met de verschillende opleidingen buitengewoon onderwijs en zorgverbreding in Vlaanderen, werden de volgende competenties als basis overeengekomen (juni 2005). De hier voorgestelde stagewerking van de KHLeuven beantwoordt hier aan en streeft dan ook deze competenties na:

- * *planmatig handelen ten aanzien van specifieke onderwijsbehoeften op individueel, groeps- en schoolniveau, in duurzame interactie met alle betrokkenen;*
- * *positief en deskundig omgaan met elke vorm van diversiteit door het onderwijsaanbod, de leerlijnen en de inhoud uit de diverse leerdomeinen functioneel af te stemmen op de specifieke onderwijsbehoeften van de leerlingen;*
- * *vanuit een gedeelde zorg constructief en emancipatorisch samenwerken met de leerlingen, de ouders/gezinnen en met alle betrokkenen in het team/de omgeving van de leerling met specifieke onderwijsbehoeften;*
- * *het proces van handelingsplanning implementeren door collegiale consultatie, coaching van collega's, beleidsondersteuning en coördinatie op schoolniveau;*
- * *gestructureerd leren uit eigen en andermans ervaringen via een cyclisch proces en het eigen handelen dynamisch en creatief bijsturen.*

Contactgegevens

Katholieke Hogeschool Leuven

Annet De Vroey, lector VOBO - Departement Lerarenopleiding

annet.de.vroey@khleuven.be

Inge Ranschaert, lector VOBO - Departement Lerarenopleiding

inge.ranschaert@khleuven.be

Projecten techniek en technologie

Katholieke Hogeschool Kempen Projecten techniek en technologie Annie Meeuwes en Ellen Stoffels

In de lerarenopleiding Turnhout van de KHK proberen wij al sinds enkele jaren de studenten én de leerlingen van het basisonderwijs warm te maken voor techniek en technologie. Een aantal projecten van de afgelopen jaren mag dit illustreren.

In het academiejaar 2003-2004 bereidden een vijftiental studenten een bedrijfsbezoek voor met leerlingen van de lagere school. Dit paste in hun jaarwerk WO en viel onder de omschrijving 'leerwandeling'. Voorbeelden van bedrijven die werden bezocht: Iemants staalbedrijf in Arendonk, zeteloplasmakerij Dries in Merksplas.

In het academiejaar 2004-2005 verzorgden onze derdejaars onderwijzer een evenement waarbij wetenschap en technologie op een ludieke wijze bij de leerlingen werden gebracht nl. wetenschapstheater. In het huidige academiejaar schreven wij ons samen met onze collega's van lerarenopleiding Vorselaar in voor een proeftuin van minister Vandenbroucke. Deze beide projecten lichten we hier verder toe.

Het wetenschapstheater: Chip chip chip hoera!

Het derde jaar onderwijzer uit Turnhout bewandelde het vorige academiejaar een bijzonder toneelpad. Samen met de stichting Roger van Overstraeten vzw en het Leuvense technologiebedrijf IMEC schreven en speelden de studenten wetenschapstheater. Honderden lagerschoolkinderen uit Turnhout en Leuven leerden en genoten van de plezante wetenschap in Chip chip chip hoera!

Doelstellingen

De Stichting Roger Van Overstraeten wil technologie dichterbij de kinderen brengen en als kennis promoten in de hoop dat kinderen een technologie- en wetenschapsgerichte keuze maken in het secundair onderwijs.

Een van de projecten is Chip Chip Chip Hoera. Communicatie staat centraal, onder meer in een interactief wetenschapstheater dat kinderen de kans biedt om actief te zijn rond communicatie en chips in het bijzonder.

Te beogen basiscompetenties voor de studenten onderwijzer

Volgende basiscompetenties kunnen met het wetenschapstheater worden gerealiseerd:

realiseren van een krachtige leeromgeving

- * *De leraar kan, rekening houdend met de beginsituatie, de belangstelling en het verwerkingsniveau van de kinderen motiverende leeromgevingen ontwerpen die een reële kans op betrokkenheid en succesbeleving inhouden.*
- * *De leraar kan leeromgevingen ontwerpen die mogelijkheid tot allerlei vormen van interactie bieden.*
- * *De leraar kan ICT functioneel integreren bij het ontwerpen van een krachtige leeromgeving.*
- * *De leraar kan de leerinhouden inbedden in authentieke situaties, die voor de betrokken leerlingen betekenisvol zijn én representatief voor nieuwe contexten waarin kennis en vaardigheden kunnen worden toegepast.*
- * *De leraar kan adequaat inspelen op wat zich voordoet in de feitelijke leeromgeving en kan werken met de inbreng van de kinderen.*
- * *De leraar kan het actief ontdekken en actief verwerken van leerinhouden bevorderen, onder meer door een beroep te doen op het probleemoplossend vermogen van de leerlingen.*
- * *De leraar kan de leerlingen laten nadenken over hun leerproces.*

actuele maatschappelijke ontwikkelingen hanteren in een pedagogische context

- * *De leraar kan maatschappelijke gebeurtenissen aan de vormingsinhouden koppelen.*
- * *De leraar kan kinderen kritisch en zinvol leren omgaan met informatie van en beïnvloeding door de media.*

een stimulerende en werkbare klasruimte creëren, rekening houdend met de veiligheid van de kinderen

- * *De leraar kan uitdagende en veilige speel-, leer- en werkvoorzieningen inrichten in een lokaal, met aandacht voor integratie van ICT.*

vernieuwende elementen aanwenden en aanbrengen

- * *De leraar kan vernieuwende inzichten uit de opleiding in zijn onderwijspraktijk aanwenden.*
- * *De leraar kan in samenspraak met het schoolteam vernieuwende inzichten die zich in de samenleving aandienen in zijn onderwijspraktijk integreren.*

contacten leggen, communiceren en samenwerken met externe instanties die onderwijsbetrokken initiatieven aanbieden

actuele maatschappelijke thema's en ontwikkelingen identificeren en kritisch benaderen in:

- * *het sociaaleconomische domein*
- * *het cultureel-wetenschappelijke domein*

Verloop van het project

Coördinator in Turnhout was biologiedocente Josée Van Steenberghe. Zij leidde samen met haar collega's WO en de collega's muziek, bewegingsopvoeding, beeldopvoeding en Nederlands een interdisciplinaire groep van muzikanten, dansers, schrijvers, onderzoekers, decorbouwers, cineasten ... De studentenkern van het project bestond uit een beperkte groep van 8 jongelui. Die derdejaars onderwijzer schreven het script, stelden een paar werkwinkels voor het theater samen en dachten vooral na, over de organisatie van het toneelwerk bv..

Uiteindelijk koos de kerngroep voor een theaterstuk waarin een paar knotsgekke wetenschappers en een grappige machine een communicatieprobleem introduceerden. De kinderen moesten na de toneelintro in verschillende werkwinkels aan oplossingen werken. Daar maakten ze kennis met allerlei vormen van communicatie van gebarentaal tot chips. In de slotscène werden de conclusies op een spannende manier voorgesteld.

Was de planning en het ideeëngoed zaak van een klein gezelschap, voor de realisatie en de opvoering van het wetenschapstheater zorgden alle derdejaars onderwijzer. Tijdens een muzische week werden onder leiding van de docenten muzische vorming kostuums gemaakt, decors gebouwd, rollen ingestudeerd, films gemonteerd en nog wel duizend andere problemen gecreëerd en gelukkig ... opgelost.

Vuurdoop en apotheose

De vuurdoop was een dubbele opvoering voor de leerlingen van het zesde leerjaar in Turnhout. Zij werden door de acteurs in de school opgehaald, kregen een screening bij het binnenkomen van de zaal en belandden midden in een duister en spannend wetenschappelijk avontuur. Ook leerkrachten van andere Kempense scholen konden de première van dit wetenschapstheater meemaken. In

hun klasje werden zij vervangen door de tweedejaars van Lerarenopleiding Turnhout. Of hoe een project van acht studenten een heel departement in beweging kreeg. In april volgde de apotheose van een periode van hard werken. In Leuven nodigde IMEC alle klassen uit die aan Chip Chip Chip Hoera deelnamen op een slotmanifestatie. Het Turnhoutse theaterstuk was de kroon op het werk.

Proeftuin Techniek = overall

In het huidige academiejaar schreven wij ons samen met onze collega's van lerarenopleiding Vorseelaar in voor een proeftuin van minister Vandenbroucke.

Partnerschap

Samenwerking van de lerarenopleidingen KHK met het Regionaal economisch en sociaal overlegcomité (RESOC) Turnhout en 10 basisscholen uit alle in de Kempen aanwezige onderwijsnetten vanaf academiejaar 2005-2006. Het partnerschap heeft betrekking op 161 leerkrachten, 8 docenten, 2258 leerlingen en 750 studenten.

Doelstelling

Geplaatst onder het thema 'technologie (in BaO)'

Een groep basisscholen wil dit project technologische opvoeding als afzonderlijk vak inrichten buiten Wereldoriëntatie en dit vergelijken met een sterk uitgebouwde technologische opvoedingscomponent in het vak Wereldoriëntatie.

Versillende activiteiten rond technologie worden uitgewerkt. De studenten zullen onderzoeken welke effecten (voor- en nadelen) dit heeft op de technische vaardigheid van de kinderen en op het keuzegedrag.

Het opzet van de proeftuin Techniek ≈ Overall is techniek en technische beroepen te herwaarderen. Hiertoe zal gedurende de proeftuinperiode in het partnerschap een project worden uitgevoerd dat zich toespitst op 3 deelaspecten:

- * kwalitatieve verbetering van het aanbod aan technologische opvoeding in het basisonderwijs (lesinfrastructuur, lesmethodieken ...);*
- * herwaardering van technische vorming in het studiekeuzeproces bij de overgang van basisnaar secundair onderwijs;*
- * betrekken van het bedrijfsleven bij de ontwikkeling van technische vaardigheden en de herwaardering van technische beroepen in het basisonderwijs.*

Daarnaast zal technologische opvoeding speciale aandacht krijgen in het opleidingscurriculum van de lerarenopleiding, zodat de projectresultaten worden verankerd, o.a. door het inlassen van stageopdrachten en een mogelijke herziening van het opleidingsaanbod.

Contactgegevens

Josee.van.steenbergen@khk.be

2.2.6 Werken met externe partners aan een rijke leeromgeving

Samenwerkingsprojecten voor omgaan met diversiteit

Projecten in professionele bachelor secundair onderwijs Hogeschool Antwerpen

Ga om met de diversiteit rondom je!

Lies Van Doren

Situering

In de lerarenopleiding secundair onderwijs – algemene vakken en muziek realiseren we een samenwerking met verschillende scholen en organisaties. Tweedejaars organiseren projecten op vraag van een school of organisatie, waarbij zowel samenwerking met elkaar als samenwerking met de externe instanties en omgaan met de doelgroep centraal staan. De projecten passen in het opleidingsonderdeel Onderwijskunde Specifiek van het tweede jaar lerarenopleiding algemene vakken en muziek. De projecten worden voorbereid tijdens het derde en (deels nog) vierde semester, en uitgevoerd tijdens het vierde semester van de opleiding.

Beschrijving

Dit jaar organiseren we o.a. de volgende projecten.

Maak iets van je leven

Doel	Doorstromen van allochtone jongeren bevorderen.
Referentiekader	Onderzoeksgegevens tonen aan dat, in verhouding, maar weinig allochtone 18-jarigen verder studeren. Onze maatschappij heeft echter nood aan positieve rolmodellen, zodat de diversiteit zich in alle beroepen reflecteert.
Werkwijze	Met de leerlingen van Marokkaanse en Turkse origine uit een concentratieschool werken de studenten aan motivatie om verder te studeren en het maken van een juiste studiekeuze. In de voormiddag bevragen ze de leerlingen naar eigen perspectieven en plannen. Aan de hand van toneelstukjes leiden ze discussies met de leerlingen. In de namiddag komen acht rolmodellen hun verhaal vertellen. Mensen van Marokkaanse en Turkse origine met een beroep van laborante, communicatiedeskundige, sociologe, psychologisch assistent, stand-up comedian, advocaat, licentiaat TEW, zelfstandige immobielverkoop, politieofficier. Verhalen van vallen en opstaan, maar met een succesvol einde. Allen hebben ze een diploma en werk.

Samen tegen pesten

Doel	Vanuit het uitgangspunt 'diversiteit is een verrijking' werken aan bewustwording van het belang van groepsdruk en individuele verantwoordelijkheid bij pesten en het voorkómen daarvan. Dit op vraag van de school, omdat er zoveel gepest wordt.
Referentiekader	Pesten is een groepsverschijnsel. Quasi onvermijdelijk wanneer een verschil als negatief blijft aangezien worden.
Werkwijze	Studenten voeren een toneelstuk op, brengen groepsdynamiek op gang, maken met de leerlingen een 'pestkasteel' ³ door creatief om te gaan met gevoelens en feedback. Ook cyberpesten en getuigenissen van gepeste studenten komen aan bod.

Vrijheid delen

Doel	Met een gemeenschappelijke geschiedenis en streefdoel als uitgangspunt, werken aan bewustwording rond wat allochtonen en autochtonen binden kan.
Referentiekader	Het historische feit dat Marokkaanse soldaten zich hebben ingezet bij de verdediging en de bevrijding van Europa tijdens de tweede wereldoorlog aan de zijde van de geallieerden is het theoretische uitgangspunt voor dit project. Volgens sommige bronnen bestond een derde van de geallieerde soldaten die in Europa landden uit Marokkanen. Dit komt echter niet zo naar voor in de Europese geschiedschrijving, die erg eurocentrisch is, noch in de Marokkaanse die eerder gericht is op de onafhankelijkheidsstrijd met Frankrijk. In Gembloux, Zeeland en Antwerpen (Schoonselhof) vinden we graven van Marokkaanse gesneuvelden als getuigen van deze strijd.
Werkwijze	De studenten maken een draaiboek waar leraren een beroep op kunnen doen om met hun leerlingen rond 'Vrijheid delen' te werken. Verschillende werkvormen komen daarin aan bod, zoals toneel, rollenspel, gedichten schrijven, filmbespreking, uitstap naar Gembloux.

Resultaten

Enkele reacties van studenten na de projecten:

- * 'Ik weet nu hoe je de organisatie van zo'n project kunt aanpakken, en ik weet dat ik zoiets niet alleen zou kunnen. Teamwork is de boodschap!'
- * 'Ik vind het fijn dat we kunnen kiezen aan welk project we meewerken. Zo heb je een combinatie van een vooropgesteld stramien en persoonlijke interesse. Dat motiveert!'
- * 'Ik heb altijd op een dorpschool gezeten en had nog nooit zo'n fameuze 'concentratieschool'

³ Door de studenten bedachte naam voor de communicatieplek bij het pestproject. In het uitgewerkte voorbeeld was het effectief een groot driewandig kartonnen kasteel, waarop al dan niet anonieme getuigenissen en pestverhalen, vragen van leerlingen, reacties op elkaar, evaluatie van het project, teksten, liedjes enz. aangebracht werden.

van binnen gezien. Het was wel even wennen, maar uiteindelijk zijn die leerlingen hetzelfde als andere leerlingen!

- * 'Vooral het leereffect vind ik belangrijk. We hebben het wel door hoor, door samen te werken met diverse medestudenten en externen oefenen we heel wat vaardigheden!'

Het resultaat is een groep tweedejaars die weet van aanpakken, en die het hele proces bewust reflecterend meemaakt. We merken elk jaar dat de studenten harder werken dan verwacht wordt, en het project daardoor zeer gedetailleerd en kwalitatief hoogstaand uitvoeren. Dit duidt op de betrokkenheid, motivatie en engagement van onze studenten en hiervoor worden ze dan ook geprezen.

Contactgegevens

Mieke Ketels

m.ketels@ha.be

Leren leren aan huis

Hasselt Xios

Leren leren aan huis

Ria Rector

Situering

Leren Thuis Leren (Hasselt) en Leren Leren aan Huis (Heusden-Zolder) zijn sinds enkele jaren een vaste waarde in onze opleiding Bachelor in Onderwijs: Secundair Onderwijs Algemene Vakken. Via deze projecten leren studenten de context van maatschappelijk kwetsbare jongeren en hun ouders van dichtbij kennen. Ze zoeken samen met een leerling naar de beste manier om de leerstof uit de eerste graad van A-stroom te verwerken. Doordat deze begeleiding op het thuisfront van de jongere gebeurt, wordt er werk van gemaakt om ook de betrokkenheid van ouders bij de school te verstevigen. Vanaf dit academiejaar werd ook een gelijkaardig project opgestart voor de studenten met Lichamelijke Opvoeding als onderwijsvak. Het kreeg de naam Sport? Wel-les (Hasselt). Vanuit de sectoren sport, welzijn en onderwijs wil men het welbevinden van maatschappelijk kwetsbare jongeren bevorderen. Het accent ligt op de toegankelijkheid en actieve participatie van de jongeren. Dit nieuwe opleidingsonderdeel vergt van de studenten al een stevige voorkennis op het gebied van schoolstructuren, onderwijsmethoden, begeleidingsmethoden, leerinhouden, maatschappelijke kwetsbaarheid, sociale context van kansarme gezinnen, ... In onze opleiding kan dit opleidingsonderdeel daarom pas in het 5de en 6de semester worden gevolgd.

Beschrijving van het project

Het oorspronkelijke project is gericht tot doelgroep leerlingen uit specifieke doelgroepgezinnen. De leerlingen in dit project zijn leerlingen uit de A-stroom (1ste graad) die weinig ondersteuning van ouders krijgen bij huiswerk en hun schoolloopbaan in het algemeen. De doelgroepgezinnen ('kwetsbare' of 'kansarme' gezinnen) zijn allochtone of autochtone gezinnen met een combinatie van een aantal van volgende kenmerken: lage scholingsgraad, ongunstige sociaaleconomische situatie, anderstaligheid, weinig kennis en inzicht in het onderwijssysteem, negatieve schoolse ervaringen en lage maatschappelijke status.

Het project werkt op verschillende terreinen en beoogt daarmee ook verschillende doelen:

- * ouderbetrokkenheid helpen toenemen;
- * slaagkansen van leerlingen verhogen tot het meest haalbare niveau;
- * studenten van de lerarenopleiding inzicht helpen verwerven in leerlingbegeleiding, de sociale achtergronden van de doelgroepgezinnen, contextueel werken en de vakoverschrijdende eindtermen 'leren leren';
- * jongeren toegankelijkheid en actieve participatie aanbieden op het gebied van sport met het oog op stimuleren van de schoolloopbaan.

Samenwerkingspartners in deze constructie zijn het schoolopbouwwerk (Hasselt en Heusden-Zolder), de CLB's, de scholen voor secundair onderwijs en de lerarenopleidingen van de XIOS Hogeschool Limburg, de Provinciale Hogeschool Limburg en Katholieke Hogeschool Limburg.

De specifieke opdracht en verwachtingen naar de studenten uit de lerarenopleiding is meervoudig.

De studenten begeleiden een (door CLB en schoolopbouwwerk geselecteerde) **leerling** tijdens minstens 10 bijeenkomsten per academiejaar bij de leerling thuis. Tijdens de begeleidingsmomenten worden leertaken gezamenlijk doorgenomen met het oog op het verbeteren van het leerproces, de studievastigheden en de studieplanning van de leerling. De student zoekt daarbij een evenwicht tussen begeleiden en lesgeven en besteedt heel wat aandacht aan de leerling als persoon (zonder te diep in te gaan op de sociale problematiek).

De student geeft bovendien ook voldoende aandacht aan de **ouders** met het oog op het creëren van een opvoedkundige omgeving. Hij stimuleert de deelname aan oudercontacten. Hij voert gesprekken met ouders over de leertaken, verwachtingen van de school naar hun kind, de betekenis van de vakken, de betekenis van de punten, inhouden van 'leren leren'. De student tracht met andere woorden de betrokkenheid van de ouders te stimuleren.

De studenten leggen ook contacten met de **secundaire school** van de leerling. Ze volgen er de klassenraden, observeren de leerling in de klas en leggen hun initiatieven naar de leerling uit aan de titularissen en het lerarenteam van de leerling.

De studenten moeten ook contacten leggen en onderhouden met het **netwerk** van de leerling (CLB, schoolopbouwwerk) om schoolse en/of maatschappelijke informatie uit te wisselen.

De studenten maken ten slotte een verslag van hun ervaringen, met inbegrip van een beschrijving van de persoonlijkheid, schoolloopbaan en studiegewoonten van de leerling, een beschrijving van de gezinssituatie met specifieke aandacht voor de ouderbetrokkenheid, een beschrijving van de begeleiding en effecten op leerling en ouders en een beschrijving van de eigen leerervaringen.

Om deze opdracht gedegen uit te kunnen voeren worden studenten op de verschillende terreinen ondersteund:

- * door de hogeschool: intervisie en evaluatie;
- * door de secundaire school: informatieverstrekking aan de student;
- * door het CLB: toekenning van de leerlingen en begeleiding/ informatieverstrekking aan de student;
- * door het schoolopbouwwerk: coördinatie van de voortgang en de ondersteuning van de studenten. Het schoolopbouwwerk wint van tevoren het vertrouwen van het gezin waarna de student de begeleiding kan opstarten. Het geeft de studenten voorafgaand aan de start van het project ook de nodige informatie over kansarmoede.

Resultaten

Het project loopt over het algemeen vlot. Hierbij dient vermeld dat dit project in de XIOS Hogeschool Limburg al 6 jaar geleden geïmplementeerd werd in de opleiding. Het heeft dus ondertussen wel wat kinderziektes kunnen ontgroeien.

Alle studenten die al hebben meegewerkt aan LerenThuis Leren vertelden nadien dat het voor hen een unieke ervaring was om de school opnieuw door de ogen van de leerling te bekijken. Zij hebben kunnen ondervinden dat 'thuis leren' niet altijd even vanzelfsprekend is. Niet overal kan het rustig zijn als het huiswerk wordt gemaakt. Niet overal hebben ouders de gewoonte om hun kinderen dagelijks op te volgen. Niet overal kan er bij bepaalde moeilijkheden iemand helpen. Door dit project ervaren alle betrokkenen dat netwerkvorming rond kwetsbare leerlingen en hun ouders van fundamenteel belang is. Bovendien houden de studenten meestal een warm gevoel over aan het project omdat ze ervaren dat door hun toedoen de schoolresultaten van de leerlingen verbeteren en de betrokkenheid van de ouders toeneemt.⁴

Een belangrijke voorwaarde voor dit project is regelmatig overleg met een duidelijke rolverdeling voor alle partners.

Toekomstplannen

Dit jaar hebben we ervaren dat we onvoldoende begeleiding konden bieden aan de studenten. Dit heeft te maken met het feit dat er meer studenten bij betrokken waren, gezien de structurele inbouw in het curriculum van alle studenten. Bovendien vragen studenten die niet zelf kiezen voor het project meer begeleiding, zij hebben vaak minder voeling met de context van maatschappelijk kwetsbare leerlingen. Vanaf volgend academiejaar zullen we de studenten meer ondersteuning kunnen bieden via intervisie en supervisie in kleine groepen omdat daarvoor proeftuinmiddelen werden toegezegd.

Contactgegevens

Ria Rector, opleidingshoofd Bachelor in Onderwijs: Secundair onderwijs
lector Opvoedkunde
ria.rector@xios.be

⁴ Uit: Zelfevaluatie rapport Bachelor in onderwijs, secundair onderwijs XIOS Hogeschool Limburg, december 2005.

**Tutorproject GPB-opleiding Horito CVO en scholengroep Kempen
De scholengroep als krachtige leeromgeving voor het omgaan met diversiteit**

Sigrid Pauwels en Cherstine Michiels

Beschrijving van het project

Ons project is ontstaan vanuit een spontaan initiatief op het werkveld. Centrum voor Volwassenenonderwijs Horito is actief op diverse campussen van de scholengroep (twee locaties in Turnhout, meerdere locaties in Herentals en een in Arendonk). We delen telkens de infrastructuur met het leerplichtonderwijs: middenschool, KA en/of KTA.

Eigentijds volwassenenonderwijs beantwoordt al lang niet meer aan het klassieke beeld van een avondschool. Wij verzorgen ook opleidingen overdag, omdat we merken dat heel wat doelgroepen die wij trachten te bereiken de voorkeur geven aan lesmomenten tijdens de dag: werkzoekenden, jonge moeders die opnieuw in het arbeidscircuit willen stappen, mensen met een handicap, senioren. Dit schooljaar zijn we ook gestart met een dagtraject van de GPB-opleiding.

Door deze evolutie ontstaat er meer en meer een campuswerking op onze diverse locaties: onze leraren, cursisten, leerlingen, directies komen in contact met elkaar en dat heeft spontaan tot samenwerking geleid in de vorm van tutoring van leerlingen uit het leerplichtonderwijs met leermoeilijkheden door GPB-cursisten, in het kader van hun praktijkopleiding. Via deze projecten bereiken we niet enkel leerlingen die beantwoorden aan de GOK-indicatoren, maar leerlingen die omwille van diverse problematieken 'anders' zijn dan andere leerlingen. Ze zijn representatief voor de diversiteit van de samenleving. Ze zijn anders dan de 'gemiddelde leerling' op wie onze cursisten zich tijdens hun lerarenopleiding vaak uitsluitend oriënteren, via hun thuistaal, etniciteit, problematische thuissituatie, medische toestand, handicap ...

KTA de Merodelei

Onze GPB-cursisten worden ingezet om leerlingen van de 2de en 3de graad met leerproblemen te begeleiden via individuele tutorsessies. Deze sessie en de bijhorende reflectieverslagen ressembleren onder de stage. Het gaat om maximaal 10 sessies van een uur per leerling op de school, voor, na of tijdens de schooluren. Doelgroep van deze tutoring zijn jongeren met een leerachterstand door gedrags-, taal-, sociale en/of medische problemen. De jongeren worden inhoudelijk bijgewerkt maar er wordt ook grondig gefocust op studiemethodiek. We trachten een betere studiemethodiek en betere schoolresultaten te hanteren als hefboom voor hun gedragsproblematiek. Jongeren worden aangemoedigd, beloond en positiever benaderd in hun school- en thuisomgeving wanneer ze een verbetering realiseren van hun schoolresultaten. Zo zijn we in contact gekomen met het LOP-Turnhout, dat de verschillende initiatieven inzake diversiteit op elkaar gaat afstemmen.

Middenschool KA1 Turnhout

De directeur van de middenschool merkte hierna terecht op dat de begeleiding van jongeren met leerproblemen het best start in het eerste leerjaar van de eerste graad, waar de overgang naar secundair onderwijs vaak extra begeleiding vraagt. Zij deed een beroep op de GPB-lerarenopleiding van Horito CVO als partner voor een tutorprojectvoorstel dat wij indienden via 'Kansen in onderwijs' bij de provincie Antwerpen. Dit project werd goedgekeurd. Vanaf schooljaar 2006-2007 zullen GPB-cursisten instaan voor naschoolse begeleiding (inhoudelijk en studiemethodiek) voor de algemene vakken (Frans/wiskunde/Engels/fysica) aan eerstejaars met een leerachterstand ten gevolge van diverse factoren zoals taalproblemen, ontwikkelingsachterstand, weinig ondersteunende thuisomgeving. Er zal gewerkt worden met kleine groepjes van maximum vijf leerlingen, een uur per week na schooltijd, telkens in vier cycli van een aantal weken. Per cyclus wordt elke individuele leerling geëvalueerd en wordt er besloten of doorstroming naar een volgende cyclus al dan niet noodzakelijk is.

Resultaten

- * Dankzij interne samenwerking in de scholengroep tussen volwassenenonderwijs (GPB opleiding) en leerplichtonderwijs, biedt de leef- en werkomgeving van het gemeenschapsonderwijs een unieke, reële leeromgeving voor de competentie 'omgaan met diversiteit'.
- * GPB cursisten doen elementaire praktijkervaring op tijdens de opleiding: ze worden geconfronteerd met reële probleemsituaties van leerlingen waardoor ze een praktijkgerichte kijk ontwikkelen op diversiteit. Ze oriënteren zich niet uitsluitend op 'de gemiddelde leerling' tijdens hun leerproces.

- * *Via reflectie op deze tutorsessies kunnen zij hun praktijkervaringen in omgaan met diversiteit koppelen aan theoretische concepten die zij daarover in de opleiding meekregen en werken aan hun competentie omgaan met diversiteit.*

Knelpunten

- * *Extra belasting voor de verantwoordelijke docenten is niet te onderschatten: zij moeten vraag en aanbod matchen en de praktische organisatie faciliteren. Bv: vooropleiding cursist, evaluatie of de betrokken cursist al over voldoende competenties beschikt voor tutoring, concrete organisatie ...*

Toekomst

Er is veel vraag momenteel, maar we willen eerst het project evalueren en bijsturen voor we breder gaan en de begeleiding uitbreiden naar andere scholen binnen de scholengroep die een beroep op ons doen.

Contactgegevens

*Sigrid Pauwels, directeur
Cherstine Michiels en Ilse Van Loon, adjunct-directeurs
Gretel Van Heukelom, coördinator
s.pauwels@horito.be
c.michielsen@horito.be
l.vanloon@horito.be
g.vanheukelom@horito.be
info@horito.be
Horito CVO
campus Turnhout
De Merodelei 220
2300 Turnhout
Tel.: 014/47.14.31
www.horito.be*

Overleg basiseducatie, welzijnsorganisaties en lerarenopleiding

Arteveldehogeschool Gent

Het Oost-Vlaamse overleg tussen basiseducatie, welzijnsorganisaties en de lerarenopleiding

Wim Hoste

Curriculumontwikkeling

Het Oost-Vlaamse overleg tussen basiseducatie, welzijnsorganisaties en de lerarenopleiding wil bijdragen aan de curriculumontwikkeling van de lerarenopleiding, meer bepaald door aandacht te vragen voor het luik (kans)armoede binnen de opleiding.

Gebrek aan kansen, of sterker nog, maatschappelijke uitsluiting, doen zich voor in alle levensdomeinen, ook in het onderwijs. We verwijzen hier naar onderzoeken over schoolverlaten zonder getuigschrift/diploma, zittenblijven, te snelle doorverwijzing naar buitengewoon onderwijs, het water-valeffect, schoolloopbaan in beroepsonderwijs wegens te 'lage inschaling'. Kinderen uit (kans)arme gezinnen hebben het in de middenklassegerichte school niet gemakkelijk. Zowel armoede als culturele verschillen en zeker de combinatie ervan, bepalen kansen en resultaten van kinderen en jongeren, bepalen en bemoeilijken de communicatie en de participatie van het gezin op school. Het onderwijs draagt nog steeds bij tot de reproductie van de ongelijkheid en maatschappelijke achterstelling.

Verhogen van de slaagkansen van kinderen en jongeren op school

Gezinnen in (kans)armoede wijzen nochtans op de sleutelrol van het onderwijs: als kinderen op school kansen krijgen, kunnen ze die dingen leren die hen in hun verdere leven ook kansen geven (reeds geformuleerd in Algemeen Verslag over de Armoede, 1994). Met het gelijkeonderwijskansenbeleid wil de overheid de onderwijskansen stimuleren van kinderen en jongeren uit (kans)arme gezinnen, de zogenaamde risicokinderen. Wij onderschrijven de relevantie van de indicatoren die

daarbij gehanteerd worden.

De voortgezette lerarenopleidingen en alle mogelijke vormen van nascholing kunnen de evolutie van het onderwijs in zijn sleutelrol ondersteunen en versterken. Het is immers niet alleen het systeem, maar het zijn vooral ook de mensen in het systeem die het moeten waarmaken. Verbeteringen voor meer kansen, positieve effecten van het GOK-beleid zijn alleen te verwachten als zoveel mogelijk leerkrachten zich willen inzetten voor gelijke kansen en als de scholen ook een ondersteuningsbeleid voeren waarin ze voor alle leerlingen gelijke kansen beogen. We denken daarbij aan volgende punten.

- * *Om de sleutelrol in de bestrijding van (kans)armoede waar te maken is het belangrijk dat de school en de ouders/verzorgers partners worden.*
- * *Meer kennis over en respect voor een belangrijke groep burgers, die in het onderwijs te weinig erkend en te weinig betrokken geraakt, is essentieel. Als de kenniskloof overbrugd wordt, is participatie en communicatie mogelijk en wordt de uitsluiting aangepakt.*
- * *'Partners worden' wil zeggen dat ouders, school en alle schoolbetrokken actoren samen de kloof overbruggen, dat ze een relatie aangaan die getuigt van gelijkwaardigheid in de strijd tegen (kans)armoede. Het is belangrijk dat zowel ouders als leerkrachten (en directie, CLB ...) leren luisteren naar de andere partij, in alle openheid.*

De lerarenopleiding als hefboom

De vorming van leerkrachten begint in de lerarenopleiding. De opleidingen zijn goed geplaatst om bij de toekomstige leraren de zorg voor alle kinderen wakker te maken, met bijzondere aandacht voor het kind en de ouder in (kans)armoede. Houdingen als alertheid en verantwoordelijkheid voor onderwijskansen van alle kinderen moeten kunnen groeien in de loop van de opleiding. In alle vakgebieden, en zowel in theorie als in praktijk, kunnen kennis en inzicht, oefenen van vaardigheden en groei van attitudes een plaats krijgen. Belangrijk is dat toekomstige leraren op regelmatige basis, in theorie én praktijk, met de opdracht 'werken aan gelijke onderwijskansen' geconfronteerd worden en daartoe de nodige instrumenten krijgen aangereikt. Het is dus ook van het grootste belang dat alle docenten in de lerarenopleiding zich achter eenzelfde visie scharen en elk in hun eigen praktijk en vanuit hun invalshoek een bijdrage leveren. Docenten moeten daarom ook de kans krijgen om hun inzichten over de zorg voor (kans)arme kinderen/ouders verder te kunnen ontwikkelen en te integreren in hun aanpak en houding. Nascholing is dus ook voor hen aangewezen.

Organisaties van ouders/welzijnsorganisaties en basiseducatie kunnen gesprekspartner zijn voor de toekomstige leraren en hun docenten in de opleidingen. Ze kunnen door hun inbreng de wereld van de (kans)arme gezinnen dichterbij brengen. Steeds heeft men daarbij voor ogen dat ouders en leerkrachten in de dagelijkse onderwijspraktijk partners zijn van het kind op school. Daar waar mogelijk kan ook concrete samenwerking plaatsvinden (bv. in stages). De organisaties werken een duidelijk en goed gestructureerd aanbod uit, waaruit de opleidingen zoveel mogelijk putten.

Concreet kan het aanbod naar de toekomstige leraren in de loop van de opleiding gradueel zoeken naar verdieping.

- * *In een 1ste jaar wordt een basis gelegd.*
- * *In een 2de en 3de jaar is een verdere uitdieping van de problematiek mogelijk door vorming op het vlak van kennis, vaardigheden en attitudes.*
- * *In alle stages kan dit geleidelijk meer gestalte krijgen.*

Bij de sensibilisatie voor (kans)armoede is samenwerking tussen hogescholen en organisaties aangewezen. Gezien de lerarenopleidingen bij hun studenten de basiscompetenties moeten verwerven, onderzochten we waar de aandacht voor (kans)armoede in de opleiding een plaats zou kunnen vinden in die basiscompetenties. We vertrokken hierbij van de gemeenschappelijke basiscompetenties omdat we het hier willen hebben over alle types leraren.

Voorbeeld:

Functioneel geheel 1 - De leraar/es als begeleid(st)er van leer- en ontwikkelingsprocessen Vaardigheid 1.1 De beginsituatie van de lerenden en de leergroep achterhalen

- * *kenmerken van de lerenden en de leergroep in overleg achterhalen;*
- * *de omvang van (kans)armoede in de Belgische samenleving omschrijven;*
- * *inzien dat (kans)armoede – meestal -- een structureel karakter heeft;*
- * *de 4 manieren om naar armoede te kijken concreet kunnen opmerken in de omgeving (individueel schuldmodel, maatschappelijk schuldmodel, individueel ongevallenmodel en maatschappelijk ongevallenmodel);*
- * *inzien hoe de school de (kans)armoede reproduceert*
- * *begrippen over armoede correct hanteren: arm, generatiearm, vierde wereld, nieuwe armoede, bestaansonzekerheid ... ;*

- * beseffen dat armoede een meervoudige achterstelling op alle levensdomeinen inhoudt;
- * signalen van armoede herkennen (bv. taalgebruik, lichaamstaal, 'verstoptechnieken'...);
- * beseffen dat migratie en behoren tot een etnisch-culturele minderheid in ons land een bijkomende factor kan zijn om terecht te komen in (kans)armoede;
- * beseffen dat bestaansonzekerheid een realiteit is voor mensen die leven in (kans)armoede;
- * effect van onderwijs op het arme kind, kritisch leren kijken en onderzoeken;
- * aantonen dat de leefwereld van kinderen en mensen in (kans)armoede verengd is door gebrek aan mogelijkheden (bv. t.a.v. schoolse verwachtingen);
- * de invloed die de kansarmoede heeft op het leven en de opvoeding van kinderen verwoorden;
- * ervaren hoe armoede beleefd wordt door de kinderen;
- * zich kunnen inleven in de leefwereld van het (kans)arme kind;
- * effecten van onderwijsvernieuwing op (kans)arme kinderen kritisch leren bekijken en onderzoeken.

Deelnemende organisaties

De volgende organisaties en lerarenopleidingen nemen deel aan het genoemde overleg:

- * Kras vzw (Ria Roosens)
- * Welzijnsschakels (Lieven De Pril)
- * Welzijnszorg (Liesbeth D'Haeseleer)
- * Wijkcentrum De Kring, Eeklo (Jan Matthys)
- * De Zuidpoort, Gent (Sabine Burgelman)
- * Vzw SIVI- 't Vindcentje, Gent (Tine De Vos)
- * CAW Inloopcentrum Den Durpel, St. Niklaas (Carina Vergauwen) Welzijnsschakel St. Niklaas/Den Durpel (Els Schoenmaekers)
- * Beweging van mensen met laag inkomen en kinderen, Gent (Lieve De Cleen)
- * Schoolopbouwwerk, Ronse (Leen De Weirdt)
- * De Vrolijke Kring, Ronse (Lucile Delghust)
- * Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen, Aalst (Heidi Degericx)
- * Intercultureel Netwerk Gent vzw (Brigitte Hemmerijckx)
- * OdiCe vzw – Oost-Vlaams Diversiteitcentrum (Melissa Papeleu)
- * VZW Jong – jeugdwelzijnswerk, Gent (Jan Naert)
- * Integratiedienst Stad Gent (Frans Blokland en Alexandra da Silva Pinto)
- * Arteveldehogeschool, leraar secundair onderwijs (Isabelle Steyaert, Riet Coulier, Christine Timmermans)
- * Arteveldehogeschool, leraar lager onderwijs (Ria Willems)
- * Arteveldehogeschool, leraar kleuteronderwijs (Karine Poppe)
- * Compahs – Arteveldehogeschool, bachelor na bachelor (Ben Wuyts)
- * Hogeschool Gent, opleiding kleuter- en lager onderwijs (Erna Van Crombrugge)
- * Katholieke Hogeschool Sint-Lieven, St. Niklaas, leraar lager onderwijs (Heidi Huysveld)
- * Katholieke Hogeschool Sint-Lieven, Aalst, leraar lager onderwijs (Ward De Boe)
- * Oost-Vlaamse Centra voor Basiseducatie (An Bismans)

Contactgegevens

An Bismans, Oost-Vlaamse Centra voor Basiseducatie,
Volderstraat 1, Gent,

info@ocb-vzw.be

An.Bismans@cbegent.be

Tel.: 09/267.79.27

of 09/224.24.12 - Leerpunt Gent

Het Vlaams Netwerk van de Verenigingen waar Armen het Woord nemen heeft een Forumboek Onderwijs, waarin heel wat knelpunten en aanbevelingen staan die ook voor de lerarenopleidingen interessant materiaal zijn. Zie:

http://www.vlaams-netwerk-rmoede.be/download/av/041109_FORUMBOEK_ONDERWIJS.pdf

3 Visie en beleid van de opleiding

3.1 Cruciale vragen

Bij het ontwikkelen van een diversiteitsbeleid is het goed dat lerarenopleidingen zichzelf een spiegel voorhouden. Heeft de opleiding een visie op omgaan met diversiteit? Houdt ze rekening met de principes van omgaan met diversiteit bij het uitstippelen van een pedagogisch-didactisch beleid? Van de beleidsorganisatie? Van het vormings- en nascholingsbeleid voor het personeel?

De opleiding kan die vragen concretiseren en daaraan telkens verdere streefdoelen te koppelen.

Hebben wij als opleiding een visie op omgaan met diversiteit?

Mogelijke streefdoelen:

- * Wij werken deze visie als team uit.
- * Deze visie wordt gedeeld en uitgedragen door het hele team.
- * De visie en de doelstellingen over omgaan met diversiteit worden op regelmatige basis herbekeken en geëvalueerd door het hele team.
- * Alle teamleden verstaan hetzelfde onder omgaan met diversiteit.
- * De visie en de doelstellingen met betrekking tot omgaan met diversiteit krijgen een verlengstuk in de leerprocessen in de opleiding:
 - o in de leerinhouden;
 - o in de leermiddelen;
 - o in de gebruikte methodieken.
- * Leren omgaan met diversiteit wordt gezien als een hoofdopdracht voor zowel studenten, lectoren als de volledige opleiding.

Houden wij als opleiding rekening met de principes van omgaan met diversiteit bij de uitstippeling van een pedagogisch-didactisch beleid?

Mogelijke streefdoelen:

- * Bij de samenstelling van groepen wordt gekozen voor gemengde groepen.
- * Er wordt aan de studenten regelmatig de kans geboden om zelf leerinhouden aan te brengen.
- * Er wordt aan de studenten regelmatig de kans geboden om mee de lesinhoud op te bouwen.
- * In het onderwijsaanbod wordt regelmatig gebruik gemaakt van interactieve en coöperatieve werkvormen.
- * Bij de implementatie van omgaan met diversiteit in de opleiding wordt de overtuiging gehanteerd dat dit geen vak apart is, noch een tijdelijk project,

- maar dat omgaan met diversiteit in alle opleidingsonderdelen geïntegreerd dient te worden.
- × Er wordt bij collectievorming in de mediatheek gestreefd naar een ruime verzameling interculturele materialen en boeken.
 - × Het aanbod van stagescholen is divers:
 - stagescholen met een goede interculturele werking
 - concentratiescholen
 - GOK-scholen
 - methodescholen
 - × Er wordt positief ingespeeld op de taalvariatie onder de studenten.
 - De anderstalige studenten krijgen de kans om hun eigen taal als waardevol te ervaren.
 - Anderstalige studenten mogen buiten de les en binnen de les, als de onderwijssituatie zich daartoe leent, hun eigen taal spreken.
 - Er zijn in de mediatheek ook tweetalige boeken en boeken in de eigen taal opgenomen.
 - × Er wordt bij opleidingsactiviteiten (excursies, sportdagen, creastages ...) rekening gehouden met alle studenten:
 - de activiteiten zijn toegankelijk voor alle studenten;
 - er zijn geen financiële barrières;
 - er kan worden gekozen uit verschillende soorten maaltijden;
 - er wordt rekening gehouden met religieuze feestdagen.
 - × De studenten worden betrokken bij de uitstippeling en evaluatie van het pedagogisch-didactisch beleid van de opleiding.

Houden wij als opleiding rekening met de principes van omgaan met diversiteit in onze beleidsorganisatie?

Mogelijke streefdoelen:

- × In ons opleidingsklimaat:
 - Wij besteden zorg aan een veelvormige aankleding en inrichting van de lokalen en van de gebouwen.
 - De opleiding heeft een preventieve pedagogische aanpak met betrekking tot discriminatie, racisme, seksisme, pesten.
 - In het reglement zijn regels opgenomen over discriminerend gedrag, handelingen en uitingen.
 - We denken na over de consequenties van regels over kledij, hoofddekseis, lichaamsversiering, ter bevordering van een intercultureel leerklimaat.
 - Wij houden in het programma rekening met religieuze feestdagen.
 - Het opleidingsteam heeft een non-discriminatiecode opgesteld of onderschreven.
- × Inzake personeel, in onze teamsamenstelling en ons personeelsbeleid:
 - Wij streven naar diversiteit in de samenstelling van het opleidingsteam.
- × Inzake studenten, in ons rekruteringsbeleid, inschrijvingsbeleid en doorstromingsbeleid:
 - Er worden extra inspanningen geleverd om allochtone studenten te rekruteren voor de opleiding.

- Er wordt in het inschrijvingsbeleid van de opleiding rekening gehouden met de gevolgen voor de opleiding van verschillen in achtergrond tussen studenten.
- Er wordt in het doorstromingsbeleid van de opleiding rekening gehouden met de gevolgen voor de opleiding van de verschillen in achtergrond tussen studenten.
- × In onze relatie met de buurt:
 - Er zijn in de opleiding regelmatig contacten met de buurt en de ruimere omgeving.

Benutten wij als opleiding voldoende kansen om een soepele organisatie uit te bouwen, om beter in te spelen op de verschillen tussen studenten in competentieniveau, tempo, interesses en bijzondere noden?

Mogelijke streefdoelen:

- × zich intensief informeren over recente ontwikkelingen op het gebied van curriculumvernieuwingen in het hoger onderwijs en meer specifiek op het gebied van competentiegericht opleiden en evalueren.
- × als team keuzes maken voor een:
 - studentgecentreerde opleidingsvisie gebaseerd op een constructivistische visie;
 - een studentgecentreerde opleidingsmethodiek die de mogelijkheden van differentiatie organisatorisch mogelijk maakt zoals bij taakgestuurd onderwijs, probleemgestuurd onderwijs, projectonderwijs, begeleid zelfstandig werken;
 - een variëteit aan assessmentvormen om de competenties van studenten duidelijk in kaart te brengen.
- × in het uitbouwen van het curriculum werk maken van o.a.:
 - de vijf betrokkenheidsverhogende factoren (sfeer en relatie; aanpassing aan niveau, werkelijkheidsnabijheid, ruimte voor activiteit, initiatief van studenten) bij het organiseren van een onderwijsactiviteit;
 - een positieve sfeer in de hogeschool;
 - het ondersteunen van een positief zelfbeeld en zelfvertrouwen van studenten door o.a.:
 - structureel momenten in te bouwen voor reflectie op eigen handelen;
 - een niet bedreigende begeleidingscontext aan te bieden;
 - het inbouwen van verschillende organisatievormen (begeleid zelfstandig werk, taakgestuurd onderwijs, probleemgestuurd onderwijs, constructiegericht onderwijs, projectonderwijs, ...) in het curriculum o.a. om:
 - differentiatie waar te maken en te komen tot meer geïndividualiseerde leertrajecten;
 - te kunnen vertrekken vanuit levensechte – vanuit het toekomstige werkveld – probleemstellingen en situaties;
 - studenten actief op zoek te laten gaan naar oplossingen voor probleemstellingen, casussen en taken om zelf te komen tot een eigen kennisordering en kennisconstructie;

- studenten kansen aan te bieden om zelf initiatieven te nemen en hun eigen leerproces in handen te nemen.
- × studenten betrekken bij en verantwoordelijkheden geven voor planning, opzet en organisatie van het onderwijsaanbod zoals dat bij projectwerk structureel gebeurt;
- × verschillende varianten en vormen van evalueren en rapporteren uitzetten waarbij:
 - studenten betrokken worden bij het construeren en uitvoeren van assessmentvormen;
 - vooral aandacht uitgaat naar kennisconstructie eerder dan naar kennisreproductie;
 - er naast meten van kennisinhouden veel aandacht gaat naar het toepassen van kennis en het illustreren van verworven vaardigheden en competenties;
 - evalueren niet alleen als afsluitmoment van een geheel voorkomt, maar ook tijdens het hele proces wordt ingezet.
- × in het programma van de opleiding een duidelijke plaats geven aan:
 - een begeleiding op maat voor studenten die het nodig hebben:
 - door de dienst studie- of studentbegeleiding;
 - door het opzetten van groepsondersteuning: studeergroepen, reflectiegroepen ...;
 - door individuele lectoren.

Nemen wij als opleiding voldoende initiatieven om via het vormings- en nascholingsbeleid het personeel de kans te geven de kennis, vaardigheden en attitudes te verwerven die nodig zijn om de principes van omgaan met diversiteit toe te passen?

Mogelijke streefdoelen:

- × Wij beschikken als opleidingsteam zelf over voldoende vaardigheden om intercultureel leren in de opleiding te realiseren.
- × ‘Kunnen omgaan met diversiteit’ is een vaardigheid die van alle medewerkers van het opleidingsteam verwacht wordt..
- × Wij zijn als opleidingsteam in staat om in onze opleiding flexibiliteit in te bouwen zodat kan worden ingespeeld op verschillen tussen studenten in:
 - vaardigheden
 - intelligenties
 - voortraject
 - socioculturele achtergrond
 - economische positie
 - religie en levensbeschouwing
 - persoonlijkheid
 - ...
- × Wij hebben als lectoren kennis van didactische werkwijzen, methoden en materialen die intercultureel leren bevorderen, bv.:
 - werkwijzen, methoden en materialen die uitgaan van interactie, uitwisseling, actieve samenwerking in heterogene groepen:
 - coöperatief leren
 - interactief leren
 - taakgericht werken
 - ...

- × Wij nemen als lectoren de kans te baat om bovenstaande (en ook andere) werkvormen en methodieken uit te proberen.
- × Wij reflecteren als opleidingsteam regelmatig op de manier waarop in de opleiding wordt omgegaan met verschil en de effecten daarvan op studenten.
- × Wij zijn er ons voldoende van bewust dat uitspraken en meningen gebaseerd kunnen zijn op vooroordelen.
- × Wij herkennen vooroordelen en discriminatie bij onszelf.
- × Wij houden rekening met verschillen tussen lectoren en kunnen de confrontaties met verschillen bij lectoren positief aanwenden in de eigen praktijk:
 - in pedagogische aanpak
 - in ervaringen
 - in behoeften en mogelijkheden
 - in opvattingen over opvoedkundige en maatschappelijke vraagstukken
 - in omgang met studenten
- × Alle leden van het opleidingsteam zijn voldoende gemotiveerd om het werken met en aan diversiteit en interactie in het hart van de onderwijspraktijk te integreren.
- × Wij sluiten ons aan bij de visie dat diversiteit een meerwaarde vormt voor het leerproces.

3.2 Aandachtspunten

- × Omgaan met diversiteit begint het best bij de eigen beleving van de studenten zelf vooraleer naar de beleving op leerlingenniveau te gaan. Het verkennen van de verscheidenheid binnen de eigen groep en van eigen grenzen en mogelijkheden is een boeiende invalshoek om het werken aan diversiteit aan te vatten. Deze verscheidenheid van meet af aan positief proberen aan te wenden is een uitdaging.
- × Het is duidelijk dat enkel een volgehouden aandacht resultaten oplevert. Tijdens de verschillende jaren van de opleiding moet het werken aan omgaan met diversiteit centraal staan.
- × Werken met aparte modules die aandacht schenken aan het omgaan met diversiteit in de breedte kan. Maar het blijft altijd opletten om met de thematiek niet in het hoekje van het 'abnormale' verzeild te raken. Dit is net wat we willen vermijden. De heterogeniteit is er en het onderwijs moet erop inspelen.
- × Omgaan met diversiteit is een competentie. Dit betekent dat er door heel de opleiding heen wordt gewerkt aan kennis, vaardigheden en attitudes. Vandaag wordt er door heel wat actoren opgemerkt dat studenten te weinig achtergrondkennis bezitten over de aanwezigheid alom van diversiteit in onze samenleving. Deze kennis wordt nu vaak in projectvorm aan studenten aangeboden: een bezoek aan ..., een wandeling door..., een interview met... Als deze kennismakingen niet worden aangevuld, genuanceerd en ter discussie gesteld door confrontatie met andere perspectieven, dreigen veralgemeningen en stereotypen.
- × Als alle lectoren van een opleiding consequent werken aan het omgaan met diversiteit kunnen we veel meer garanties inbouwen dat studenten de competenties als *life skills* gaan opnemen.

- × Werken aan diversiteit is bijgevolg een duidelijke beleidsoptie van:
 - een opleiding
 - een departement
 - een hogeschool.
- × Niet kiezen voor diversiteit kan niet meer. Het hoort erbij.

3.3 Voorbeelden van diversiteit in visie en beleid van de opleiding

Een opleiding kan onmogelijk werken aan de competentie 'omgaan met diversiteit' van studenten als ze zelf geen heldere visie rond diversiteit heeft uitgewerkt. En deze visie moet natuurlijk ook in de praktijk zijn vertaald. Het meeste garanties biedt een opleiding die zelf diversiteit ademt op alle niveaus: essentieel zijn vooral de normaliteit van diversiteit en verscheidenheid als bron van leren met en van elkaar. Tijdens de werkgroepen hebben de opleidingen en de middenveldorganisaties ideeën van elkaar kunnen opsteken. We geven voorbeelden van visieontwikkeling en van de manieren waarop opleidingen vormgeven aan hun diversiteitsbeleid.

3.3.1 Diversiteit integreren in de visie en het opleidingsconcept

***Karel de Grote Hogeschool Antwerpen
Omgaan met diversiteit in de lerarenopleiding
Ine Nuyts***

Situering

De Karel de Grote Hogeschool werkt op verschillende manieren aan diversiteit. In de opleiding Professionele Bachelor Kleuteronderwijs wordt de aandacht voor diversiteit en multiculturaliteit vertaald door de drie opleidingsjaren heen. Daarnaast willen we kansen bieden aan studenten met functiebeperkingen door hen een contract aan te bieden met compenserende maatregelen die het studeren faciliteren. Bovendien willen de departementale initiatieven zoals bv. het KLIK-project, diversiteit in de lerarenopleiding ondersteunen. Dit alles wordt ondersteund door de cel Internationalisering die in een blauwdruk basisprincipes en aanbevelingen over diversiteit heeft vastgelegd.

Basisprincipes in verband met diversiteit

Volgende basisprincipes in verband met diversiteit worden vooropgesteld vanuit de cel Internationalisering:

- × *Diversiteit (met respect voor de eigenheid van elke student en elk personeelslid) is een toonaangevend uitgangspunt.*
- × *Interculturele competenties moeten ontwikkeld worden: kennis, vaardigheden en houdingsaspecten inzake diversiteit in Vlaamse, Europese en wereldcontext*
- × *De student kan lesgeven vanuit intercultureel perspectief: hij kan reflecteren en verwerft inzicht in het eigen handelen in klas-, school- en maatschappelijke context.*
- × *Lectoren en studenten ontwikkelen interculturele competenties en vertalen die naar de doelgroepen in kleuteronderwijs, lager en secundair onderwijs.*
- × *Alle opleidingsonderdelen stimuleren een dynamische cultuurbenadering (impliciet+expliciet).*
- × *Er is voldoende aandacht voor ontwikkeling van taalcompetenties in een intercultureel kader*
- × *Buitenlandse credits moeten gevalideerd worden (EVK's).*

Aanbevelingen voor lectoren

De cel Internationalisering formuleerde volgende verwachtingen tegenover lectoren en de ondersteuning die daartegenover staat:

Verwachtingen: kennis, vaardigheden, houdingen inzake internationalisering & interculturaliteit

- * Lectoren kennen en gebruiken de principes van intercultureel leren.
- * Lectoren engageren zich.
- * De didactiek ondersteunt en bevordert het interculturele leren.
- * Internationalisering en interculturaliteit worden op een coherente manier geïntegreerd in het curriculum en worden geëxpliciteerd in de studiegids.
- * Dit veronderstelt dat lectoren zelf internationale ervaringen opdoen.

Ondersteuning van lectoren

- * (vak)literatuur
- * confrontatie met 'good practices'
- * vorming via interculturele vormingsorganisaties
- * gastsprekers interdepartementaal, op Vlaams en op buitenlands niveau

Diversiteit in lerarenopleiding kleuteronderwijs

In de opleiding Professionele Bachelor Kleuteronderwijs wordt de aandacht voor diversiteit en multiculturaliteit vertaald door de drie opleidingsjaren heen. De opleiding is georganiseerd in 4 modules per opleidingsjaar, met verschillende werk- en assessmentvormen. Zo komen diverse leerstijlen tot hun recht. Tijdens de opleiding toont elke student zijn competentieontwikkeling aan via zijn opleidingsportfolio. Hij krijgt via de keuzemogelijkheden steeds meer kansen om zijn eigen profiel te ontwikkelen.

Eerste deel van het modeltraject

Via diverse stageopdrachten leren studenten kijken naar kleuters op het vlak van betrokkenheid, welbevinden en competenties. Ze leggen deze gegevens vast via het procesgericht kindvolgsysteem (PKVS). Tijdens de verschillende stageterugkomenten wisselen ze hun ervaringen uit en worden deze gegevens besproken. Zo ontdekken de studenten dat kinderen niet alleen als deel van een kleutergroep, maar vooral als individu moeten worden benaderd: kinderen verschillen van elkaar en hebben recht op een geïndividualiseerde benadering.

Dan volgen verschillende workshops over de domeinen taal, beweging, beeld, muziek en godsdienst. Daarin wordt specifieke aandacht besteed aan diversiteit en multiculturaliteit. De workshops gaan bv. in op een houding van interculturaliteit in de kleuterklas, op najaarsfeesten in christendom en andere godsdiensten. In de workshops wordt benadrukt dat rekening houden met diversiteit geen uitwendige franje is waar je af en toe als kleuteronderwijzer rekening mee dient te houden, maar altijd vervat moet zijn in de manier van werken. Voor het domein taal worden bv. altijd prentenboeken gekozen in functie van interculturaliteit (niet alleen typische West-Europese kinderboeken). Tijdens de kookworkshops aandacht voor het culturele aspect van voeding.

Tweede deel van het modeltraject

Tijdens de eerste module 'Tussenstap' wordt het project rond prentenboeken uitgebreid naar een grootschaliger boekenproject, waarin diversiteit als accent opnieuw naar voren komt.

Tijdens de module 'Spelonderwijs' moeten studenten een prentenboek als basis voor hun figurentheater kiezen in functie van hun doelgroep: jongste en oudste kleuters. Zij brengen deze theatervoorstelling in scholen met een grote groep allochtone kleuters in het centrum van Antwerpen en houden hierbij rekening met het taalniveau en de thematiek.

Multiculturaliteit komt uitgebreid aan bod in de module 'Kijk'. Er worden activiteiten over de globaliseringsthematiek gepland. Verder bezoeken de studenten verschillende instanties die met globalisering en Noord-Zuidverhoudingen te maken hebben. Ze verwerken deze input en krijgen geleidelijk meer inzicht in de problematiek van diversiteit en multiculturaliteit in onze samenleving. Het is de bedoeling dat studenten hun kijk op de wereld verbreden via de volgende acties:

- * hoorcollege over globalisering en de gevolgen daarvan voor onze samenleving,
- * aansluitend een actieonderzoek bij verschillende instanties waar ook de problematiek van globalisering ter sprake komt bv. Pax Christi, Broederlijk Delen, Leraars Zonder Grenzen ...;
- * kennismaking met de grote wereldgodsdiensten en didactische vertaling hiervan;
- * leskoffers, hoorcolleges, opdrachten en een bezoek aan de onderwijsmediatheek OBED waar heel wat materiaal uitleenbaar is in het kader van diversiteit;
- * winkelspel in elkaar te steken met aandacht voor diversiteit (bv. vorig academiejaar werkte een groepje studenten een bakkerswinkel uit waarbij uitdrukkelijk aandacht was voor broodsoorten uit heel de wereld).

In de module 'Communicatie' wordt ingegaan op de link tussen multiculturaliteit en hedendaagse kunst (bezoek MUHKA, beeldbeschouwing). Het accent daarbij ligt op openstaan voor visies, uitdrukkingen, beschouwingen. + didactische, muzische vertaling in alle kleuren en maten met een grote openheid over de grenzen heen.

Tijdens de stages hebben studenten heel wat toepassingsmogelijkheden. Ze werken verder met het procesgericht kindvolgsysteem en moeten op basis van deze gegevens gericht actie ondernemen. Een aantal studenten loopt stage in multiculturele scholen van de Antwerpse binnenstad.

Derde deel van het modeltraject

De module 'Lagere school' confronteert studenten met de diversiteit tussen de kinderen in het 1ste leerjaar. Zij werken hiervoor samen met de studenten uit de PBLO-afdeling (professionele bachelor lager onderwijs).

Tijdens de module 'Visie' maken ze kennis met het buitengewoon onderwijs, inclusief onderwijs en GON-begeleiding. Zij verwerven ook informatie over methodescholen.

In de GOK-module wordt gewerkt rond GOK-beleid, mondiale vorming, literatuur vanuit andere culturen, historisch overzicht migratie, bezoek aan instanties die de migratieproblematiek behartigen, verdieping tweedetaalverwerving, ontwikkelingsbedreigde kleuters, afsluiting van module met twee weken stage in een school met een GOK-beleid.

In het keuzetraject 'Emo', een keuzetraject over sociaalemotionele problemen in prentenboeken, komen onderwerpen ter sprake die te maken hebben met de grote diversiteit in onze samenleving. Het betreft hier prentenboeken over kinderen die opvallen omdat ze 'anders' zijn in de ruime betekenis van het woord: autisme, adoptiekinderen, kindsoldaten.

Studeren met functiebeperkingen/doelgroepenbeleid

Studenten met functiebeperkingen (fysieke handicap, leerstoornis, chronische ziekte ...) kunnen een bijzonder statuut met onderwijs- en examenfaciliteiten krijgen, weergegeven in een contract. De aanvraag loopt via de studentenbegeleider en de adjunct academische zaken.

Het KLIK-project: Kansen voor leerkrachten in alle kleuren

Tijdens het academiejaar 2005-2006 is het KLIK-project van start gegaan. Een schoolopbouwwerker en een aantal vrijwilligers stellen zich ter beschikking om individuele studenten te begeleiden. KLIK is een samenwerkingsverband tussen het departement lerarenopleiding KdG, vzw De Schoolbrug en Kerkwerk Multicultureel Samenleven. Hiermee willen we twee doelgroepen extra coaching aanbieden.

Vooreerst studenten van allochtone herkomst. Ze zijn witte raven in de lerarenopleiding. Nochtans is een op de twee leerlingen in het basisonderwijs van de Antwerpse binnenstad van allochtone herkomst. Een multicultureel schoolteam kan inspelen op deze toenemende diversiteit. Een allochtone leraar betekent bovendien een positief rolmodel voor deze kinderen. In de lerarenopleiding stromen allochtone studenten in, maar de door- en uitstroom zijn zorgwekkend. Verder bieden we extra coaching aan studenten die vanuit het beroepsonderwijs leraar willen worden. Sommigen beschikken wel over de nodige basiscapaciteiten, maar hebben hun onderwijsgeschiedenis tegen zich. Ook zij ervaren ernstige moeilijkheden tijdens hun opleiding.

Knelpunten bij werken aan diversiteit

In het kader van diversiteit is het niet altijd makkelijk om studenten ruimer te leren kijken. Ook zij zijn kinderen van onze samenleving en kijken soms erg eenzijdig naar de thematiek van onze multiculturele samenleving. Standpunten van bepaalde politieke partijen klinken door. Vooral bij eerstejaars is dit opvallend. Tweedejaars en derdejaars zijn vaak opener. Typisch is ook dat heel wat studenten vaak weinig actualiteit op wereldvlak volgen en 'niet verder kijken dan de eigen kerktoren'. In de opleiding worden ze geconfronteerd met een breder wereldbeeld en dat is voor een aantal onder hen nieuw. Ook dit verloopt weer moeizamer bij eerstejaars.

Toekomstplannen

Voor de BSO-studenten zouden we graag een propedeusejaar kunnen inrichten, waarbij we essentiële vaardigheden en competenties kunnen trainen. Het zevende specialisatiejaar, bedoeld om BSO-studenten toegang tot het hoger onderwijs te geven, zou dus beter bij het hoger onderwijs worden ondergebracht. Wat het aantrekken van allochtone studenten betreft, worden allerlei acties ondernomen om het lerarenberoep positief en realistisch voor te stellen in middelbare scholen en in organisaties met veel allochtone leden.

Contactgegevens

Karel de Grote Hogeschool
Departement Lerarenopleiding
Professionele Bachelor Kleuteronderwijs
Oude Steenweg 81 2060 Antwerpen
Tel.: 03/201.16.20
Ine Nuyts
ine.nuyts@kdg.be

Arteveldehogeschool Gent
Diversiteit integreren in het opleidingsconcept
Wim Hoste, Lutgart Stuyvers

Diversiteit in de opleiding integreren en laten dragen door het voltallige personeel, kan enkel als het verankerd zit in de visie van de opleiding die door iedereen onderschreven wordt. De opleiding bachelor in het onderwijs: secundair onderwijs van de Arteveldehogeschool heeft in haar opleidingsconcept het diversiteitsbeginsel op twee niveaus opgenomen. Zowel in de eigen opleidingsvisie als in het profiel van de bachelor die afstudeert, krijgt diversiteit een plaats. Op die manier hoopt de opleiding het voorbeeld te geven en er ook voor te zorgen dat aandacht voor diversiteit doorstroomt naar het secundair onderwijs.

Mesoniveau

De diversiteit van de opleiding bachelor in het onderwijs: secundair onderwijs zit verankerd in het opleidingsconcept, waarin staat te lezen:

'De opleiding houdt rekening met de beginsituatie en het groeipotentieel van elke student. Het gedifferentieerd benaderen van de student vertaalt zich in een aangepaste vorming en begeleiding van elke student. Er is een prioritaire zorg voor studenten die, om welke reden dan ook, in een zwakkere positie staan. De opleiding engageert zich ook om de reeds verworven competenties te valideren en deze studenten extra groeikansen en uitdagingen te bieden via projecten, faciliteiten, aangepaste trajecten enz. Studenten met een bijzonder engagement t.a.v. hun opleiding kunnen rekenen op kansen tot verdieping, uitbreiding en opname van verantwoordelijkheden die door de opleiding geboden en ondersteund worden.'

En verder:

'De opleiding engageert zich ertoe een veilige leef- en leeromgeving te creëren voor de student. Respect voor de diversiteit en de eigenheid van de student is een fundamentele attitude. Dit respect genereert welbevinden voor de studenten en verhoogt de betrokkenheid bij de opleiding. In een veilige omgeving wordt het anders zijn aanvaard en worden problemen, fouten en tekortkomingen op een positieve manier gericht op groeimogelijkheden benaderd.'

In het profiel van de bachelor in het onderwijs: secundair onderwijs dat de opleiding heeft geconstrueerd, staat duidelijk dat ook van de leraar die afstudeert verwacht kan worden dat hij of zij:

'...de eigenheid van de lerende erkent, waardeert en respecteert en openstaat voor de diversiteit in de doelgroep. De leraar creëert een omgeving waarin jongeren met diverse culturele, socioeconomische, demografische, fysieke en psychische achtergronden optimale kansen geboden worden voor hun persoonlijke groei.'

De opleiding geeft haar diversiteitsbeleid vorm, o.m. via de projectgroep Diversiteit. Die ontwikkelde een visie over diversiteit, met als (uiteindelijk) doel specifieke acties en activiteiten te laten opgaan in de dagelijkse realiteit van de onderwijsactiviteiten. Zolang dat doel niet bereikt is, wordt dat proces met activiteiten voor diversiteit in de verf gezet.

Op mesoniveau neemt de opleiding de volgende initiatieven:

- * faciliteiten voor doelgroepstudenten. Studenten met functiebepkeringen, dyslexie, sociaalemotionele problemen ... kunnen een bijzonder statuut aanvragen en genieten van de daaraan verbonden faciliteiten.*
- * regenboogdag. Die dag zet alle mogelijke vormen van diversiteit (noord/zuid, (kans)armoede, vluchtelingen, anderstaligen, allochtone gemeenschap, holebi's ...) aan de hand van workshops in de kijker.*
- * zindagen. De zindagen koppelen diversiteit aan zingeving en bekijken diverse thema's vanuit die hoek. Ook hier komen armoede, religies, allochtonen aan bod, maar ook drugbeleid, vredesbeweging, ecologie...*
- * BuSO-dagen. Studenten worden met inclusie en de verschillende visies daarover geconfronteerd op hun bezoeken aan BuSO-scholen.*
- * professionalisering. De opleiding besteedt op interne vormingsdagen steevast aandacht aan initiatieven rond diversiteit.*
- * adviesverlening. De opleiding vervult ook een adviserende rol bij het uitwerken van diversiteitsprojecten zoals de holebi-jongerenvideo Sam & Lisa en ook de scholierenenquête (de Holebi-fabriek en Universiteit Antwerpen).*

- * Op het vlak van internationalisering worden initiatieven rond de noord/zuid verhouding en educatieve ontwikkeling gestimuleerd (bv. Zuid-Afrika, Zambia, Roemenië ...).

Microniveau

Op microniveau is het de betrachting van de opleiding om diversiteit te integreren in de verschillende opleidingsonderdelen. Er wordt van de student verwacht tegemoet te komen aan de verschillen die ze ervaren tussen leerlingen. Tijdens de didactische en bedrijfsstage worden de studenten ook geëvalueerd op het item diversiteit.

In verschillende opleidingsonderdelen worden daarnaast ook bepaalde thema's extra belicht. Er komen gastsprekers voor thematieken zoals zelfmoord, studeren met een handicap, holebi, leerproblemen, autisme.

Sommige opleidingsonderdelen zijn van die aard dat de te verwerven competenties per definitie te maken hebben met diversiteit, bv. 'sport aan specifieke doelgroepen' (sport voor doven, blinden, personen met een handicap, senioren...). Binnen de opleidingseenheid bewegingsrecreatie wordt de diversiteit standaard belicht met het oog op gelijke kansen voor alle verschillende doelgroepen. Ook binnen de opleidingsonderdelen pedagogische wetenschappen, Nederlands, onderwijsbeleid en -organisatie worden bepaalde thema's heel expliciet en fundamenteel behandeld.

Contactgegevens

Wim Hoste, pedagoog
Campus Kattenberg
Arteveldehogeschool - Gent
Tel.: 09/269.98.21
wim.hoste@arteveldes.be

3.3.2 Projectwerking Intercultureel Onderwijs

Pedagogische Hogeschool Groep T Leuven Project Intercultureel Onderwijs Gerda Cardon

Situering

Zes jaar geleden werd op de pedagogische hogeschool van Groep T Leuven beslist dat we een gemeenschappelijke stam zouden organiseren door te werken met projecten over de verschillende afdelingen van de hele school. Een van die projecten in het tweede jaar van de opleiding werd een veertiendaags project over intercultureel onderwijs. Een collega die net een cursus Intercultureel Onderwijs achter de rug had en ikzelf werkten dit project uit. Allereerst probeerden we voor onszelf een visie uit te klaren. Na veel lezen en contacten met verschillende instanties sloten we aan bij de visie van het Steunpunt Intercultureel Onderwijs (Universiteit Gent).

Doel

De bedoeling was inhoudelijk parallel te werken in de verschillende afdelingen (kleuter-, lager en secundair onderwijs) maar toch met aandacht voor de verschillen van elke afdeling. We vonden het belangrijk dat de studenten zich bewust werden dat vooral in activiteiten mondiale vorming nog dikwijls gewerkt werd met stereotypen. Hoe vaak wordt in de kleuterschool het thema 'indianen' vooral uitgewerkt met verhalen vol veren en een wigwam die voor de gelegenheid opgesteld wordt. Bovendien werden een aantal programma's van Kleur Bekennen gekozen, die we een voorstelling lieten doen bij de kinderen uit onze stagescholen, met pedagogische navorming voor onze studenten.

Project op school

En wat betekent 'diversiteit in de klas' meer dan werken met pakketten voor mondiale vorming (mo-vo-pakketten)? Wat betekent het te werken met de diversiteit van de eigen klas? In dit kader vroegen we het Steunpunt ICO om een programma te brengen in de opleiding tot leraar kleuter-, lager en secundair onderwijs. Zo maakten de studenten voor het eerst kennis met de verschillende didactische werkvormen ontworpen door ICO. Maar omdat Steunpunt ICO toen nog onvoldoende aanbod had voor de lagere school, hebben we hiervoor zelf materialen gezocht die volgens het ICO-principe werkten. Dit boden we aan de studenten aan in een aantal workshops.

Het voordeel van dit project was dat de studenten gedurende veertien dagen een bad kregen in heel deze problematiek. We hoopten dat ze nieuwe ideeën opdeden van wat allemaal mogelijk is in klasverband, en dat ze vooral zouden afstappen van alle mogelijke stereotypen. De studenten ervoeren dit project als een zeer waardevol en nuttig project. Dit project werd jaar na jaar verfijnd. We vonden meer materialen, we verfijnden onze opdrachten, hoewel we na verschillende jaren nog niet altijd tevreden waren over een aantal aspecten van het project. Onze samenwerking met het Provinciaal Educatief Centrum (PEC) Leuven werd steeds intenser. Oorspronkelijk beperkte de uitwerking van het project zich tot het denkwerk van twee collega's. Andere collega's sloten aan om tijdens deze projectweken mee de studenten te begeleiden. Zo begonnen ze het belang ervan te zien. Ook de directie werd zich steeds meer bewust van het belang ervan. Zo werd vorig jaar voor de eerste keer terug contact opgenomen met ICO Gent, dit na een voorstelling in het PEC Leuven, waarop ook de directies werden uitgenodigd.

Project buiten de schoolmuren

ICO Gent werd gevraagd een volgend project in het tweede jaar, met meer aandacht voor samenwerking, mee te ondersteunen. Zo kreeg een deel van de studenten van het tweede jaar een kijk op wat de scholen in Vlaanderen al doen aan intercultureel onderwijs. Onze studenten gingen een aantal van hun stagescholen specifiek ondervragen over hun werking in en rond de school. We vonden een aantal scholen bereid om hun visie toe te lichten aan de studenten. Ze werden met een grote motivatie ontvangen door de leerkrachten en de directie. Onze studenten waren letterlijk verbaasd van wat er al allemaal leefde in de scholen. Het betekende dat wat ze aangereikt kregen in hun vorige project nog meer betekenis kreeg. Soms konden ze er zelfs mee uitpakken naar de school toe.

Toekomstperspectieven

Door de positieve ervaringen in beide projecten, werd dit jaar geopteerd voor een ineenvloeiën van beide. Een team van vijf docenten is volop bezig om het programma voor de studenten zo zinvol mogelijk te maken.

Ondertussen zijn er ook contacten gelegd met ICO Gent om eens na te gaan hoe de hele school meer in de richting kan gaan van werken met de diversiteit in onze eigen studentenpopulatie. We beseffen dat dit een proces van lange duur zal zijn.

Contactgegevens

Gerda Cardon
Groep T Leuven
gerda.cardon@groept.be

3.3.3 Diversiteit integreren in curriculumvernieuwing

Arteveldehogeschool - Gent Het ICO/MOVO-project Hilde Van Lysebettens

Situering

Het ICO/MOVO-project is de overkoepelende term voor een aantal deelprojecten die gericht zijn op de verdere uitbouw van een goed curriculum voor intercultureel onderwijs en internationale opvoeding in de opleiding. Het project loopt drie jaar en wordt gedeeltelijk gesubsidieerd door de provincie Oost-Vlaanderen. Het planmatig werken aan de totaliteit van de opleiding biedt de mogelijkheid om een duurzamer veranderingsproces voor omgaan met diversiteit op gang te trekken, dat ingebed wordt in de globale curriculumvernieuwingen. Het project omhelst verschillende deelactiviteiten, zowel gericht op medewerkers, studenten als mentoren in het werkveld.

Globale projectdoelstellingen

Volgende doelstellingen staan voorop:

- * ontwikkeling van een expliciete opleidingsvisie over intercultureel onderwijs en internationale opvoeding in het basisonderwijs en in de opleiding;
- * ontwikkeling en verdere implementatie van een leerlijn in het curriculum voor intercultureel onderwijs en internationale opvoeding, waarbij we rekening houden met een meer even-

wichtige horizontale en verticale spreiding in de opleiding:

- *Het curriculum in de opleiding is beter afgestemd op een interculturele samenleving; er is meer aandacht voor diversiteit en interactie in alle opleidingsonderdelen in alle opleidingsjaren.*
- *Het curriculum bereidt de studenten expliciet voor om te werken aan ICO en internationale opvoeding in het basisonderwijs.*
- * *ontwikkeling van een stagetraject voor studenten waarin intercultureel onderwijs en internationale opvoeding explicietere gestalte krijgen;*
- * *verdere professionalisering van lesgevers, praktijkbegeleiders en mentoren.*

In het actieplan maken we onderscheid tussen het interculturaliseren van de opleiding enerzijds, en de expliciete voorbereiding van studenten om te werken aan intercultureel onderwijs en internationale opvoeding in het basisonderwijs anderzijds. Zo komen we in de opbouw van ons actieplan tot 4 grote kerndoelstellingen, waaraan telkens de professionalisering van betrokken actoren wordt gekoppeld.

- 1 *Er bestaat een geëxpliciteerde opleidingsvisie over intercultureel onderwijs en internationale opvoeding in het basisonderwijs en in de opleiding.*
- 2 *Het curriculum in de opleiding is beter afgestemd op een interculturele samenleving.*
- 3 *Het curriculum in de opleiding bereidt de studenten expliciet voor om te werken aan intercultureel onderwijs en internationale opvoeding in het basisonderwijs.*
- 4 *Het stagetraject geeft aan de student expliciete ervaringskansen om te werken aan intercultureel onderwijs en internationale opvoeding in het basisonderwijs.*

Beschrijving van de deelprojecten

Deelproject 1: Werken aan een geëxpliciteerde opleidingsvisie voor ICO en internationale opvoeding

De gehanteerde beleidsdocumenten in de opleiding worden geanalyseerd en herwerkt zodat omgaan met diversiteit in zijn ruime betekenis er gestalte krijgt.

Deelproject 2: Het curriculum beter afstemmen op een interculturele samenleving

- * *Het huidige opleidingsaanbod wordt doorgelicht op zijn intercultureelheidsgehalte. Via feedbackmomenten en overleg met het hele opleidingsteam bespreken we deze resultaten en kijken we naar integratie tijdens de herwerking van het curriculum.*
- * *Een gericht bijscholingsaanbod voor medewerkers zorgt voor verdere professionalisering: werken met kansengroepen, diversiteit in gezinsvormen.*
- * *We implementeren of versterken een aantal initiatieven voor studenten die de intercultureelheid van de opleiding merkbaar gestalte geven, bijvoorbeeld: het verhalenproject De gekleurde vogel voor het eerste opleidingsjaar in samenwerking met Gentse basisscholen, het voorleesproject Voorlezen aan huis in het tweede opleidingsjaar in samenwerking met Gentse basisscholen.*

Deelproject 3: Het curriculum herschrijven zodat studenten beter voorbereid worden om te werken aan ICO en internationale opvoeding in het basisonderwijs

- * *Het huidige opleidingsaanbod wordt doorgelicht op de mate van aanwezigheid van ICO en internationale opvoeding. Via feedbackmomenten met betrokken medewerkers bespreken we deze resultaten. We ontwikkelen een leerlijn voor intercultureel onderwijs en internationale opvoeding die we meenemen in de huidige curriculumvernieuwingen.*
- * *Een gericht bijscholingsaanbod voor medewerkers zorgt voor verdere professionalisering, bv. 'door de bril van ouders', over het werken met de diversiteit van de oudergroep ten behoeve van het vak agogische vaardigheden.*
- * *We implementeren of versterken een aantal initiatieven voor studenten die ICO/MOVO merkbaar gestalte geven: verdere ontwikkeling cursusmateriaal, op basis van de doorlichting: breed observeren in het eerste opleidingsjaar, didactiek ICO/MOVO, coöperatief leren, werken met de buurt in het tweede opleidingsjaar; wereldhandelspel, module diversiteit en kinderen met specifieke onderwijsbehoeften, ontwikkelingseducatie in het derde opleidingsjaar.*

Deelproject 4: Herwerking van het stagetraject van studenten om explicietere kansen te geven aan ICO en internationale opvoeding in het basisonderwijs

- * *De huidige praktijklijn wordt doorgelicht op mate van aanwezigheid van ICO en internationale opvoeding, en op basis daarvan bijgestuurd, te beginnen vanaf het eerste opleidingsjaar.*
- * *We implementeren of versterken een aantal initiatieven voor studenten die ICO/MOVO merkbaar gestalte geven in de praktijk: Het verhalenproject 'de gekleurde vogel' resulteert in het muzisch verwerken van interculturele verhalen in de stages; de praktijkopdracht 'Zicht op kinderen' zet studenten in het derde opleidingsjaar ertoe aan initiatieven te ne-*

men voor diversiteit; studenten in het tweede en derde opleidingsjaar nemen initiatieven voor meertaligheid en taalinitiatie; de verplichte stage in het buitengewoon onderwijs of in gewoon onderwijs met een specifieke zorgcontext.

Resultaten

Eerste spin-offs van dit project zijn:

- * een draaiboek voor het verhalenproject 'de gekleurde vogel';
- * twee digitale screeningsinstrumenten: Focus en Kijkerop!, over de mate van interculturaliteit van studiemateriaal en de aanwezigheid van ICO/mondiaal perspectief.

In voorbereiding:

- * bundel van lesactiviteiten voor het muzisch verwerken van interculturele verhalen, uitgewerkt door studenten in het eerste opleidingsjaar naar aanleiding van het verhalenproject De gekleurde vogel (januari 2007);
- * thematische bundel van initiatieven voor omgaan met diversiteit, uitgewerkt door studenten in het derde opleidingsjaar tijdens hun stages (januari 2007).

Toekomstperspectieven

Het project loopt nog twee jaar in de opleiding, en zal dan geëvalueerd worden. Interculturalisering van de organisatie van de opleiding hebben we in het kader van dit project niet als doelstelling opgenomen, maar is een belangrijk toekomstig aandachtspunt dat nu al onze aandacht vraagt.

Contactgegevens

Hilde Van Lysebettens

Arteveldehogeschool bachelor in het onderwijs: lager onderwijs

Kattenberg 9

9000 Gent

Tel.: 09/269.98.26

hilde.vanlysebettens@arteveldes.be

3.3.4 Verbeteren van instroom en doorstroom

Xios Hogeschool Limburg

Verbeteren van instroom en doorstroom in de lerarenopleiding

Hidir Celep

Context en motivatie

Gelijke kansen helpen verwezenlijken en leren omgaan met diversiteit zijn essentiële functies van het onderwijs. Basisvoorwaarde voor een geslaagde omgang met verscheidenheid in de school is dat de school zelf verscheidenheid als uitgangspunt neemt. In de lerarenopleiding van de Xios Hogeschool Limburg is dat het geval. Wij zijn een neutrale instelling die altijd heeft opengestaan voor alle maatschappelijke en ideologische groepen. Al enkele jaren betekent dit ook dat een aantal studenten van allochtone afkomst instroomt in de opleidingen, wat we als een verrijking zien voor iedereen op school. Er is een folder ontwikkeld die in dat verband verspreid wordt om de instroom van studenten van allochtone afkomst te bevorderen.

- * In januari 2000 telden we 20 studenten van allochtone afkomst in het eerste jaar van onze reguliere lerarenopleidingen, op een totaal van 291 studenten.
- * Tijdens het academiejaar 2002-2003 hadden we 60 studenten van allochtone afkomst in het eerste jaar van de lerarenopleidingen, op een totaal van 333 eerstejaarsstudenten.
- * Tijdens het volgende academiejaar 2003-2004 hadden we 63 studenten van allochtone afkomst in het eerste jaar van de lerarenopleidingen, op een totaal van 363 eerstejaarsstudenten.
- * En vorig academiejaar 2004-2005 hadden we 75 studenten van allochtone afkomst in het eerste jaar, op een totaal van 324 studenten.

We ervaren bij de begeleiding van de allochtone studenten hoe waardevol hun aanwezigheid is in een team van een basis- of secundaire school. Maar de draagkracht van de opleidingen en van de individuele lectoren wordt vaak op de proef gesteld.

De algemene competenties van de bacheloropleidingen en de basiscompetenties voor leraren zijn ons immers goed bekend en ook de eigen taalcompetenties van leraren zijn omschreven. Het doel is dus bekend, maar de weg waarlangs kan velerlei vormen aannemen, en is sterk afhankelijk van de mogelijkheden van het opleidingsinstituut (middelen, mankracht, infrastructuur, curriculum en ondersteuningsaanbod) en uiteraard van de inspanningen, de mogelijkheden en de beginsituatie van de student. Wat dit laatste betreft, hebben allochtone studenten soms andere, maar veelal intensere en vaak specifieke noden.

Om de doorstroom van de studenten van allochtone afkomst te bevorderen hebben we een systeem van studiebegeleiding-coaching opgezet dat niet alleen bedoeld is voor de studenten van allochtone afkomst, maar wel gericht is op aanpak van de problemen die we vaak bij studenten van allochtone afkomst ervaren. In juni 2003 diplomeerden we 9 studenten van allochtone afkomst op een totaal van 126 jonggediplomeerden. In juni 2004 diplomeerden we 13 studenten van allochtone afkomst op een totaal van 146 jonggediplomeerden. En in 2005 diplomeerden we 14 studenten van allochtone afkomst op een totaal van 92 jonggediplomeerden. Op die doorstroomresultaten zijn we trots. Ook het werk zoeken van deze regulier gediplomeerden van allochtone afkomst verloopt vlot.

Gerealiseerde acties en bijhorende conclusies

Bij de instroom

*** Introductie cursus**

Sinds september 2000 richten we in de Xios Hogeschool Limburg bij het begin van elk academiejaar een introductie cursus in voor studenten afgestudeerd in het 7de jaar BSO en voor studenten die opgegroeid zijn in een meertalige omgeving, voorafgaand aan de instapmodule (introductiedag) voor alle eerstejaarsstudenten. Deze cursus heeft twee dagen plaats in de gewone leslokalen. De bedoeling van de cursus is deze studenten een gevoel van veiligheid en vertrouwdheid te bezorgen en hen bewust te maken van de noodzaak van een gerichte studiemethode en/of een onmiddellijke aanpak van eventuele taalproblemen. We ontwikkelden een folder om de introductie cursus aan te kondigen. Deze wordt aan alle doelgroepstudenten bezorgd bij de inschrijving.

In 2004 hadden we 14 doelgroepstudenten die aan de introductie cursus deelnamen. In 2005 waren er dat 28. Alle studenten die de introductie cursus volgden, vonden het zinvol. Als begeleiders ervaren we dat de deelnemers zich bewust worden van hun eigen studiemogelijkheden en van de verworven taalvaardigheidsstrategieën. Toen we voor het eerst een dergelijke introductie cursus voor doelgroepstudenten inrichtten, ervaren we dat het delicaat is om studenten uit te nodigen voor zulke cursus op basis van het behoren tot een doelgroep. Enkele allochtone studenten voelden zich geïsoleerd. We hebben nadien de folder om de introductie cursus aan te kondigen enigszins gewijzigd, we starten nu als volgt: 'We willen iedereen gelijke kansen bieden bij de start van de opleiding. Daarom organiseren we een introductie cursus voor studenten van 7 BSO en voor studenten die opgegroeid zijn in een meertalige omgeving. Een efficiënte studiemethode en een goede taalvaardigheid Nederlands zijn immers belangrijk in de lerarenopleiding.' Sindsdien hebben we dat probleem niet meer ervaren.

*** Instaptoetsen taal**

Naar traditie organiseren we op de eerste vrijdag van het academiejaar voor alle studenten een instaptoets taal. De studenten ontvangen de uitnodiging voor de toets tijdens de introductiedag (de vrijdag voorafgaand aan de officiële start van het academiejaar), samen met andere documenten. Met deze toets willen we zo vlug mogelijk kennisnemen van het taalvaardigheidsniveau van de (doelgroep)studenten en bereiken dat de student zelf zijn eigen talige mogelijkheden kan inschatten.

We organiseren de toets voor alle studenten van alle opleidingen: kleuteronderwijzer, onderwijzer en leraar secundair onderwijs-groep 1. De studenten worden opgesplitst in een vijftal groepen; bij iedere groep is een lector taal en een collega van niet-taalklassen aanwezig, wat het belang van de instaptoets onderstreept. Uit de aard van de toets blijkt dat basisvaardigheden taal (schriftelijk en mondeling) 'bevroegd' worden. We vinden dat een student die de lerarenopleiding aanvat, over minimale taalcompetenties moet beschikken om met kans op succes de lerarenopleiding te doorlopen en een goede leraar te worden. Wie op deze toets - of op onderdelen ervan - zwak scoort, verwijzen we naar remediatie of raden we aan zelfstandig aan het tekort te werken. Dat hiermee niet lang gewacht mag worden, is duidelijk: al zeer vroeg in het academiejaar worden de studenten in praktijk scholen ingeschakeld, aanvankelijk nog voor ingroeistages maar vanaf februari voor actieve stages.

Dat een instaptoets slechts een onderdeel kan zijn van een goed assessmentbeleid, is duidelijk. We hebben echter de ervaring opgedaan dat studenten deze toets naar waarde schatten en zo goed als voltallig deelnemen. De toets is uiteraard wel verplicht voor iedereen, maar in de eerste week van het academiejaar is het niet vanzelfsprekend studenten warm te maken voor toetsen! Het lukt ons echter vrij aardig. Het is zelfs zo dat sommigen ons al zeer vlug naar de resultaten vragen: in ieder geval geven we feedback over de toetsen vóór de aanvang van de herfstvakantie. De studenten die hebben deelgenomen aan de introductie cursus (m.a.w. de doelgroepstudenten) proberen we in de eerste gesprekken al informatie te geven over het resultaat van de instaptoets. Een volle-

dige feedback is op dat moment echter onmogelijk, aangezien de toets nog bijkomend wordt afgenomen van late beslissers.

× **Fiche studentenbegeleiding voor de leerbegeleiders**

Dit academiejaar zijn alle departementen van de Xios Hogeschool Limburg gestart met een digitale fiche per student ('Fiche studentenbegeleiding'). Die is bedoeld voor alle studenten van een eerste jaar. De studenten kregen tijdens de introductiedag of tijdens de introductieweek de kans om deze fiches in te vullen. Aangezien de vragenlijst ingevuld kan worden vanop het studentenweb, kan de student ook op zijn PC de vragenlijst invullen.

De informatie die de student verstrekt via de fiche is persoonlijk. Er is ruimte waar de student de mogelijkheid krijgt om informatie voor al zijn lesgevers te verstrekken (bv. over persoonlijke, psychische, familiale, medische... aspecten). De rest van de informatie is enkel toegankelijk voor de medewerkers van het Contactpunt Studentenondersteuning (CoS) en de leerbegeleiders (beroepsgeheim). De medewerkers van het CoS printen de fiches per opleiding af en geven deze fiches door aan de leerbegeleiders. Bedoeling is dat de leerbegeleiders (en de medewerkers van het CoS) op deze manier de sterktes en zwaktes van hun studenten leren kennen zodat zij hun studenten veilig door het eerste jaar kunnen coachen.

Er kan gekeken worden (met medeweten van de student) welke informatie verder kan doorgegeven worden aan derden. Wanneer een lector informatie wil waar hij niet rechtstreeks toegang toe heeft, richt hij zich in eerste instantie tot het CoS of de leerbegeleider.

Bij de doorstroom

× **Studentenbegeleiding/ studiebegeleiding**

Studenten in het eerste jaar van de lerarenopleiding vormen een zeer heterogene groep. Hun studieloopbaan, socioculturele achtergrond en hun motivatie om lera(a)r(es) te worden zijn erg verschillend. Toch wordt er verwacht dat zij allen competenties ontwikkelen eigen aan het beroep van leraar. De studie- en studentenbegeleiding in het departement Lerarenopleiding is uitgebouwd om studenten zoveel als mogelijk gelijke kansen te geven om te slagen in de opleiding. Gezien de heterogeniteit van de groep hebben we gekozen voor twee niveaus van begeleiding. De eerste lijn zijn de leergroepen en in het contactpunt studentenondersteuning verzorgen we de tweedelijnszorg.

× **Eerste lijn: de leergroepen**

In deze groepen van 15 tot 20 studenten is het de bedoeling dat iedere student van dichtbij gevolgd wordt door een leergroepbegeleider voor welbevinden in de opleiding en leren. De leergroepen zijn ingebed in het lessenrooster van de studenten en dus een aanbod voor alle studenten. De verwachtingen gesteld aan een begeleider zijn nogal verschillend van de gewone opdracht van een lector. Een goede leergroepbegeleider is namelijk geen lector die het allemaal weet, maar eerder een coach die de eigen verantwoordelijkheid van studenten stimuleert. In 2002 hebben we voor de leergroepbegeleiders twee vormingsdagen georganiseerd. Ook hebben we een basispakket uitgewerkt voor de studenten, zodat alle leergroepen aan de hand van een zelfde stramien werken en een pakket met oefeningen waaruit de lectoren kunnen kiezen. In 2005 is de cursus leerbegeleiding bijgestuurd in alle opleidingen.

× **Tweede lijn: het Contactpunt Studentenondersteuning (Cos)**

Van bij het begin van het project Aansluiting en Maatschappelijke Differentiatie hebben we in het departement lerarenopleiding van de Xios Hogeschool Limburg het Contactpunt Studentenondersteuning (CoS) opgericht. Het heeft een vast lokaal op een centrale plaats en meestal is een van de studentenbegeleiders aanwezig tijdens de lesuren; tijdens de pauzes zijn we permanent bereikbaar. Bij de ingang hangen valven met informatie over de werking en over sessies die gedurende de volgende weken plaatsvinden. Elke week brengen we een andere studietip onder de aandacht, aangepast aan de periode van het academiejaar.

Studenten kunnen op eigen initiatief naar het CoS komen of ze kunnen doorverwezen zijn door een lector of door de leergroepbegeleider. In de leergroepen worden de studiemethode, studieplanning en studieattitudes met alle studenten besproken, maar voor sommigen volstaat dat niet. Met persoonlijke problemen, taalvaardigheidsproblemen of specifieke leer- en studieproblemen kunnen zij individueel of in kleine groepjes op het CoS terecht.

Bij het begin van het academiejaar geven we voor alle groepen eerstejaarsstudenten een bondige uiteenzetting over de bedoelingen en de werking van het CoS. Studenten die een beroep willen doen op medewerkers van het CoS maken het best vooraf een afspraak; dat kan eventueel telefonisch. Om de werking van het CoS vlot te laten verlopen werken we met volgende formuliertjes: een formulier om afspraken te noteren; een overzichtsformulier per week voor elke studentenbegeleider, om afspraken met studenten en andere opdrachten bij te houden en elkaar daarover zo goed mogelijk te informeren; een intakeformulier te gebruiken bij een eerste gesprek met een student. Dat vormt nadien de eerste blz. in het dossier van de student, dat in het studentvolgsysteem terecht komt. De studenten worden op het CoS concreet ondersteund om bv. tot een goede en persoonlijke studiemethode te komen. Ze komen vrijwillig maar niet vrijblijvend: er wordt van hen verwacht dat

ze zich engageren voor een aantal sessies.

Om de doorstroom van de doelgroepstudenten te bevorderen hebben we dus een systeem van studiebegeleiding-coaching opgezet dat niet alleen bedoeld is voor de doelgroepstudenten, maar gericht is op aanpak van de problemen die we vaak bij de doelgroep ervaren. Per jaar zijn er een zestigtal studenten die een beroep doen op hulp van begeleiders van het CoS. Sommigen slechts enkele keren, anderen wekelijks binnen een intens coachingsproces. Het eerste jaar dat het Cos bestond, constateerden we dat de studenten slechts schoorvoetend op eigen initiatief hulp kwamen zoeken. Na een tijdje stelden we vast dat de studenten de drempelvrees naar het CoS overwonnen hadden en dat ze gemakkelijk met hun problemen bij ons langskomen. En we mogen gerust stellen dat beter 'scorende' en dus tevreden (geholpen) studenten ook mee het vertrouwen in de medewerkers van het CoS hebben helpen groeien..

We hebben ervaren dat studieproblemen van studenten kunnen te maken hebben met tekorten die bij de studenten zelf liggen, maar ook met tekorten in het onderwijs. Studieproblemen die vaak voorkomen en te maken hebben met het onderwijs, koppelen we soms vanuit de studiebegeleiding terug naar de lectoren via de opleidingsraden. Het gaat dan om punten als: in de loop van het jaar vertrouwdheid opbouwen met het toetsformaat op examens, tijdig feedback geven op taken, zodat deze van nut kan zijn bij volgende taken.

Psycho-sociale begeleiding van doelgroepstudenten

*** Contextuele studentenbegeleiding**

De studentenbegeleiding plaatsen we binnen het contextueel kader. Dit wil zeggen dat we naast de didactische (studie)begeleiding ook het terrein van de psychosociale begeleiding betreden. Bij zware psychologische problemen worden de studenten uiteraard doorverwezen naar externe geestelijke gezondheidszorg. Tussen een dergelijke doorverwijzing en louter didactische (studie)begeleiding ligt echter nog heel wat terrein braak waar juist studentenbegeleiders nog heel veel mogelijkheden hebben. Voor alle helderheid: ook wij vinden de school een instituut met een pedagogisch-didactische opdracht. Dat is en blijft ook ons uitgangspunt. Studenten komen naar school om te leren (op cognitief, sociaalemotioneel en motorisch gebied). Daar is didactisch en pedagogisch handelen voor nodig. In eerste instantie zijn de medewerkers van het Contactpunt Studentenondersteuning (CoS) studiebegeleiders. Soms worden ze bij de studiebegeleiding echter geconfronteerd met blokkades (problemen rond inzet, motivatie, studieattitude, faalangst, ...). Zolang die blokkades er zijn, heeft het geen zin om het over studiemethodes te hebben met de betreffende student. Dat is het moment waarop je overschakelt naar studentenbegeleiding.

De medewerkers van het CoS proberen steeds zo snel mogelijk terug over te schakelen naar de studiebegeleiding. De student moet/wil immers op het einde van het academiejaar slagen. Maar zoals gezegd, indien er blokkades zijn die het studeren onmogelijk maken moeten we eerst die proberen op te heffen. Het is precies hier dat het contextuele denken interessante instrumenten aanreikt. Via het contextuele werken proberen we de studenten zover te krijgen tot ze terug studeren. Een studentencoach van allochtone afkomst is zeker een meerwaarde voor de contextuele begeleiding van studenten van allochtone afkomst.

*** Training 'Beter Omgaan met Faalangst**

Deze training (individueel of in groep) is de meest verregaande vorm van psychosociale begeleiding op het CoS. Ook hier vertrekken we vanuit een contextuele visie, waarbij een begeleider de student benadert in diens context en met name aandacht geeft aan de loyaliteit met zijn ouders en het evenwicht daarin tussen geven en ontvangen. De groepstraining wordt twee of drie keer per jaar ingericht en vergt een minimum van acht bijeenkomsten. De sessies vinden plaats tijdens de middagpauzes. We werken altijd in de verhouding 30% theorie en 70% praktijk.

Besluit

Studenten voorbereiden op het werken rond diversiteit vereist in eerste instantie dat het departement en de hogeschool zelf werkt rond diversiteit ('Practise what you preach'). Door uitdrukkelijk aandacht te besteden aan diversiteit in de instroom van studenten, deze ook uitdrukkelijk trachten te behouden tijdens de hele opleiding en ten slotte diversiteit als uitgangspunt voor de opleiding te hanteren, leggen we een basis voor het intercultureel werken en werken rond en met diversiteit in onze opleiding (en zo ook in het latere beroepsleven van de studenten).

Contactgegevens:

Hidir Celep; studentenbegeleider

hidir.celep@xios.be

Tel.: 011/85 95.67

www.xios.be

GPB-opleiding Anderlecht
Instroom van allochtone volwassenen in de lerarenopleiding
Stijn De Geest

Organisatoren

Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC), Stads² vzw (steunpunt sociale stadsontwikkeling Brussel)
en CVO Elishout COOVI, afdeling GPB-opleiding (Getuigschrift Pedagogische Bekwaamheid).

Doelgroep

Kansarme jongeren, anderstalige jongeren en jongeren van allochtone afkomst die de stap wensen te zetten naar het Nederlandstalig onderwijs. De toekomstige studenten beschikken over een diploma of over 9 jaar nuttige beroepservaring.

Doelstellingen

- * Kansarme jongeren, anderstalige jongeren en jongeren van allochtone afkomst helpen de stap te zetten naar het Nederlandstalig onderwijs. De eventuele drempels en/of problemen die deze doelgroep kan tegenkomen om de opleiding aan te vatten en met succes te beëindigen tijdig detecteren en wegwerken. Zo moet het Brusselse onderwijslandschap een weerspiegeling worden van de Brusselse samenleving.
- * De studenten leren hoe de Brusselse samenleving is opgebouwd.
- * Alle studenten van de GPB-opleiding leren omgaan met diversiteit en goed leren lesgeven in klassen die een multiculturele samenstelling kennen.
- * Alle GPB-studenten kennen de Brusselse instellingen die onderwijs aanbieden op secundair niveau en de initiatieven die daar genomen worden om kansarme, anderstalige en allochtone jongeren op te vangen en te begeleiden.

Aanpak

Er wordt gewerkt aan het wegwerken van volgende knelpunten:

- * De toekomstige studenten zijn het Nederlands onvoldoende machtig.
- * De toekomstige studenten zijn onvoldoende vertrouwd met ICT.
- * De toekomstige studenten vinden de drempel te hoog om de stap naar de GPB-opleiding te zetten.
- * De GPB-studenten kennen onvoldoende de Brusselse onderwijswereld en de initiatieven die voor de vermelde doelgroep in het leven geroepen zijn als hulp om het Nederlandstalig onderwijs met vrucht te doorlopen.

Kennis van het Nederlands

De studenten worden bij de eerste contactname getest op hun kennis en het niveau van het Nederlands. met een test ontworpen door het Huis van het Nederlands. Slagen ze in deze test (niveau 2.4 is vereist, dan mogen ze afhankelijk van hun behaalde diploma's de instapmodule of de verdere module aanvatten. In de instapmodule wordt de nodige aandacht besteed aan de Nederlandse taal (literatuur, grammatica, spelling en spreken). Daarnaast organiseert de instelling bijkomende lessen en persoonlijke begeleidingssessies om een eventuele taalachterstand weg te werken. Studenten die niet slagen in deze test, worden doorverwezen naar instellingen die Nederlandse lessen organiseren: NT2, Basiseducatie en CVO's. Nadat de student het juiste niveau Nederlands bereikt heeft, mag hij de GPB-opleiding aanvatten in de opstapmodule.

Kennis van ICT

De instelling heeft een computerlokaal met Internetaansluiting ter beschikking voor de studenten die thuis geen computer en/of Internet hebben. In dit lokaal is er ook een docent aanwezig om de student te helpen bij het zoeken op Internet en bij te staan bij het gebruik van het programma Word.

Lagere drempel

Voor sommige studenten is het al een aantal jaren geleden dat ze nog op de schoolbanken gezeten hebben. Een aantal heeft last van faalangst en/of heeft het altijd moeilijk gehad met leren en met het vinden van een goede leermethode. Zij vinden de drempel om de stap naar de GPB-opleiding te zetten dan ook te hoog. Voor deze studenten worden op geregelde tijdstippen sessies georganiseerd waar ze zich een juiste leermethode eigen kunnen maken. Ze kunnen na afspraak ook bij een docent terecht om verdere begeleiding daarvoor te krijgen.

Kennis van de Brusselse onderwijswereld

Veel GPB-studenten kennen onvoldoende de Brusselse onderwijswereld. Ze kennen te weinig de initiatieven die voor de hierboven vermelde doelgroep in het leven geroepen zijn om hen te helpen het Nederlandstalig onderwijs met vrucht te doorlopen.

In de stagemodule (laatste module) moeten de studenten daarom minstens twee uur in een Brusselse secundaire school of een NT2-school gaan luisteren (observatiestage) en minstens twee uur lesgeven (doestage) in een klas waar de bovenvermelde doelgroep representatief aanwezig is. Van de studenten wordt ook verwacht dat ze in de onderwijsinstelling nagaan welke initiatieven er voor deze doelgroep genomen worden. Hun eigen ervaringen en de eventuele verschilpunten in het lesgeven met scholen die gelegen zijn buiten Brussel moeten worden neergeschreven in een verslag. Dit project is in eerste instantie in het leven geroepen voor de bovenvermelde doelgroep. Het spreekt voor zich dat door dit project alle GPB-studenten misschien een andere en juistere kijk krijgen op de Brusselse samenleving en meer in het bijzonder de Brusselse scholen.

Dit project loopt sinds september 2003. De docenten hebben zich sindsdien regelmatig bijgeschoold, hun cursussen aangepast en zijn zelf rekening gaan houden met de steeds evoluerende verschillende samenlevingsvormen.

Resultaten en knelpunten

Er is een zeer kleine instroom van deze bovenvermelde doelgroep. Verschillende studenten van allochtone afkomst hebben om verschillende redenen afgehaakt. Ze vinden het vooral te druk en moeilijk combineerbaar met een gezin en dikwijls nog met andere studies. Anderen halen het gewenste niveau Nederlands niet.

Ondanks het organiseren van een uitvoerige campagne (aanschrijven van al de sociale instellingen die met allochtonen werken, moskeeën, Brusselse scholen, CLB's ...) en ondanks het organiseren van een trefdag (30 mei 2005) met de Brusselse sociale sector waarin aanbieders van opleidingen en organisaties die zich bezighouden met begeleiding van allochtonen samengebracht werden, blijft dit een moeilijk bereikbare doelgroep.

Toekomstperspectieven

Vanaf september 2006 wordt er overdag een aparte lerarenopleiding georganiseerd, specifiek voor hooggeschoolde allochtonen. Deze lessen worden georganiseerd in samenwerking met de VDAB en de Brusselse Gewestelijke Dienst voor Arbeidsbemiddeling (BGDA). De nieuwe campagne legt de nadruk op het feit dat het gaat om een aangepaste opleiding, waarin de eindtermen dezelfde zijn als voor de reguliere opleiding. Ze, wordt uitgebreid naar de OCMW's, de CLB's en de Nederlandstalige Brusselse scholen. De inschrijvingen gebeuren op aparte data, waar er een intakegesprek is om te peilen naar de schriftelijke en mondelinge kennis van de Nederlandse taal.

De doelgroep zijn hooggeschoolde allochtonen die in hun thuisland al een opleiding achter de rug hebben, maar deze expertise hier moeilijk te gelde kunnen maken. Onze instelling gaat in samenwerking met de VDAB deze mensen opleiden tot leerkrachten. De opleiding wordt georganiseerd in modules en loopt over 1,5 schooljaren.

Het spreekt vanzelf dat andere allochtonen, kansarmen en anderstaligen nog altijd welkom blijven in het avondonderwijs en nog altijd een beroep kunnen blijven doen op de drie hierboven beschreven uitgewerkte begeleidingspijlers.

Contactgegevens

Stijn De Geest

Tel.: 02/305.00.38

stijn.degeest@pandora.be

Yo Beckers

Tel.: 09/227.93.30

yobeckers@skynet.be

Erasmushogeschool Brussel
De gemeenschappelijke stam en diversiteitsmogelijkheden
Inge Lambrichts - Lotte De Wagter

Situering

De lerarenopleiding aan de Erasmushogeschool Brussel bevat het opleidingsonderdeel 'gemeenschappelijke stam'. Daarin worden competenties verworven die gelden voor elke leraar: kleuter, lager of secundair onderwijs. Het programma beslaat (over de drie studie jaren) 45 studiepunten, wat neerkomt op ¼ van het curriculum. Basiscompetenties zijn omschrijvingen van vaardigheden, kennis en attitudes waarover elke leraar moet beschikken om problemen te kunnen oplossen of om op uitdagingen te kunnen inspelen.

De gemeenschappelijke stam is sinds 2003 in voege. Gedoceerde vakkenclusters zijn sindsdien omgebouwd tot thematische modules waarin op jaarbasis algemene, beroepsgerichte en beroepsspecifieke competenties worden gerealiseerd.

Beschrijving van de gemeenschappelijke stam

In het eerste jaar (huidige eerste schijf) betekende dat de transformatie van 7 docentgerichte vakken (psycho-pedagogische vaardigheden, didactische vaardigheden, sociaalagogische vaardigheden, maatschappelijk-culturele vaardigheden, taalvaardigheden, ICT-vaardigheden en project) naar 4 interactieve modules: 'Breed observeren', 'Aangenaam leer- en leefklimaat', 'Actief leren' en 'Breed evalueren'. Door de keuze van deze thema's benaderden we meteen de GOK-competenties.

In de 2de schijf werden 2 modules opgebouwd rond 'Gelijke Kansen en Kinderrechten'. Hierin kregen vooral competenties een plaats die eerder aan bod kwamen in de tot dan toe gedoceerde vakken sociaalagogische vaardigheden, maatschappelijk-culturele vaardigheden en omgaan en verwerken van informatie.

Voor het derde jaar kende het project Ouderparticipatie al eerder ingang door het samenbrengen van de vakken sociaalagogische vaardigheden, omgaan en verwerken van informatie en project.

De studenten moeten complexe leertaken al dan niet probleemgestuurd of projectmatig uitwerken. Zowel de individuele competentieontwikkeling als de groepsprocessen worden in het assessment opgenomen. Het hoorcollege wordt in deze uitwerking van de gemeenschappelijke stam anders ingebed: kennis en informatie moeten in dienst staan van de competentie. De studenten worden actief bij dat proces van competentie leren betrokken.

De kern van het leerproces vindt bijgevolg plaats in kleine onderwijsgroepen (12 tot 15 studenten) begeleid door een mentor (vaklektor of pedagoog). Dat wordt de BOG genoemd (begeleide onderwijsgroep). De BOG is een vergaderplaats voor toelichting, overleg en planning van de leeractiviteiten. Er wordt gewerkt aan competenties zoals samenwerken, feedback geven, spreken voor een groep, initiatief nemen, probleemoplossend denken, maar ook aan concrete vaardigheden zoals het schrijven van een goed vergaderverslag en van een goed gestructureerde tekst. Nadien wordt in de BOG gereflecteerd op de geleverde leerwinst.

Deze onderwijsgroep vormt het centrum van een krachtige leeromgeving, en is omgeven door andere werkvormen, elk in functie van het ontwikkelen van competenties. Zo is er de zelfstandige onderwijsgroep. Dat is dezelfde groep studenten, maar dan zelfstandig opererend, zonder begeleider. Tijdens deze bijeenkomsten wordt het werk verdeeld of worden groepsactiviteiten uitgewerkt.

Daarnaast zijn er de ondersteunende hoorcolleges en werkcolleges. Zij ondersteunen de uitwerking van de leertaken. Terwijl werkcolleges zich hoofdzakelijk op vaardigheden focussen, leveren de hoorcolleges de nodige info/kennis die nodig is om een leertaak te kunnen opnemen. De individuele zelfstandige werktijden (IZW) zijn bedoeld om tijdens de georganiseerde werkweken aan taken te werken of te studeren.

De onderwijsgroepen zijn niet vakgebonden. Er is bijgevolg een duidelijke en intense samenwerking tussen allochtone en autochtone jongeren en tussen studenten van verschillende afstudeerrichtingen, binnen de werking van de gemeenschappelijke stam.

De gemeenschappelijke stam kiest bewust voor ervaringsgerichte en probleemgestuurde werkvormen die de samenwerking tussen alle studenten en tussen allochtone en autochtone studenten in het bijzonder aanmoedigt. Zo wordt er heel intensief gewerkt rond modules die te maken hebben

met de beroepspraktijk. De studenten zijn verantwoordelijk voor een goede samenwerking in de groep en een mooi eindresultaat van hun taken. Zij moeten duidelijke afspraken leren maken. Het opnemen en verdelen van concrete groepsrollen (gespreksleider, notulist, gespreksondersteuner en taalobservator) helpt hen daarbij. Ook wordt er in groep overlegd en gediscussieerd over allerhande pedagogische en didactische kwesties zoals hun eigen ervaring hiermee en hun ideeën voor de praktijk. Tijdens deze discussies ervaren studenten regelmatig culturele verschillen.

Taalvaardigheid is een belangrijk opleidingsonderdeel in de gemeenschappelijke stam, want van toekomstige leerkrachten verwacht men immers dat ze zich vlot en correct weten uit te drukken, zowel in als buiten de klas. Een goede communicatie met leerlingen, ouders, collega's en directie is daarbij essentieel. Alle studenten krijgen daarom een intensieve schriftelijke en mondelinge taalbegeleiding. Voor taalzwakken worden extra taalsessies georganiseerd in samenwerking met het Huis van het Nederlands.

Contactgegevens

Griet Deknopper

Griet.Deknopper@docent.ehb.be

Lotte De Wagter

Anne.charlotte.de.wagter@docent.ehb.be

3.3.5 Probleemgestuurd onderwijs

Plantijnhogeschool Antwerpen Probleemgestuurd onderwijs Kristien Roland

Situering van het project

Vakoverschrijdend project: agogische vaardigheden en dieetleer

Thema: omgaan met diversiteit in een klasgroep

Doel: studenten organiseren zich als een werkgroep in het secundair onderwijs en gaan actief op zoek naar informatie over de probleemstelling van een case; zij zoeken naar organisaties waar ze als leerkracht terecht kunnen en informeren zich over hoe ze als leerkracht aan de slag kunnen met de beschreven problematieken

Werkwijze: probleemgestuurd onderwijs aan de hand van cases die realistische situaties vanuit een klassenraad beschrijven

Betrokken studenten: 2de jaar lerarenopleiding voeding-verzorging-mode

Beschrijving van het project

Aansluitend op het Begeleid Zelfstandig Werk van het eerste jaar en ter voorbereiding van het zelfstandig functioneren in het derde jaar organiseren wij voor het tweede jaar dit project, waarbij elementen uit de dieetleer en het aspect omgaan met diversiteit (agogische vaardigheden) aan elkaar gelinkt worden. We werken hierbij volgens het Probleem Gestuurd Onderwijs (PGO). De studenten worden onderverdeeld in groepjes (4 studenten per groep) en krijgen aan de hand van een levens-echte casus een gecombineerde opdracht dieetleer/agogische vaardigheden te verwerken.

Casus 1

Samira is een Marokkaans meisje dat normaal gezien goed kan volgen en geïntegreerd is in de groep; de laatste rapportperiode zijn haar resultaten echter serieus achteruitgegaan en heeft ze bij verschillende vakken onvoldoendes gehaald. Er zijn ook klachten geweest van andere leerlingen rond moeilijke samenwerking wanneer ze een groepswerk moesten uitvoeren. Samira had weinig inbreng in het groepswerk; wanneer ze afspraken om samen te komen, kwam ze niet en dan konden ze haar ook niet bereiken; de andere groepsleden moesten steeds achter haar aanlopen. Samira zelf vond het allemaal maar overdreven en vond van zichzelf dat ze wel voldoende inzet vertoonde; de andere groepsleden willen haar uit het groepje. In een gesprekje van de leerkracht met Samira blijkt dat haar thuissituatie momenteel erg belastend is: als oudste dochter van 6 kinderen moet ze het huishouden voor een groot stuk mee overnemen aangezien haar moeder in verwachting is van het 7e kind en zwangerschapsproblemen heeft. Wanneer ze van school thuis komt, is zij verantwoordelijk voor 3 broertjes en 2 zusjes; meestal is er geen tijd meer om nog iets te doen voor school, tenzij heel laat 's avonds. Ze probeert het allemaal te combineren, maar dat lukt haar niet.

Een bijkomend probleem is dat bij Samira diabetes mellitus vastgesteld is waardoor ze zich vaak niet lekker voelt in haar vel. Als titularis voelt mevrouw Somers zich verantwoordelijk om dit probleem op te lossen. Hoe kan de thuissituatie beïnvloed worden zodat Samira aan haar schoolwerk toekomt?

Casus 2

Over Sacha hebben verschillende leerkrachten serieuze klachten. Ze is niet in orde met haar taken, komt vaak te laat op school, reageert bij opmerkingen vaak zeer onbeleefd. Haar resultaten zijn over de hele lijn slecht. Ze wordt ook door haar medeleerlingen trouwens ook niet echt meer aanvaard; ze zit vaak alleen. De leerkrachten vragen zich af of dit te maken heeft met haar serieus overgewicht; de titularis heeft al enkele malen geprobeerd met haar te praten maar ze stelt zich erg gesloten op. Ook haar ouders werden verschillende keren uitgenodigd op school, maar dat is tot nu niet gelukt. Er is blijkbaar weinig interesse vanuit het gezin voor de schoolwereld. Sacha komt uit een kansarmoedegezin; haar vader is momenteel werkloos; haar moeder is huisvrouw en heeft haar eigen secundaire school niet afgemaakt. De titularis wil de hele situatie toch verder onderzoeken.

Casus 3

Stefaan is een jongen met een vorm van autisme. Hierdoor gedraagt hij zich vaak niet zoals verwacht en lukt hij ergernis en gelach uit bij de andere leerlingen van de klas. Ook enkele leerkrachten hebben vragen bij zijn aanwezigheid in de klas. Ze vinden dat hij beter zou thuiszitten in het BUSO. Ze vinden het voor zichzelf te belastend om nog rekening te houden met Stefaans 'grillen' terwijl het vierde jaar al geen gemakkelijke klas is. Stefaan heeft ook darmproblemen waardoor hij regelmatig de klas uitmoet. Andere leerlingen lachen hem hierover uit. Ook wordt hij voor allerlei klusjes 'gebruikt' door sommige leerlingen van de klas. Als je aan Stefaan iets vraagt, doet hij het steevast; hij wil op die manier bij de klas horen. Het liep enkele dagen geleden mis toen men hem had gevraagd om een leerling van een andere klas een stamp tegen zijn schenen te gaan geven; Stefaan had dit uitgevoerd en kreeg uiteraard de volle laag terug. De leerkrachten vragen zich af of ze wel voldoende kennis en achtergronden hebben om met deze problematiek om te gaan binnen het kader van een 'gewone' school.

Casus 4

Dirk vertoont in de klas en tegenover zijn medeleerlingen veel machogedrag; hij is brutaal tegen leerkrachten en stoort regelmatig de lessen. Zijn resultaten zijn zeer slecht; verschillende leerkrachten hebben hem al opgegeven. De titularis heeft van enkele leerlingen vernomen dat Dirk serieus verstrikt geraakt is in het drugmilieu; hij zou ook op school drugs dealen. Hij is regelmatige 'klant' van de strafstudie omwille van grensoverschrijdend gedrag zoals roken in de toiletten en vandalisme. Zijn thuissituatie is ook niet rooskleurig; hij woont voornamelijk bij zijn vader die zeer autoritair is en gedreigd heeft met hem 'buiten te gooien' wanneer hij nog met slechte cijfers naar huis komt. Na school wordt hij afgehaald door zijn 'vrienden' die met veel vertoon en een chique Mercedes aan de schoolpoort staan te wachten op hun 'held'. Dirk zelf draagt ook dure merkkledij en vindt andere kleren maar 'zwak'.

Casus 5

Annelies is een erg teruggetrokken meisje; ze ziet er vaak heel moe en bleek uit. Een leerkracht meldt dat ze soms in de klas stilletjes zit te huilen. De leerkracht LO merkt dat ze zich op lichamelijk vlak erg geremd gedraagt. Tegen de titularis heeft Annelies laten ontvallen dat ze niet graag naar huis gaat in de week dat ze bij haar vader woont. Vader heeft een drankprobleem en gedraagt zich soms erg agressief; ook op de ouderavond was er een incident met een leerkracht toen die de mindere resultaten van Annelies wou bespreken. Annelies is soms erg 'slapjes'. Ze is op een dwangmatige manier bezig met 'gezond eten'; de leerkracht voeding denkt in de richting van 'orthorexia'. De titularis vraagt zich af hoe ze Annelies het best zou kunnen helpen.

Doelstellingen van probleemgestuurd onderwijs

De doelen die we met deze vorm van probleemgestuurd onderwijs nastreven situeren zich op drie vlakken:

Algemene doelen

- * analyseren van een probleem;
- * zoeken naar een aanpak en naar wegen om informatie over problemen te vinden;
- * raadplegen (selecteren, verwerken) van verschillende bronnen in functie van het onderwerp (bib, internet, interviews ...);
- * taakgericht samenwerken met oog voor de bijdrage van elk groepslid;
- * eigen inbreng en deze van andere kritisch kunnen bespreken in de groep.

Specifieke doelen voor agogische vaardigheden

- * zich bewust zijn dat er een grote diversiteit bestaat onder leerlingen in een klas en ervoor open staan (verschillen in culturele achtergrond, geslacht, fysieke en intellectuele mogelijkheden, gezinssituatie, kansarmoede, leerstoornissen, seksuele geaardheid ...);
- * zich bewust worden van eigen weerstanden, vooroordelen, discriminerende gedachten aangaande het 'anders zijn' van leerlingen;
- * ontwikkelen van kritisch denken over houdingen, gedachten, bestaande structuren in scholen;
- * zich informeren over de achtergronden van verschillen;
- * reeds bestaande initiatieven rond omgaan met diversiteit kunnen opzoeken, kritisch kunnen analyseren;
- * op een niet categoriale, moraliserende manier omgaan met verschillen;
- * suggesties doen om met diversiteit om te gaan op individueel niveau, op klasniveau en op schoolniveau.

Specifieke doelen voor dieetleer

- * specifieke syndromen ontleden;
- * de impact van deze stoornissen op het dagelijks functioneren van leerlingen beschrijven;
- * aangeven hoe we hiermee als leerkracht kunnen omgaan.

Met dit project doen we een beroep op heel wat competenties van het competentiemodel.

Stappen in het samenwerkingsproces

De probleemtaak die voorgesteld wordt in een casus wordt uitgewerkt in verschillende stappen. De leerlingen krijgen hierover volgende informatie:

'Stap 1: verkenning/ definiëren van het probleem

Wat roept de casus bij elk van de groepsleden op?

Welke gedachten, gevoelens, vooroordelen, stereotypen ... komen er naar boven bij het doorlezen van deze casus?

Ideeën en veronderstellingen over hoe het probleem in elkaar zit?

Kennis die je over de casus al bezit?

In deze fase is het belangrijk alle groepsleden aan het woord te laten en nog niet te zoeken naar mogelijke oplossingen. Bedenk ook dat vooroordelen een normaal menselijk fenomeen zijn, maar dat de manier waarop je hiermee aan de slag gaat, bepalend is voor de kwaliteit van je intermenselijk functioneren!

Definieer het probleem: waarover gaat het en welke problemen dien je op te lossen?

Stap 2: informatie verwerven: verzamelen, beoordelen en selecteren van informatie

Tijdens de eerste sessie gaan jullie al actief op zoek naar bronnen van informatie; op basis van wat jullie vinden, worden de taken verdeeld. Jullie kunnen hierbij ook hulp inroepen van specialisten: mevrouw De Ridder en mevrouw Roland van het CLB.

De taakverdeling is het product dat op het einde van de eerste sessie getoond wordt.

Je beoordeelt ook de kwaliteit van deze bijeenkomst aan de hand van de checklist in bijlage.

Gedurende de week tussen bijeenkomst een en twee werken jullie elk je taakonderdeel uit.

Zoek de nodige theoretische achtergronden rond je probleemstelling. Gebruik hiervoor verschillende bronnen: zowel bibliotheken (Kronenburg, Meistraat, andere ...) als internetsites.

Welke instanties werken er al rond deze problematiek? Bestudeer hun werking. Rond omgaan met diversiteit bestaan al heel wat initiatieven die gesteund worden door het departement Onderwijs en Vorming.

Neem een interview af van ervaringsdeskundigen in en buiten de school.

Stap 3: informatie verwerken/ structureren/ aanleren aan elkaar

Jullie brengen de verworven informatieonderdelen bij elkaar in een logisch opgebouwde structuur.

Het verwerken van de informatie is wellicht het moeilijkste onderdeel van de opdracht. Zorg ervoor dat je een duidelijk schema gemaakt hebt van je eigen bijdrage en licht dit vervolgens toe aan je medestudenten. Bepaal dan samen hoe de opbouw van jullie werkstuk er zal uitzien. De bedoeling is dat jullie persoonlijke bijdragen versmelten tot één geheel dat door alle leden van de groep beheerst wordt.

Stap 4: voorbereiden van de paper

Jullie maken een duidelijke taakverdeling over wie wat schrijft.

De structuur van het werkstuk is het product dat op het einde van deze bijeenkomst getoond wordt.

Om de kwaliteit van het proces en het product te waarborgen, kan je gebruik maken van de checklists in bijlage. In de week tussen bijeenkomst twee en drie wordt de structuur van het werkstuk uitgewerkt.

Stap 5: voorbereiden van de voorstelling met behulp van een powerpoint

Jullie stellen jullie resultaten de volgende bijeenkomst voor aan de volledige klasgroep. Hiervoor gelden dezelfde didactische principes als voor een gewone les: zorg voor de nodige aanschouwing en activiteit! Let op: jullie zijn in tijd beperkt tot één lesuur per groep! Als product van deze bijeenkomst tonen jullie het scenario van jullie voorstelling.

Stap 6: voorbrengen voor de groep

'Le moment suprême' is aangebroken! Je stelt je onderzoeksresultaten voor aan de volledige klasgroep. Jullie zijn nu een groepje deskundige leerkrachten dat zich verdiept heeft in een probleem. Het verslag van jullie zoektocht houdt enerzijds een korte en heldere verduidelijking in van de problematiek. Daarnaast toon je ook hoe je als leerkracht met deze problematiek aan de slag kan gaan (concretiseren van de initiatieven die hierover bestaan). Je klasgenoten spelen op dit moment de rol van medeleerkrachten van een school en van de ouders. Je stelt je resultaten op een boeiende, interactieve wijze voor met behulp van een powerpointprojectie.'

Evaluatie

De leerlingen krijgen volgende info over de evaluatie:

PROCESEVALUATIE

- * Elke gezamenlijke bijeenkomst tonen jullie het resultaat van jullie werk.
- * Per groep wordt een logboek bijgehouden met de volgende rubrieken: datum van de bijeenkomst; inhoud van de bijeenkomst (onderwerp, plaats, duur ...); verdere afspraken die gemaakt werden. Uiteraard kunnen jullie hier ook andere gegevens in noteren → het logboek heeft als doel: weergave van de groepsvorderingen.
- * Je doet aan individuele reflectie. Wat vind ik van mijn bijdragen? Kan ik mij aan de vooropgezette planning houden? Overloop de competenties die nagestreefd worden: wat loopt al vlot? Waar heb ik het moeilijk mee? Wat kan ik daar aan doen? → deze reflectie maakt elke student voor zich na de gezamenlijke bijeenkomsten.
- * Jullie doen ook aan groepsreflectie. Hoe werken wij als groep? Overloop de competenties die nagestreefd worden: wat zijn onze sterke kanten? Wat zijn onze verbeterpunten → deze reflectie wordt uitgevoerd na de tweede en de vierde bijeenkomst en wordt ook met de begeleiders besproken (mevrouw De Ridder en mevrouw Roland)

PRODUCTEVALUATIE

Paper

- * inhoudelijk
 - o duidelijke inhoud
 - o inhoud voldoet aan de opdracht (volledigheid)
 - o duidelijke structuur
 - o logische opbouw
 - o kritische raadpleging van bronnen
 - o maatschappelijke betrokkenheid
 - o actuele informatie
- * lay-out/ vorm
 - o duidelijke lay-out
 - o aantrekkelijke vorm
 - o creativiteit

Voorstelling

- * inhoudelijk
 - o duidelijke inhoud
 - o inhoud voldoet aan de opdracht
 - o duidelijke structuur
 - o logische opbouw
- * wijze waarop
 - o correcte taal
 - o expressieve taal
 - o interactie met het publiek
 - o visuele ondersteuning
 - o aandeel van de verschillende groepsleden
 - o boeiend naar voor gebracht → variatie'

Positieve aspecten van dit project

Dit project loopt dit jaar voor de eerste keer; een grondige evaluatie dient nog te gebeuren. We merken nu al dat de studenten zich echt betrokken voelen omdat er wordt uitgegaan van realistische probleemsituaties.

Werkpunten

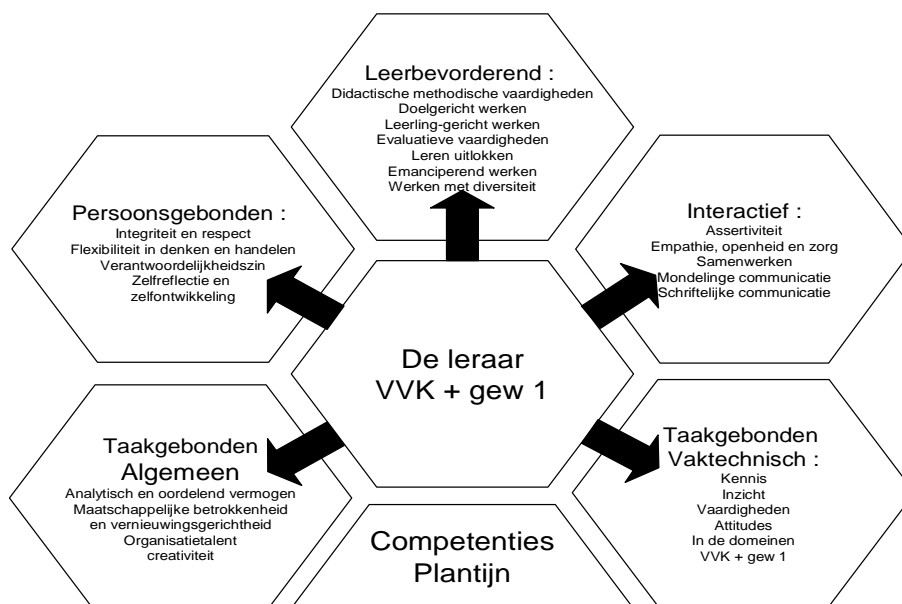
Het project uitbreiden en vertalen naar opdrachten tijdens de pedagogische stage (nu wordt de opgezochte informatie enkel getoetst door middel van interviews).

Situering diversiteitsdenken in de opleiding

Het thema 'omgaan met diversiteit' is expliciet opgenomen in het competentiemodel dat wij als hogeschool hanteren om onze studenten op te leiden tot vaardige 'leer-krachten'. Wij hanteren hierbij een eigen model, gebaseerd op de competentievoorschriften zoals ze vermeld staan in het decreet. We onderscheiden 5 competentiedomeinen waaronder telkens een aantal competenties vallen (zie figuur). Deze competenties zijn verder uitgesplitst in gedragsindicatoren (niet opgenomen in de figuur). Dit maakt voor studenten en lectoren duidelijk wat onder de verschillende competenties verstaan wordt en maakt de evaluatie transparanter.

Omgaan met diversiteit vinden we expliciet terug onder het competentiedomein 'leerbevoorrend gedrag'; de basishouding van fundamenteel respect die hiervoor nodig is komt terug in de domeinen 'persoonsgebonden gedrag' en 'interactief gedrag'.

Hieraan wordt voornamelijk gewerkt in de algemene vakken: agogische vaardigheden, communicatieve vaardigheden en pedagogische wetenschappen. In de pedagogische stages worden de verworven inzichten en vaardigheden getoetst.

Van kennen naar kunnen en willen: (een greep uit de aangeboden leerinhouden)

- * werken aan een basishouding van integriteit en respect:
 - o agogische vaardigheden 1ste jaar: bewustwording van vertekenende factoren in ons dagelijks tussenmenselijk oordeelsproces; leerlinggerichte houding: wat en hoe?; algemene psychologische achtergronden om leerlingengedrag beter te kunnen plaatsen;
- * kennis en inzicht in het 'anders-zijn' van leerlingen:
 - o agogische vaardigheden 2de jaar: achtergronden rond leer- en gedragsstoornissen; omgaan met diversiteit (vakoverschrijdend project: probleemgestuurd werken rond cases); gelijke kansenonderwijs, leerlingenparticipatie ...;
- * inzicht in het belang van het inschatten van de beginsituatie van leerlingen in functie van lesdoelen, werkvormen, leerinhouden, evaluatie:
 - o pedagogische wetenschappen 1ste jaar;
- * inzicht in de mogelijkheden om te differentiëren in functie van de beginsituatie van de leerlingen:
 - o pedagogische wetenschappen 2de jaar: differentiëren wat en hoe;

- * *communicatieve vaardigheden die noodzakelijk zijn om tot overleg te komen:*
 - o *communicatieve vaardigheden 1ste, 2de en 3de jaar: tonen van empathie, openheid en zorg; assertieve vaardigheden; constructieve conflicthantering; samenwerking met ouders en andere partners;*
- * *integratie van kennis en vaardigheden:*
 - o *pedagogische stages: in het eerste en tweede jaar worden doelen, inhouden, werkvormen en evaluatie steeds afgestemd op de beginsituatie van de leerlingengroep; in het derde jaar wordt van de studenten verwacht dat ze expliciet differentiëren in functie van de specifieke beginsituatie, de specifieke diversiteit.*

Contactgegevens

*Plantijnhogeschool Antwerpen
Kronenburgstraat 47
2000 Antwerpen
Tel.: 03/259.14.00*

Ingrid De Ridder, lector dieetleer: ingrid.deridder@plantijn.be

Kristien Roland, lector agogische en communicatieve vaardigheden: kristien.roland@plantijn.be

3.3.6 Islamitische godsdienst en diversiteitsmogelijkheden

Erasmushogeschool Brussel

Islamitische godsdienst en diversiteitsmogelijkheden

Inge Lambrichts

Visie

Erasmushogeschool Brussel wil gelijke kansen garanderen voor iedereen, zonder onderscheid op grond van geslacht, levensbeschouwing, sociale of etnische afkomst. Zo wordt de integriteit van elk individu gerespecteerd, met al zijn gaven en gebreken. Het project Islamitische godsdienst wil deze aspecten ondersteunen en aanmoedigen.

Beschrijving van het project

Sinds september 1998 organiseert de Erasmushogeschool Brussel, als enige hogeschool in Vlaanderen, een professionele bacheloropleiding tot leraar islamitische godsdienst. De specifieke instroom voor deze opleiding zorgt voor een zeer diverse en multiculturele studentenpopulatie. Dit vergt specifieke begeleiding op het vlak van leerondersteuning (Nederlands, studiebegeleiding ...), organisatie, curricula (gedifferentieerde curricula, islamitische feestdagen ...) en doorstroom. Bovendien opent de aanwezigheid van een gevarieerdere studentengroep ook perspectieven in functie van interculturele communicatie tussen de studenten en met de lectoren.

Multiculturele leeromgeving

De onderdompeling in een multiculturele leeromgeving wordt ook door de studenten als verrijkend ervaren. Dat blijkt uit de aanwezigheid van niet-islamitische studenten op specifieke activiteiten van de studenten islamitische godsdienst. Zo organiseren moslimstudenten jaarlijks een iftar-avond, waarop ze samen met niet-moslimstudenten de vasten (ramadan) breken.

Deze multiculturele ervaringen richten zich niet alleen tot studenten van de lerarenopleiding, maar ook tot studenten van de afstudeerrichtingen gezondheidszorg die op dezelfde campus les volgen. Naar aanleiding daarvan worden de studenten islamitische godsdienst regelmatig gevraagd om hun cultuur/gewoonten in die afstudeerrichtingen toe te lichten.

Een praktijkvoorbeeld

De studenten die in het derde jaar vroedkunde of verpleegkunde zitten moeten heel wat stage lopen in ziekenhuizen. Ze zijn niet alleen geschoold in de medische begeleiding, maar ze moeten ook communicatief optimaal kunnen presteren. Daarvoor krijgen zij een aantal uren les over hoe ze met patiënten moeten omgaan. Heel wat van hun patiënten zijn moslim en daarom wilden deze studenten aan de studenten islamitische godsdienst een aantal vragen stellen. Zij wilden vooral een beter inzicht krijgen in wat islamitische patiënten en hun families verwachten van het medisch personeel. Bv: welke zaken moeten in het oog gehouden worden bij het verzorgen van de patiënt? Hoe beleeft

een moslimkoppel een zwangerschap? Wat is de rol van de vader hierin? Welke rituelen zijn er bij zwangerschap en geboorte? Zijn contraceptiva toegelaten? Hoe staan ze tegenover abortus? Moeten zwangere vrouwen de ramadan volgen? Worden jongentjes besneden? Hoe wordt er omgegaan met aangeboren afwijkingen? Uit de contacten met de Executieve van de Moslims van België blijkt dat ook zij de opleiding tot leraar islamitische godsdienst en de aangeboden omkadering voor de allochtone studenten zeer waarderen. Dat blijkt bv. uit de vraag om ook de bijscholingen voor de actieve leerkrachten islamitische godsdienst samen uit te werken.

Met de uitbouw van een gespecialiseerde bibliotheek worden twee doelstellingen beoogd: werken aan kwalitatief islamonderwijs en onderbouwd lesgeven in een multiculturele omgeving. Zo werden in het kader van de opleiding Islamitische Godsdienst verschillende naslagwerken aangekocht. Die dienen als achtergrond voor de opleiding Islamitische Godsdienst. Daarnaast lopen vele studenten, zowel allochtoon als autochtoon, stage in de Brusselse regio. Daar worden zij geconfronteerd met het lesgeven aan taalzwakke en allochtone studenten. In dit kader werden de nodige publicaties aangeschaft zodat alle studenten zich adequaat kunnen voorbereiden.

Aangepaste begeleiding

Een aangenaam leerklimaat is een essentiële factor om de doorstromingskansen te verhogen. De projectcoördinatoren steken dan ook heel wat tijd in de bewaking van het multiculturele klimaat. Daarnaast gelden de coördinatoren ook als vertrouwenspersoon voor de studenten islamitische godsdienst. Na afspraak in de wandelgangen of via mail wordt een gesprek gehouden om mogelijke problemen aan te pakken.

Lezingenreeks en gastsprekers

Ruim een derde van studenten uit de lerarenopleiding is van allochtone afkomst. De interculturele samenleving krijgt dan ook heel concreet vorm in onze opleiding. Stilaan vinden alsmaar meer allochtonen de weg naar het hoger onderwijs. De Erasmushogeschool wil die evolutie graag aanmoedigen en het maatschappelijke debat daarover aangaan. In een lezingenreeks hebben we enkele deskundigen aan het woord gelaten.

Infosessies scholieren

Uit overleg met Brusselse Nederlandstalige hogescholen en universiteiten en de interculturele organisatie vzw Link blijkt dat de allochtone studenten die verder studeren voornamelijk uit andere Vlaamse regio's komen, en niet uit Brussel. Om daar iets aan te doen hebben allochtone studenten infosessies met scholieren begeleid. Die sessies focusten vooral op peergroupinformatie.

Brutusproject

Sinds april 2006 is ook het Brutusproject (Brusselse Tutoren voor scholieren) van de Universitaire Associatie Brussel definitief uit de startblokken geschoten. Studenten van het Brussels hoger onderwijs (tutors), die daartoe worden opgeleid, zullen kleine groepjes scholieren in het Brussels secundair onderwijs extra ondersteuning bieden bij het behalen van een diploma. Daarnaast is het de bedoeling dat er al in het secundair onderwijs gewerkt wordt aan studievaardigheden en taalgebruik opdat de kansen om te slagen in het eerste jaar bachelor groter zouden worden.

Gespreksavonden allochtone ouders

Voor vele allochtone ouders is het Vlaamse hogeronderwijssysteem een grote onbekende. Er is een grote afstand tussen de instellingen hoger onderwijs en de ouders. In een situatie waar de keuze voor het hoger onderwijs voor een ouder als het ware 'een sprong in het duister is' en het gezin tegelijkertijd gebukt gaat onder een grote financiële druk, is het niet verwonderlijk dat vele ouders het directe uitzicht op een job en inkomen verkiezen boven een onzekere studie. Daarom organiseert de Universitaire Associatie Brussel lokale gespreksavonden waarin bijzonder aandacht werd geschonken aan dialoog met de ouders. Bereidwillige allochtone studenten van de Brusselse associatie (Erasmushogeschool en VUB) vertellen tijdens deze gespreksavonden over hun ervaringen in het hoger onderwijs. De uiteenzetting gebeurt in de taal (Berbers, Arabisch, Turks) die het publiek eigen is. Zo kan er laagdrempelig informatie uitgewisseld worden en kunnen allochtone jongeren en ouders in hun taal een antwoord vinden op hun specifieke vragen.

Contactgegevens

Ilse Strobbe

ilse.strobbe@docent.ehb.be

Inge Lambrichts

inge.lambrichts@docent.ehb.be

3.3.7 Cursus Academisch Nederlands

Erasmushogeschool Brussel

Cursus Academisch Nederlands Ilse Strobbe

Projectvoorstel

Sinds het academiejaar 2004-2005 loopt er aan de Erasmushogeschool Brussel en de Vrije Universiteit Brussel een project om taalzwakke (eerstejaars)studenten te helpen bij het verbeteren van hun 'academisch' Nederlands. Anderstalige studenten of moedertaalsprekers van het Nederlands van wie de taalvaardigheid nog niet voldoet aan de talige eisen die een hogere studie vraagt, kunnen in een ondersteuningscentrum terecht voor op maat gemaakte taallessen.

Om de taalvaardigheid van de nieuwe studenten te meten, werd hen gevraagd om tijdens de introductieweek een korte tekst te schrijven. In totaal hebben 960 studenten een tekst afgeleverd, onder wie 250 anderstaligen. Op basis van de score op deze tekst werd een 400-tal studenten uitgenodigd om een diagnostische toets af te leggen. Aan de hand daarvan kunnen hun specifieke knelpunten worden blootgelegd en kan hen een persoonlijk lessenpakket worden voorgesteld.

Al naargelang de behoeften van de student kunnen deze extra lessen in groep of individueel gevolgd worden. Centraal in deze remediëringslessen staat de gekozen studie van de student. De stof waarmee en waarover in de taallessen gewerkt wordt, komt rechtstreeks uit de opleiding (cursusmateriaal, opdrachten, examens ...). De lessen mogen voor de student geen extra belasting vormen, maar moeten in de studie geïntegreerd worden.

Het ondersteuningscentrum aan de Erasmushogeschool Brussel/Vrije Universiteit Brussel is gegroeid uit een initiatief van het Huis van het Nederlands Brussel samen met Nederlandstalige instellingen voor hoger onderwijs in Brussel.

Contactgegevens

Ilse Strobbe

ilse.strobbe@docent.ehb.be

3.3.8 Voorlezen aan huis

Gent, Arteveldehogeschool

Voorlezen aan huis

Luk Van Den Steen en Veerle Martens

Achtergrond

Ontluikende geletterdheid biedt sinds het begin van de jaren '90 een nieuwe kijk op de taalontwikkeling van jonge kinderen. Bij ontluikende geletterdheid staan opnieuw het kind en de taalontwikkeling centraal, in tegenstelling tot vroegere benaderingen die de nadruk legden op voorbereidend lezen en schrijven of op taalcompensatieprogramma's.

Uit het onderzoek naar ontluikende geletterdheid bij jonge kinderen blijkt dat de sociale omgeving en de betekenis die kinderen aan de taal geven de essentiële componenten vormen van de taalontwikkeling.

Voorlezen wordt een speerpunt in de bevindingen van het onderzoek, naast andere concrete uitgangspunten zoals het tot stand komen van de taal in een spelcontext en in een functionele context. Meer en meer werd duidelijk dat ouders en volwassenen een heel centrale rol spelen bij de taalontwikkeling van het kind.

Voorlezen is een gezellig moment thuis en in de klas, maar heeft ook een belangrijke maatschappelijke betekenis gekregen.

Concretisering

We vinden onder meer concretisering in diverse projecten:

- * Het Nederlandse Raamplan, een door de overheid gesubsidieerd programma in het kader van het onderwijsvoorrrangsbeleid 1991, wilde 500 uren voorlezen realiseren bij de aanvang van het basisonderwijs.
- * Het Nederlandse leesbevorderingsproject Boekenpret (1994) stelde voorlezen aan het kind centraal in een netwerk waarbij school, bibliotheek en gezin betrokken werden.
- * In het Vlaamse leesbevorderingsproject Boekenbende aan huis (Brussel, 1996) voerde de bibliotheek samen met de school het voorlezen aan huis in, vooral bij allochtone gezinnen. Dit project kreeg de prijs Beste kinderboekenprogramma 1996 van het Nationaal Centrum voor Jeugdliteratuur - Villa Kakelbont. Het gaf de aanzet tot het ontwikkelen van gelijkaardige voorleesprojecten in lerarenopleidingen in Vlaanderen.
- * In de jaren 90 ontwikkelde het Steunpunt NT2 te Leuven tal van programma's en materialen voor de taalvaardigheid bij taalbedreigde kinderen. In het werkboek Taal-Verhaal staat ook het voorlezen centraal.
- * Aan de Vlaamse Voorleescampagne (1999) namen onderwijsbibliotheken en tal van organisaties deel om het voorlezen te promoten.

Wil men echt werk maken van de preventie van taalachterstand en taalbedreiging, dan wordt het duidelijk dat 'voorlezen thuis' daarin onontbeerlijk is. De cijfers over taalproblemen bij de start en op het einde van het 1ste leerjaar liegen er niet om: 20% tot 25% van de leerlingen heeft op het einde van het eerste leerjaar lees- en schrijfproblemen. Een duidelijk beeld van de startongelijkheid bij de kinderen van 5 à 6 jaar wordt hier duidelijk.

Deze gegevens bieden een kort overzicht over de achtergrond van het project dat op de Arteveldehogeschool en de lerarenopleiding aanleiding gaf tot het project Voorlezen aan huis in het kader van het AMD-project Omgaan met Verscheidenheid. Het nieuwe en unieke van dit project is zeker de integratie ervan in de opleiding Bachelor in het onderwijs: kleuteronderwijs. Tijdens het project staan ongeveer 120 studenten van het tweede jaar in voor 650 voorleesmomenten thuis bij kinderen van 5 à 6 jaar oud, uit de derde kleuterklas of het eerste leerjaar.

Hoe het groeide

Zo'n vijf jaar terug groeide bij Kurt Van de Velde (kleuterleider en brugfiguur in Basisschool De Mozaïek) en Luk Van Den Steen (lector Arteveldehogeschool) het idee voor een voorleesproject. In het academiejaar 2000-2001 werd een proefproject uitgewerkt. Een tiental studenten kon vrijwillig participeren. Het succes bij de studenten, de ouders, de kinderen en de school was overduidelijk. Zo geraakte het project Voorlezen aan huis in een stroomversnelling. Contacten werden dan gezocht en gevonden om het voorleesproject te verruimen. Want zowel uit onderzoek bij andere voorleesprojecten als uit onze eigen ervaring in het proefproject werd duidelijk dat zo'n project maar impact heeft als het in een netwerk verweven zit. Ouders en kinderen moeten vanuit diverse hoeken worden aangesproken.

Vier basisscholen, verenigd in de School van de Hoop, waren meteen bereid om in te stappen. Deze basisscholen zijn gelegen in dezelfde wijk: de 19de-eeuwse gordel van Gen en afkomstig uit verschillende netten. Het feit dat netoverschrijdend kon gewerkt worden, vonden we een verrijking.

Al bij het einde van het proefproject werden er contacten gelegd met Steunpunt Gent Noord (voorheen: De Poort Beraber), want ook zij waren bezig met een voorleesproject. Vanuit deze samenwerking groeide er een contact met het Regionaal Instituut voor SamenlevingsOpbouw (RISO) en de stuurgroep Onderwijs van deze wijk in Gent. Deze stuurgroep is hier heel actief bezig met vorming van ouders in relatie met de school. Ook zij hebben een belangrijke verantwoordelijkheid bij de uitbouw van de lokale kinderbibliotheek Baloe. Een volledig netwerk rond voorlezen aan huis had zich ontwikkeld. Voorlezen en het kind staan centraal in een cirkel waarrond tal van participanten een netwerk vormen: ouders, basisscholen, de klasjuf, de brugfiguren van de school, studenten en lectoren van de lerarenopleiding, het schoolopbouwwerk en de kinderbibliotheek.

Integratie in de opleiding

Ook in de opleiding zelf werd Voorlezen aan huis verder uitgebouwd. Na het succes van het proefproject in 2000 werd er door de lectoren werk gemaakt van de integratie ervan in de opleiding.

Al in het eerste jaar van de opleiding kunnen de studenten kennismaken met 'de thuiskleuter'. Dit is een project waarbij studenten een kleuter kunnen ontmoeten en volgen in het dagelijkse gezinsleven thuis. Studenten in het tweede jaar van de opleiding kunnen door het project Voorlezen aan huis hun competenties verder uitbreiden: interactief voorlezen, kennismaking met allochtone kinderen en hun gezin, verkenning van een multiculturele school en meewerken in een maatschappelijk project. In het derde jaar kan de student deze zoektocht verder verdiepen in een zorgbrede aanpak bij het kiezen van zijn eigen stagetraject of het uitwerken van een eindwerk.

De directie van de Arteveldehogeschool heeft het project Voorlezen aan huis altijd gewaardeerd en

gesteund, zodanig zelfs dat er gezocht wordt naar uitbreiding van het project in de andere (lera-)opleidingen van de Arteveldehogeschool. De integratie van Voorlezen aan Huis in de opleiding betekent ook dat de student uit het tweede jaar van de opleiding tijd en ruimte krijgt om eraan te werken, dat er begeleiding is en dat de evaluatie opgenomen wordt in het opleidingsonderdeel Agogische Vaardigheden. Zo wordt Voorlezen aan Huis een aanknopingspunt om te werken aan de brede sociaalmaatschappelijke basiscompetenties van de student in opleiding.

Met AMD-middelen kon verder ook een video rond het project aangemaakt worden. In deze video wordt het belang van voorlezen in de thuiscontext sterk benadrukt en worden de verschillende partners uit het project Voorlezen aan Huis voorgesteld. Er komt duidelijk naar voor dat zich rond het project een netwerk heeft ontwikkeld dat ervoor zorgt dat de boodschap om thuis voor te lezen vanuit verschillende hoeken versterkt wordt. Deze video wordt o.a. gebruikt bij de start van het project voor de studenten uit het tweede jaar van de opleiding.

Het voorleesproject wordt nu een eigen verhaal om voor te lezen en te vertellen. Het krijgt verder vorm en breidt uit. De relatie tussen klas, ouders en kind werd recent versterkt doordat alle kinderen van de klas een prentenboek krijgen als geschenk. Zeker een aanleiding om dit boek ook voor te lezen bij het kind en met de ouders erover te praten. Het kind vindt hetzelfde prentenboek terug in de boekenhoek van de klas. Ouders en leerkrachten praten er samen over.

Verwachtingen en doelen

We hebben vooraf een aantal verwachtingen en doelen vooropgesteld. Het zijn doelen voor de belangrijkste participanten aan het project Voorlezen aan huis. Deze doelstellingen worden ook gecommuniceerd aan alle participanten.

Doelen voor de studenten

- * aanvoelen en inzien dat de leef- en ervaringswereld van kinderen een dynamisch en gevarieerd gegeven is;
- * op een constructieve manier omgaan met onbekende aspecten van belevingswereld van gezinnen. Belemmeringen bij zichzelf in het positief benaderen van het anders-zijn vaststellen en verwoorden. Bereid zijn om hieraan te werken;
- * reflecteren over de relevantie van deze ervaringen voor de eigen onderwijspraktijk, in het bijzonder over de wijze van omgaan met de gedifferentieerde belevingswereld van kinderen;
- * kennismaken met schoolcultuur van scholen met een groot aantal kansarme kinderen en/of kinderen van migranten en vluchtelingen;
- * het interactief voorlezen met een kind in een één-op-één-relatie verkennen;
- * in dialoog treden met ouders over het belang van voorlezen en vertellen;
- * de verbale interactie in het gezin bevorderen door het samen bezig zijn tijdens het voorlezen;
- * praktische tips formuleren voor een goede materiële leesomgeving: bv. tv of radio uitzetten, in een hoekje van de kamer zitten, het gezellig maken, doorverwijzen naar de lokale kinderbibliotheek ...;
- * vanuit ervaringen meer inzicht krijgen in het taalverrijkende aspect van lezen en voorlezen en het belang ervan voor de taalontwikkeling (ontluikende geletterdheid, taalvaardigheid) van kinderen kunnen verwoorden.

Doelen voor de deelnemende scholen

- * de leescultuur onder de schoolkinderen bevorderen;
- * de relatie tussen de school en de ouders intensifiëren;
- * met de ondersteuning van de hogeschool, de studenten en de medewerkende organisaties, concreet taalvaardigheidsonderwijs vormgeven.

Doelen voor de deelnemende gezinnen

- * dankzij ondersteuning beter zicht krijgen op de wenselijkheid van een leescultuur thuis;
- * kennismaken met leuke boeken en verhalen;
- * inspiratie opdoen over hoe je met jonge kinderen kunt genieten van voorlezen.

Implementatie

Om deze doelen te bereiken hebben we tal van voorzieningen uitgewerkt. In de basisscholen worden de klasleraren vooraf goed voorbereid op het project en de integratie ervan in hun klaspraktijk. In de scholen worden de brugfiguren aangesproken om de concrete organisatie van het project uit te werken. Zij onderhouden de contacten met de gezinnen, de klasleraren en de studenten. De studenten worden begeleid op verschillende manieren. Er is vooraf een geleide interculturele wandeling in die wijk van Gent waar het project plaatsvindt. De studenten maken kennis met de school, de klasleraren en de brugfiguren. Met introductiedagen en vormingsmomenten (de contacturen) worden de studenten voorbereid op het project. Ook in de loop van het project worden de studenten tijdens reflectiemomenten begeleid door de brugfiguren en lectoren. Verder kunnen de studenten altijd een beroep doen op drie schriftelijke documenten die de leidraad vormen voor hun project (zie

ook bronnen).

Bronnen:

- * *Luk Van den Steen*, Voorleesproject Voorlezen aan Huis. Projectbundel. *Arteveldehogeschool*, 2001, 21 blz.
- * *Luk Van den Steen*, Voorleesproject Voorlezen aan Huis. Reader. *Arteveldehogeschool*, 2001, 25 blz.
- * Voorlees-werk-boek: werkboek bij het voorlezen aan huis met concrete tips en ruimte tot reflectie voor de student.
- * Boekenbende Aan Huis (voorleesproject Brussel): <http://boekenbende-aan-huis.vgc.be>
- * *Caroline Boudry & Michel Vandenbroeck*, Spiegeltje, spiegeltje. Een werkboek voor de kinderopvang over identiteit en respect. *VBJK, Universiteit Gent, SWP, Amsterdam*, 2001.
- * *Bus A.*, Geletterde peuters en kleuters. *Uitg. Boom, Meppel*, 1995, 139 blz.
- * *Marleen Colpin e.a.*, Leesrijk school- en klasklimaat. Een schat aan le(s)ideeën voor het basisonderwijs. *Uitg. Garant en NT2, Leuven* 2002, 286 blz.
- * *Marita de Sterck*, Lees je mee? *Uitg. Lannoo, Tielt*, 1998, 254 blz.
- * *K. Jaspaert, Luk Van den Steen e.a.*, Taal-Verhaal. Prentenboeken, verhalen en drama in de kleuterschool. *Uitg. Plantijn, Antwerpen*, 1995, 320blz.
- * *Griet Ramaut*, Hoe anders lezen migranten? *In: Leesgoed 98, pag.166-168.*
- * *Griet Ramaut*, Migranten aan het woord. Over leesgewoonten en bibliotheekgebruik. *In: Klapper 94-1, pag. 24-27.*
- * *Stichting Lezen*, Boekenpret (*Informatiebundel*. 1997, 35 blz.
- * *Stichting Lezen*, Fantasia (*Informatiebundel*). 1997, 27 blz.
- * *Ria swinnen, Mick Serneels*, De voorlezer belt vijf keer. Boekenbende-aan-huis in Schaarbeek. *In: Klapper 96-4, pag. 15-18.*
- * *van den Berg I. & Smidstra A.*, Lezen op school. Een cursus voor ouders in basiseducatie. *Uitg. NBLC, Den Haag*, 1992, 32blz.
- * *Luk Van Den Steen*, Ontluikende geletterdheid. *In: Kleuters & Ik 16°jrg nr.3, 18-21.*
- * *Luk Van den Steen*, Boeken maken voor en door kinderen. *In: EGO-Echo, 1997(jrg.16, nr.4, Extra: 4blz).*
- * *Luk Van den Steen*, Dit zijn letters maar ik weet niet welke. *In: Kleuters & IK, 1998(jrg.1,nr1), pg.21-24.*
- * *W. van der Pennen*, Voor het lezen. Lezen met baby en peuter. *Uitg.NBLC, Den Haag*, 1992, 36blz.
- * *Prof. Dr. Hemla van Lierop-Debrauwer*, Waarom voorlezen? Referaat op studiedag 'voorlezen' van 28 november '98. *In: Klapper 98-4, pag. 6-11.*
- * *W. van Peer*, Lees meer fruit. Studies over kinderen en literatuur. *Uitg. Bohn Stafleu & Van Loghum, Houten*, 1991.
- * *Anita Wuestenberg (red.)*, Prentenboeken en coöperatief leren. Kansen voor intercultureel, taalvaardigheids- en literatuuronderwijs. *Uitg. Kluwer, Diegem, 2001. (reeks: Praktijkgids voor de basisschool), 157 blz.*

Contactgegevens

Luc Van Den Steen, lector Arteveldehogeschool Gent – 'bezieler van het project'

luc.vandensteen@arteveldehs.be

Tel.: 09/218.73.73

Veerle Martens, lector Arteveldehogeschool Gent

veerle.martens@arteveldehs.be

Tel.: 09/218.73.73

4 Visie en aanpak van de middenveldorganisaties

4.1 Kleur Bekennen voor mondiale vorming

Kleur Bekennen: voor wereldburgers in wording Mondiale vorming op school Els Salembier

Inleiding

Wil het onderwijs zijn publiek vormen tot volwassenen met verantwoordelijkheidszin, dan moet het een spiegel zijn van wat reilt en zeilt in de maatschappij. En de grenzen van die maatschappij zijn door de globalisering die van de wereld geworden. Los van de ontegensprekelijke voordelen van die globalisering, zijn er de laatste jaren echter terecht een aantal alarmbellen geluid. Nieuwe soorten conflicten ontstaan, het klimaat begint zich te roeren, honderden miljoenen mensen blijven verstoken van de meest elementaire voorzieningen en noem maar op. Wie heeft de wereld voor een stuk gemaakt tot wat hij is? De vorige generaties. En wie bepaalt deels hoe de wereld van morgen eruit zal zien? De jeugd die nu op de schoolbanken zit. Die groep is het doelpubliek van Kleur Bekennen, een educatief programma om mondiale vorming en actief wereldburgerschap in het onderwijs te stimuleren. Kleur Bekennen past in een samenwerking van de Belgische Technische Coöperatie met de Minister van Ontwikkelingssamenwerking, de Vlaamse provincies en de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Uitgangspunt is dat traditionele burgerschapsvorming in het onderwijs, grotendeels verbonden aan het concept van de natiestaat, niet langer houdbaar is in de huidige geglobaliseerde context. Daarom ijvert Kleur Bekennen voor het promoten en herwaarderen van wereldburgerschap.

Wat verstaat Kleur Bekennen onder wereldburgerschap?

Uit de literatuur blijkt dat de term 'wereldburgerschap' meerdere ladingen dekt. In de ruimste betekenis van het woord is nagenoeg iedereen, eenvoudigweg door zijn of haar consumptiepatroon, een kosmopoliet. Er zijn ook de zakenlui die dagelijks de wereld rondreizen. Het spreekt voor zich dat zo'n wereldburgerschap, dat geen enkel engagement impliceert, niet is wat Kleur Bekennen jongeren wil meegeven. Wel gaat wereldburgerschap om een actieve houding die voortvloeit uit het inzicht dat je als individu tegenwoordig niet enkel een lokale, maar ook een mondiale identiteit en verantwoordelijkheid hebt. 'De internationalisering, met migraties, multiculturaliteit, mondialisering, enz. noodzaakt een burgerschapsconcept waarin de veelvormigheid van de wereld wordt aanvaard en ondersteund.' Het moderne burgerschap moet dus multidimensioneel zijn, een vaststelling die ook terug te vinden is in de omschrijving van wereldburgerschap door Unicef en door de Vlaamse Onderwijsraad. Ze is ook opgenomen in de eindtermen: 'Opvoeden tot wereldburgerschap is een proces dat bij kinderen en jongeren bijdraagt tot de ontwikkeling van opvattingen en waarden zoals solidariteit, vrede, verdraagzaamheid en sociale rechtvaardigheid en hen wapent met de kennis en vaardigheden die hen in staat stellen om naar best vermogen deze waarden uit te dragen en verandering te bewerkstelligen in hun eigen leven en omgeving, zowel plaatselijk als op mondiaal vlak.'

Wereldburgerschap op school

In het huidige curriculum is het opvoeden tot wereldburgerschap opgenomen in de vakoverschrijdende eindtermen van de derde graad van het secundair onderwijs. Kleur Bekennen wil zich hier echter niet toe beperken en stelt acht leerdoelen voorop gericht op kennis, vaardigheden en houdingen. Kleur Bekennen streeft ernaar om deze leerdoelen vanaf het kleuteronderwijs tot in het hoger onderwijs een centrale plaats te geven.

- 1 Kritisch nadenken over verhoudingen tussen Noord en Zuid en over de eigen en andere culturen.*
- 2 Structurele problemen kunnen zien in een mondiale samenleving.*
- 3 Diversiteit begrijpen, waarderen en vanzelfsprekend vinden.*
- 4 Bereid zijn om conflicten op een geweldloze manier op te lossen.*

5 Levensstijl en consumptiegewoonten aanpassen om het leefmilieu en de toekomstige generaties te beschermen.

6 Samenwerken met anderen en je verantwoordelijkheden opnemen in de maatschappij.

7 Mensenrechten verdedigen.

8 Kunnen participeren in het beleid op school-, lokaal, nationaal en internationaal niveau.

Hoe kan je in je school aan de slag?

Kleur Bekennen ontwikkelde zes educatieve principes om in de school aan wereldburgerschap te werken. Kleur Bekennen gelooft in een **procesmatige aanpak** van wereldburgerschap op school. Zo krijgt het mondiale een vaste plaats in de schoolcultuur en blijft het niet beperkt tot een eenmalig initiatief. **Actieve participatie** van leerlingen door hen mee te laten denken, praten, doen en beslissen is hierbij van centraal belang. Kleur Bekennen vindt het belangrijk om als school aan te sluiten op de ervaringen van de leerlingen en hun ervaringsgebied uit te breiden. Dit **ervaringsgericht leren** is volgens ons noodzakelijk om tot beklijvende leerresultaten te komen. Kleur Bekennen streeft er ook naar om wereldburgerschap **geïntegreerd** aan te pakken door het thema in alle vakken en klassen te verweven. Bij het opvoeden tot wereldburgers gaat de school bij voorkeur ook buiten de schoolmuren aan de slag. Als **brede school** kan er contact gezocht worden met heel wat interessante organisaties en instanties. Tot slot vindt Kleur Bekennen het belangrijk om regelmatig eens achterom te kijken om het mondiale proces bij te sturen en te **evalueren**.

Procesmatige aanpak

Hoewel een eenmalige mondiale actie een goede start kan zijn, wil Kleur Bekennen scholen er vooral toe aanzetten wereldburgerschap een vaste stek te geven in de onderwijscultuur. Procesmatig werken biedt daartoe de beste perspectieven. Een goed proces bestaat volgens Kleur Bekennen uit volgende stappen: contextanalyse, draagvlak creëren, actieplannen uittekenen en uitvoeren, zelfevaluatie, bijsturing en verankering.

Actief participeren

Een mondiaal proces heeft volgens Kleur Bekennen meer kans op slagen als het ondersteund wordt door zowel leerlingen, leerkrachten, directie als ouders. Kleur Bekennen durft zelfs te stellen dat de mate waarin deze verschillende partijen in het proces participeren, bepalend is voor de kwaliteit en de impact ervan. Een school hoeft daarom niet meteen een leerlingenraad op poten te zetten die de ongelijkheid in de wereld bestudeert. Maar er kunnen wel heel wat momenten geïntegreerd worden in de dagelijkse klaspraktijk waarop leerlingen gestimuleerd worden om een mening te formuleren over lokale en mondiale thema's. Idealiter krijgen leerlingen de ruimte om acties voor te stellen, te plannen, uit te voeren en te evalueren. Het gaat hierbij niet alleen over formele beslissingen waarbij zij betrokken worden, maar ook en vooral over de dagelijkse omgang met leerlingen in de klas. Ook de leerkrachten worden bij voorkeur actief betrokken bij het proces, gesteund door de directie. Deze betrokkenheid is volgens Kleur Bekennen noodzakelijk om in het team een draagvlak te creëren voor het thema. Ook de ouders zijn een belangrijke partner die mee een actieve rol kunnen opnemen.

Ervaringsgericht leren

Kleur Bekennen sluit zich aan bij de visie van het Centrum Ervaringsgericht onderwijs (CEGO). Wanneer we de leefwereld van de leerlingen als uitgangspunt nemen en vertrekken van de ervaringen van de leerlingen zelf, werken we aan de kwaliteit van het leerproces, het welbevinden en de betrokkenheid van de leerling. Dit ervaringsgericht leren wil het beste halen uit kinderen. Als we leerlingen tot wereldburgers willen laten ontwikkelen, dan moeten we de leefwereld van de leerlingen als vertrekpunt nemen en van hier uit links leggen met het Zuiden.

Geïntegreerde aanpak

Om wereldburgerschap in de schoolcontext te verankeren, is het nodig dit thema bv. in de visietekst van de school of het schoolwerkplan te verwerken. Daarvoor moeten alle partners in de school zich engageren. Niet enkel leerlingen en leerkrachten, maar even goed directie, onderhoudspersoneel en ouders. Zoals al werd gezegd, mag wereldburgerschap liefst ook niet beperkt blijven tot de meest voor de hand liggende lessen zoals godsdienst, aardrijkskunde of geschiedenis. Kleur Bekennen pleit ervoor om consequent vakoverschrijdend te werken en wereldburgerschap vanuit verschillende thema's en invalshoeken te benaderen.

Een school mag geen eilandje zijn. Opvoeden tot wereldburger kan maar ten volle gebeuren als de school buiten haar muren treedt en in haar omgeving op zoek gaat naar (inhoudelijke) samenwerkingsverbanden met andere scholen of instellingen. Elke school kan die buurtsamenwerking naar eigen goeddunken invullen, afhankelijk van de eigen behoeften en omstandigheden. De school kan bv. voor de uitwerking van een project een beroep doen op andere scholen, educatieve organisaties, ngo's, de bibliotheek, het cultureel centrum, het buurthuis, ... Ook ouders en andere personen uit de nabije omgeving van de school kunnen hun steentje bijdragen. Daarnaast kunnen ook het

gemeentebestuur, de Noord-Zuidambtenaar of de Gemeentelijk Raad voor Ontwikkelingssamenwerking (GROS) interessante partners zijn.

Evalueren en bijsturen

Het is gezond om na een tijdje even achterom te kijken en het afgelegde traject eens kritisch tegen het licht te houden. Evalueren hoeft overigens geenszins het einde van een project te betekenen. Feedback kan zeer nuttig zijn met het oog op een betere werking volgend jaar.

Randvoorwaarden voor scholen

Kleur Bekennen gelooft rotsvast in een procesmatige aanpak van wereldburgerschap op school. Een onderzoek dat Kleur Bekennen in 10 scholen uitvoerde, maakte echter duidelijk dat deze procesmatige aanpak niet voor elke school evident is. Bepaalde randvoorwaarden blijken het voor scholen makkelijker te maken om dit te doen. We zetten de belangrijkste op een rij.

- * Het is noodzakelijk dat zowel leerkrachten als directie overtuigd zijn van de positieve impact dat procesmatig werken heeft. Zonder draagvlak is het onmogelijk om de volledige school in beweging te brengen. De directie vervult hierbij een centrale rol als motivator van het team. Of er in de klas door het schooljaar heen op een mondiale manier gewerkt wordt, hangt echter ook voor een groot deel af van het initiatief van de individuele leerkracht.
- * Externe gespecialiseerde organisaties spelen een bijzondere rol bij het opstarten en uitwerken van een mondiaal proces op school. Sommige scholen getuigen zelfs dat zij na een jaar intensieve coaching voldoende impulsen gekregen hebben om de jaren daarna zelfstandig een procesmatige werking op poten te zetten. Ook de gemeente kan een motiverende instantie zijn.
- * Bij de concrete uitwerking van mondiale thema's op school kan het helpen om een welbepaalde familie (bv. een familie uit Mexico) als ankerpunt van het project voor te stellen. Op tal van momenten in het schooljaar kan er naar deze familie verwezen worden. Dit maakt identificatie makkelijker en zorgt ervoor dat leerlingen kunnen vergelijken.
- * Vaste handboeken maken het procesmatig werken aan een mondiaal thema niet eenvoudiger. Het vraagt van leerkrachten veel opzoekwerk en voorbereidingstijd om in de reguliere lessen altijd links te leggen met het Zuiden. Een aantal leerkrachten vermeldde in het onderzoek dat wereldburgerschap in hun opleiding niet aan bod kwam, waardoor zij over te weinig knowhow beschikken om dit in hun klas of school in de praktijk te brengen. Nascholingen rond mondiale thema's kunnen input bieden. Tot slot kan ook een kernwerkgroep, die ideeën en concrete lesmaterialen verzamelt, in heel wat scholen motiverend werken.

Hoe kan Kleur Bekennen een lerarenopleiding hierbij helpen?

Kleur Bekennen richt zich tot de directies en leerkrachten van de verschillende onderwijsnetten en -niveaus. De studenten in de lerarenopleidingen -- de toekomstige promotoren van wereldburgerschap -- worden evenmin vergeten. Verder zijn de intermediaire niveaus in het onderwijs ook belangrijke partners. Kleur Bekennen ondersteunt al die mensen ten eerste met **advies en begeleiding**, vooral inzake procesmatig werken. Ten tweede biedt Kleur Bekennen via zeven centra een hele waaier aan **begeleide activiteiten en educatief materiaal** aan. Alle organisaties die via ons workshops en materiaal aanbieden, voldoen aan een aantal kwaliteitseisen. Elk van die workshops is didactisch onderbouwd, stelt duidelijke doelen voorop, is toegespitst op een welbepaalde gedragsverandering bij de leerlingen (weten, kunnen, inzien, integreren) en wordt in een begrijpbare context gegoten. Het educatieve materiaal biedt zowel inhoudelijke als methodische informatie, waardoor elke leerkracht er zelfstandig mee aan de slag kan. Leerkrachten kunnen natuurlijk ook zélf expert worden in bepaalde thema's. Via talrijke **nascholingen** kunnen ze er alvast meer over te weten komen. En ten slotte kunnen **subsidies** aangevraagd worden door scholen die procesmatig willen werken. Om scholen op een heel praktische manier bij te staan, heeft Kleur Bekennen een indicatorenlijst ontwikkeld. Aan de hand van die lijst kan de school of lerarenopleiding heel concreet haar huidige werking evalueren en werkpunten vooropstellen om wereldburgerschap een grotere plaats te geven in de schoolwerking. Je vindt deze lijst in onze brochure en op onze website. Vorig schooljaar dienden meer dan 800 Vlaamse scholen een subsidieaanvraag in bij Kleur Bekennen. Daarnaast deden heel wat scholen een beroep op inhoudelijke ondersteuning door middel van deelname aan nascholingen voor leerkrachten en ontlening van educatief materiaal. Doet je school of lerarenopleiding volgend jaar ook mee?

Contactgegevens

Els Salembier, pedagogisch medewerker

Dirk Bocken, coördinator

Hoogstraat 147, 1000 Brussel

Tel.: 02/505.18.20 – Fax: 02/505.18.51

www.kleurbekennen.be

kleurbekennen@btcctb.org

4.2 GRIP voor inclusief onderwijs

GRIP - Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap **Werkgroep Inclusief Onderwijs** **Katty Kloeck**

Situering

GRIP is de koepelvereniging *Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap*. In de vzw is er een werkgroep *Inclusief Onderwijs*, die o.m. beleidsvoorstellen uitschrijft voor *inclusief onderwijs*, met de steun van talrijke organisaties op basis van eigen visie, ervaringen en opleiding.

Doel

Het doel van de vereniging is het erkennen en waarderen van verschillen tussen mensen en het recht op onderwijs voor alle kinderen. De school is een weerspiegeling van de samenleving. Een goed schoolbeleid houdt rekening met een grote verscheidenheid aan eigenschappen en noden van alle kinderen.

Aandachtspunten

- * De projecten *inclusief onderwijs* hebben een voorbeeldfunctie.
- * Het opstellen van een begeleidingsplan voor een onderwijstraject voor kinderen met een handicap is mogelijk in elke school op basis van een overlegstructuur.
- * Er wordt rekening gehouden met de wensen van kind en ouders op gebied van:
 - o schoolkeuze (locatie, buitengewoon of gewoon onderwijs of een combinatie, thuisonderwijs, type school)
 - o opleiding
 - o leermogelijkheden
 - o sociaalemotionele mogelijkheden
 - o cognitieve mogelijkheden
 - o persoonsgebonden ondersteuning
 - o technologische hulpmiddelen, assistentie, therapie, didactiek
- * Belang van de inbreng van de ouders voor:
 - o draagkracht
 - o inzet
- * Verwachtingen van het schoolbeleid:
 - o een inclusieve visie
 - o fysieke toegankelijkheid van de schoolgebouwen
- * Rol van de zorgcoördinator:
 - o vaststellen hoe eindtermen bereikt moeten worden (differentiatie bereikte kennis versus leeftijdsgroepen, modulair werken)
 - o differentiëren: lesgeven op maat van elk kind
 - o samenwerking met betrokken actoren: CLB, buitengewoon onderwijs, ouders, universiteiten, revalidatiecentra voor zowel informatie, advies als therapie
 - o ondersteuning van de leerkrachten
 - o inwinnen van informatie en onderwijsadvies
 - o overleg met andere leerkrachten
 - o aanvaarden van en omgaan met hulp in de klas
 - o gebruik van verschillende didactische technieken en materialen
 - o signalen opvangen en ermee omgaan
 - o monitoring van de omgang tussen de leerlingen

Nodige maatregelen

Om diversiteit mogelijk te maken zijn een aantal maatregelen nodig:

- * heroriëntering van de lerarenopleiding
- * sensibilisatie van de samenleving
- * bijdrage van Kind&Gezin, thuisbegeleidingsdiensten, CLB, revalidatiecentra, universitaire centra
- * subsidies voor het verbeteren van de fysieke toegankelijkheid van overheidsgebouwen
- * verbreding van het inschrijvingsrecht van leerlingen in de school naar keuze
- * een loket voor ouders en kind om hulpmiddelen en financiële steun aan te vragen

- * *uitbreiding van de ondersteuning voor alle kinderen met een handicap waarbij rekening gehouden wordt met bv. de aard van de begeleiding en het effectief nodige aantal uren, en waarbij de begeleiding per individu op maat wordt aangepast*
- * *uitbouw van het persoonsgebonden assistentiebudget*

Contactgegevens

www.gripvzw.be

4.3 Holebifederatie voor omgaan met kinderen van holebi's

Holebifederatie voor omgaan met kinderen van holebi's

Visie en aanpak

Eva Dumon

Visie

Moeten ze eerst leren lesgeven en dan pas leren omgaan met verschillen of moet dat meteen samen gebeuren?

De Holebifederatie is voorstander van een geïntegreerde aanpak: deskundig omgaan met diversiteit leert men het beste wanneer het van bij aanvang en vakoverschrijdend wordt meegenomen in de opleiding.

Lesgeven is geen lege doos, men geeft altijd les aan een publiek. 'Kunnen lesgeven' betekent dus in staat zijn deskundig les te geven aan het concrete publiek dat men als lesgever ontmoet. De huidige maatschappelijke situatie, waarin elke klas of schoolgemeenschap divers is samengesteld, maakt dus dat 'kunnen lesgeven' inmiddels bijna synoniem is voor kunnen lesgeven aan een divers samengesteld publiek en maakt het onderscheid tussen 'leren lesgeven' en 'leren omgaan met diversiteit' een stukje artificieel.

Ten tweede is leren omgaan met diversiteit een proces dat de nodige tijd in beslag neemt. Naast het feit dat het ontwikkelen van deze vaardigheid ruimte veronderstelt om zich theoretisch en praktisch te bekwaamen, vergt het ook een individuele ontwikkeling van de student: het leren kennen en doorbreken van het eigen referentiekader en het leren kijken naar en accepteren van verschillen als evenwaardige varianten. Daarvoor is langdurige betrokkenheid bij het thema 'diversiteit' vereist.

Tot slot gebruiken we een argument over – invloedrijke – perceptie. Een opname van het thema 'diversiteit in het curriculum' van bij het begin kan helpen vermijden dat minderheidsgroepen als 'curiosum' worden aangezien, zoals dat in de maatschappij vaak het geval is. Het geeft bovendien het krachtige signaal dat het kunnen omgaan met diversiteit een basisvaardigheid is van de leraar, geen specialisme. Wanneer diversiteit pas aan bod komt bij meer specialistische thema's uit latere studie jaren, wordt het omgekeerde signaal gegeven.

Aanpak

Didactische aanpak van omgaan met diversiteit: omgaan met kinderen van holebi-ouders

Over omgaan met kinderen van holebi-ouders kan uiteraard heel wat worden gezegd. De Holebifederatie heeft er een hele map rond samengesteld, Maarten heeft twee mama's. In de volgende paragrafen worden er enkele aandachtspunten uitgelicht.

- * **Openheid voor holebiseksuele ouders**

Het is belangrijk dat het kind vanuit de school signalen krijgt dat werkelijk alle ouders welkom zijn. Dit kan bv. door de meemoeder op dezelfde manier te behandelen als de biologische moeder en de niet-biologische vader te beschouwen als echte, volwaardige vader. Een kind van lesbische moeders kan voor moederdag bv. twee cadeautjes maken.

- * **Geïntegreerde aandacht voor holebiseksualiteit**

De beste manier om holebiseksualiteit bespreekbaar en zichtbaar te maken, is het niet-discrimineren van holebiseksualiteit tijdens het lesgeven. Alle kinderen, ook die uit holebigezinnen, krijgen daardoor het signaal mee dat het holebigezin als een gewone en evenwaardige variant wordt beschouwd, en niet als vreemde of minderwaardige variant. Men kan aandacht besteden aan het thema in een aparte les, of men kan het 'geïntegreerd' benaderen. Binnen lessen over het gezin, verliefdheid of relaties, kunnen het holebigezin en de holebirelatie een plaats krijgen. Zelfs in de les rekenen kan een vraagstukje over 'Jan en Bert die samen een huis willen kopen' een krachtig

signaal geven.

*** Alertheid en openheid voor het thema**

Het is belangrijk rechtstreekse en duidelijke antwoorden te geven op de vragen die kinderen hebben in verband met het thema. Niet alleen wordt zo correcte informatie meegegeven en tegemoet gekomen aan de nieuwsgierigheid. Antwoord geven op deze vragen geeft ook diverse positieve signalen. Het kind voelt dat het terecht kan met zijn vragen, en het thema wordt uit een taboesfeer of een stilzwijgen gehaald. Dit laatste is van groot belang. Kinderen zullen holebiseksualiteit misschien niet in alle finesses verstaan, maar zij vangen wel makkelijk veroordelende signalen op.

Voorstelling project

Dienst Maatschappelijke Vorming van de Holebifederatie wil het holebithema mee helpen bespreekbaar maken in het onderwijs. Deze dienst richt zich zowel naar het basis-, het secundair als het hoger onderwijs.

Secundair en Hoger Onderwijs

Holebiseksualiteit is opgenomen in de vakoverschrijdende eindtermen van het secundair onderwijs. In de praktijk betekent dit dat het thema wel eens door de mazen van het net kan glippen. Nochtans is het voor holebijongeren van cruciaal belang dat in het kader van relationele en seksuele vorming voor hen herkenbare, bruikbare en correcte informatie wordt gegeven. Neutrale of positieve aandacht voor holebiseksualiteit geeft hen ook het signaal dat hun geaardheid als evenwaardig wordt beschouwd. Ook voor heterojongeren is sensibilisatie over holebiseksualiteit erg belangrijk en noodzakelijk. Omgaan met diversiteit is immers ook omgaan met seksuele diversiteit.

De dienst Maatschappelijke Vorming van de Holebifederatie wil op dit terrein een bijdrage leveren. De vormingsmedewerkers van de dienst trekken regelmatig op vraag naar secundaire scholen om een vorming te geven rond holebiseksualiteit.

Ook aan leraren en studenten lerarenopleiding, aggregatie en opvoedkunde geven ze regelmatig vorming.

Eenzijds wordt nagegaan op welke manier het holebithema in het schoolcurriculum en -beleid een plaats zou kunnen krijgen. Anderzijds wordt op klasniveau gewerkt: hoe kan het thema in de klas worden geïntegreerd, waar vind ik informatie om zo'n les voor te bereiden, hoe kan ik een holebivriendelijke atmosfeer helpen creëren, hoe kan ik individuele leerlingen in eerste instantie opvangen, waarnaar kan ik doorverwijzen... Al deze vragen kunnen aan bod komen in de vorming. Aangezien de dienst vraaggericht werkt, kan een specifieke klemtoon worden gelegd op een van deze thema's.

Lager Onderwijs

Voor verdraagzaamheid is geen enkel kind te jong.

Vanuit die overtuiging heeft de Holebifederatie in samenwerking met het departement Onderwijs en Vorming een educatieve map samengesteld, Maarten heeft twee mama's. De map is bedoeld voor leerkrachten van het basisonderwijs. Ze bevat een pak achtergrondinformatie over holebiseksualiteit en nieuwsamengestelde gezinnen. Daarnaast reikt ze een reeks nuttige tips en bruikbare methodieken aan, waarmee een leerkracht in de eigen klas aan de slag kan.

De map is gratis te downloaden op de website van de Holebifederatie.

Contactgegevens

Holebifederatie vzw

Dienst Maatschappelijke Vorming

Kammerstraat 22, 9000 Gent

Tel.: 09/223.69.29

info@holebifederatie.be

www.holebifederatie.be/dossiers/onderwijs

4.4 Flora voor gender in lerarenopleidingen

VZW Flora

De plaats van gender in lerarenopleidingen

Meisjes komen van Venus, jongens komen van Mars! Of niet soms?

Katlijn Demuynek

Lieve meisjes, stoere jongens

Neen hoor, meisjes en jongens komen niet van een andere planeet, maar soms lijkt het wel of ze in totaal verschillende werelden leven. Wanneer heb je voor het laatst een speelgoedcatalogus bekeken? Zelfs het kleinste kind kan nu meisjes- en jongensspeelgoed duidelijk van elkaar onderscheiden: dat van meisjes ziet er schattig uit, het liefst in zuurtjeskleuren uitgevoerd. De jongensversie ziet er stoer en stevig uit, technische ingewikkeld en het liefst in militair aandoende kleuren. Zelfs als het om hetzelfde soort speelgoed gaat (fietsen bijvoorbeeld). Onze consumptiemaatschappij slaagt erin ouderwetse stereotiepe normen over vrouwelijkheid en mannelijkheid commercieel uit te buiten. Maar welk effect heeft het op de kinderen, deze constante indoctrinatie dat alles wat met meisjes te maken heeft lief, zacht en kleurig is, en alles wat met jongens heeft te maken stoer en stevig en technisch?

Als mens geboren...

Wetenschappers ontdekten dat net als elders ook op school meisjes en jongens erg verschillend worden benaderd, door de leerkrachten en door hun medeleerlingen. Van overal krijgen ze voortdurend de boodschap dat er fundamentele verschillen zijn tussen meisjes en jongens en dat dit ook 'normaal' is. En omdat meisjes en jongens hun identiteit nog aan het vormgeven zijn, zou het al heel wonderbaarlijk zijn, dat ze volledig onafhankelijk van deze voortdurende externe invloed hun persoonlijkheid zouden vorm kunnen geven. Iedereen wil er graag bijhoren.

Het verborgen curriculum

Meisjes en jongens ontwikkelen op school dan ook al heel vroeg andere competenties. Wetenschappers vinden in het 'verborgen curriculum' (term voor de onbewuste genderlading van het onderwijsproces) de verklaring voor een groot deel van de verschillende studiekeuzes die meisjes en jongens al vrij vroeg maken. Een studiekeuze die later een enorme impact zal hebben op hun kansen op de arbeidsmarkt en daardoor ook op hun inkomenspositie voor de rest van hun leven. Maar het heeft een diepere en perverse impact: meisjes mogen het tegenwoordig wel beter doen dan jongens wat betreft onderwijsresultaten, ze hebben echter ook te kampen met een veel slechter zelfbeeld en hebben veel minder zelfvertrouwen dan jongens. Jongens lopen op hun beurt meer schoolachterstand op en haken sneller af. Men gaat ervan uit dat dit te maken heeft met de discrepantie die jongens ervaren tussen de verwachtingen die een schoolinstelling nu eenmaal altijd heeft (inzet, samenwerking) en het stereotiepe mannelijk ideaalbeeld (het stoere individu) zoals dat door de populaire media voortdurend gepromoot wordt.

Enkele feiten

Het onderzoek naar wat zich precies in de klas en op het schoolplein afspeelt, is nog fragmentarisch, maar het meeste onderzoek (ook op internationaal vlak) vindt gelijkaardige verschillen. Leerkrachten benaderen jongens en meisjes zo goed als altijd verschillend: ze krijgen een andere soort aandacht (jongens mogen meer en langer aan de beurt, meisjes krijgen meer gerichte vragen, jongens meer kennisvragen) leerkrachten hebben minder oogcontact met meisjes, merken het ook minder snel op als er een meisje afwezig is en leren minder snel hun namen. Uit een onderzoek in het Franse secundair onderwijs bleek zelfs dat wiskundetesten met meerkeuzevragen anders gequoteerd werden naargelang er een meisjes- dan wel een jongensnaam boven stond, met meer punten voor de jongens als gevolg. Meisjes hebben dan weer een relatief voordeel in taalvakken, waar van hen betere prestaties worden verwacht ... Deze wetenschappelijke literatuur is op zijn minst ontluisterend. Hoe kan het ons nog verbazen dat meisjes en jongens met zo'n totaal verschillende verwachtingen van het leven en van zichzelf opgroeien, we verwachten dat ook collectief van hen.

Gemengd of liever niet?

Ooit was het gemengd onderwijs hét antwoord op de schoolachterstand van meisjes. Geef ze hetzelfde onderwijs en de culturele verschillen zullen vanzelf verdwijnen, met een totale maatschappelijke gelijkheid als gevolg. Dat was de redenering. We weten ondertussen dat het niet zo simpel is.

Integendeel, tegenwoordig pleit men in heel wat landen opnieuw voor gescheiden onderwijs voor jongens en meisjes. De redenering die daarachter zit is dat meisjes en jongens dan hun capaciteiten beter kunnen ontwikkelen doordat de stoorzender – het feit dat meisjes en jongens in elkaars gezelschap meer stereotiep gedrag gaan vertonen – dan tijdelijk is opgeheven. Meisjes en jongens gaan zich immers niet gelijker gedragen in gemengd onderwijs, ze gaan net zich meer conformeren aan stereotiep meisjes- versus jongensgedrag. Veel jongens hebben de neiging zich stoerder en luidruchtiger te gaan gedragen, meisjes worden dikwijls stiller en braver. En zoals we al zagen, ook de vakinhoud heeft een genderlading: in sommige vakken ‘mogen’ meisjes ook niet goed scoren, zonder dat dit onbewust als storend zou worden ervaren. En dat willen meisjes in de fase dat ze net hunkeren naar de aandacht van jongens, natuurlijk niet; en vice versa ... Zelfcensuur is het gevolg voor heel wat meisjes, prestatiedrang en soms ook zelfoverschatting is het gevolg voor heel wat jongens.

De rol van scholen, leerkrachten, lerarenopleidingen

Scholen spelen een rol in de socialisatie van kinderen. Als de school en haar leerkrachten er niet bewust mee bezig zijn, dan moeten we er vanuit gaan dat ze onbewust meisjes en jongens vanuit klassieke rolpatronen benaderen. Ongewild zullen ze verschillende verwachtingen op hen projecteren, ze zullen hen anders benaderen en verschillend waarderen. Leerkrachten – en vooral de toekomstige leerkrachten in de opleidingen – moeten bewust gemaakt worden van deze problematiek zodat ze hun eigen didactisch handelen in de gewenste richting kunnen sturen.

Jongens vinden het leuk om jongens te zijn. En meisjes vinden het leuk om meisjes te zijn. Heel wat leerkrachten zullen de wenkbrouwen fronsen bij het idee dat we dit gegeven zouden problematiseren. Er is ook niets verkeerd met ‘jongensdingen’, zoals er ook niets mis is met ‘meisjesdingen’. Het kan niet de bedoeling zijn dat meisjes plots massaal moeten gaan voetballen en jongens allemaal de poppenhoek in moeten. Omkering en roldoorbreking zijn maar een klein deel van het arsenaal van mogelijkheden om meisjes en jongens de gelegenheid te geven om hun identiteit een meer genderneutrale en vooral diversere invulling te geven. Jongens en meisjes zijn zich perfect bewust van de verschillen, het onderwerp is met hen makkelijk te bespreken. Het komt erop aan hun kritische zin hierover aan te wakkeren vanuit hun eigen ervaring. Maar voor je aan de slag kan met kinderen en jongeren, moet je leerkrachten in opleiding bewust maken en ervoor zorgen dat ze het probleem ook beginnen zien.

Gender in een lerarenopleiding: het proefproject Buls

Tijdens het schooljaar 2004-2005 liep er een proefproject rond gender in het opleidingsinstituut Charles Buls (kleuter- en lagere school). Een aantal externe genderexperts sloeg de handen in elkaar en zette een programma in elkaar van 5 vormingsmodules van telkens 4 uur, voor de tweedeaars leerkrachten in opleiding. Op het programma stonden:

- * ongelijkheid en discriminatie tussen vrouwen en mannen in de samenleving;*
- * ongelijke behandeling van jongens en meisjes op school;*
- * preventie rond geweld op meisjes en vrouwen;*
- * pedagogisch materiaal om met gender in de klas aan de slag te gaan.*

De didactische aanpak was gevarieerd en er werd zo veel mogelijk ervaringsgericht gewerkt. Zo kregen de studenten observatieopdrachten mee tijdens hun stages en moesten ze zelf nieuw pedagogisch materiaal creëren. Uit de evaluatie van de module bleek dat bijna alle studenten de verschillen tussen meisjes en jongens kritischer gingen bekijken en in vraag stellen en ook dat ze in hun eigen pedagogische aanpak vast van plan waren de invloed van traditionele stereotypen over mannen en vrouwen zoveel mogelijk te vermijden.

Hoe breng je gender in het curriculum van een lerarenopleiding

Uit het proefproject in Buls leerde we aantal belangrijke zaken. Heel wat lesgevers in deze instituten staan zeer open voor de genderproblematiek, maar dat betekent niet dat ze zich in staat achten om zelf modules erover te geven. Zeker in het begin is het zinvol van projectmatig te werk te gaan en er een aantal externe experts een rol te laten spelen. Gender raakt aan individuele identiteiten en roept bij de meeste mensen nogal wat weerstand op. Hoe je daar best mee omgaat is op zich al een heel leerproces dat het best kan overgedragen worden door mensen met ervaring in deze materie. De modules en lesinhouden die in een dergelijk proefproject met de studenten vorm krijgen, kunnen in een volgende fase gemainstreamd worden, m.a.w. opgenomen in het vaste curriculum van de school. Cruciaal is de aanpak van dergelijke modules: je kunt niemand overtuigen van het nut van een genderbewuste aanpak, dat moeten ze letterlijk aan den lijve ondervinden. Ervaringsgericht werken is de boodschap.

Ter inspiratie beschrijven we hier kort twee modules. De eerste is gemaakt op maat van de studenten in opleiding. De tweede is een voorbeeld van hoe gender in de klas met de kinderen bespreekbaar kan worden gemaakt en met de studenten kan worden uitgetest.

1 Module 'gender' in geïllustreerde kinderboeken

Geïllustreerde kinderboeken zijn een ideaal medium voor het verspreiden van stereotiepe rolpatronen. Uit analyses blijkt dat nog een groot deel van de kinderboeken sterke onbewuste genderladingen bevatten die traditionele rolpatronen over vrouwen en mannen bevestigen. Aangezien er in de klas veel met deze geïllustreerde kinderboeken wordt gewerkt, ontwierpen we een module waarin we de studenten de gelegenheid gaven om zelf een aantal boeken te analyseren op hun stereotypenpehalte. Voor deze module moet afhankelijk van de grootte van de groep minstens 1,5 tot 2,5 uur worden uitgetrokken.

Doelstellingen van de module

- * studenten sensibiliseren rond de reproductie van stereotypen in geïllustreerde kinderboeken;
- * geïllustreerde kinderboeken analyseren en hiervoor geschikte criteria construeren.

Materiaal

- * studenten brengen zelf kinderboeken mee;
- * korte presentatie over de resultaten van het wetenschappelijke onderzoek over gender in kinderboeken;
- * analyse-instrument dat de studenten zal helpen bij het kritisch 'lezen' van de inhoud en de illustraties van de kinderboeken (Welke en hoeveel personages m/v zijn er afgebeeld? Wie krijgt welk rol? Welke karakteristieken krijgen de personages m/v toegeschreven? Welke woorden worden er gebruikt om de personages m/v te beschrijven?).

Verloop

- * Eerst is er een korte presentatie over de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek.
- * De studenten worden dan ingedeeld in kleine groepen (maximum 5) en ontvangen een kopie van het analyse-instrument.
- * Eerste instructie: de studenten bekijken in groep elk kinderboek en analyseren het aan de hand van het instrument.
- * Tweede instructie: de studenten klasseren in groep de door hen geanalyseerde boeken op hun stereotypen gehalte: van zeer stereotiep tot een goed voorbeeld van gelijke kansen m/v.
- * Derde instructie: als alle groepen klaar zijn, vindt er een soort boekenbeurs plaats: de studenten van de andere groepen komen het klasement van de eerste groep bekijken. Die lichten het hoe en waarom van hun klasement toe en formuleren de criteria die ze erbij gebruikt hebben (wanneer is een kinderboek een goed voorbeeld...). Daarna krijgen de studenten van de andere groepen de gelegenheid om vragen te stellen. Zo krijgt elke groep de tijd om hun werk naar de grote groep terug te koppelen.
- * Feedback in grote groep door de leerkracht: wat vonden de studenten van de oefening? Wat hebben er eruit geleerd? Hoe zouden zij hun bibliotheek in de klas samenstellen/ gebruiken?

2 Speelgoedspel*

Doelgroep

kinderen van 5 tot 8 jaar

Doel

kinderen kennis laten maken met de genderkleur van speelgoed

Vorbereiding

- * achtergrondinformatie lezen
- * de kinderen vragen hun favoriete speelgoed mee te brengen
- * illustraties van speelgoed fotokopiëren en uitknippen
- * symbolen ♀ ♂ uitvergroten op papier

Werkwijze

- * Leg de uitvergroten symbolen ♀ ♂ op een lage tafel of op de grond.
- * Elk kind toont haar of zijn stuk speelgoed, of trekt een uitgeknipte speelgoedillustratie.
- * Leerkracht vraagt aan elk kind:
 - o kan je ons iets vertellen over dit speelgoed?
 - o Heb je dit zelf ook thuis (indien illustratie)?
 - o Is het een stukje speelgoed voor een of voor meerdere kinderen?
 - o Is dit volgens jou een stuk speelgoed dat eerder voor jongens of eerder voor meisjes is geschikt?
 - o Leg de symbolen ♀ ♂ uit aan de kinderen.
- * Nodig het kind uit om het speelgoed of de illustratie bij het volgens haar of hem juiste symbool te leggen.
- * Als alle kinderen aan de beurt zijn geweest, vraag je hen of ze akkoord gaan met de indeling van de anderen, waarom, waarom niet.
- * Leg een neutraal symbool tussen de man/vrouw symbolen (bijvoorbeeld een verstrengelde

versie van de symbolen ♀ ♂) en vraag hen welke van de stukken speelgoed ze zouden willen verplaatsen naar deze groep, (speelgoed dat evengoed voor jongens als meisjes geschikt is).

Opmerkingen

Het is belangrijk dat tijdens de oefening alle speelgoed wordt gevaloriseerd. Jongens of meisjes die zich denigrerend uitlaten over een stuk speelgoed omdat het met de andere sekse wordt geassocieerd, moeten erop worden gewezen dat alle speelgoed interessant kan zijn en je met elk stuk speelgoed wel iets kan leren

Je kunt nog verder gaan in de discussie met de kinderen door het verband te leggen tussen de stukken speelgoed en de verschillende soorten competenties die je ermee ontwikkelt (algemene ontwikkeling, sociale en emotionele ontwikkeling, fijne motoriek, intellectuele ontwikkeling). Alle competenties zijn belangrijk voor jongens en meisjes. Als enkel meisjes met babypoppen spelen is het logisch dat iedereen later ervan uit zal dat zij liever voor baby's zorgen dan papa's. En als enkel jongens met autootjes spelen, zal het later iedereen verbazen als een meisje brandweervrouw wil worden...

* Gebaseerd op: 'Jouette' gerealiseerd door Ampli Junior asbl – ampli.junior@skynet.be

Contactgegevens

Katlijn Demuynck

Flora vzw

Tel.: 02/204.06.45

katlijn@florainfo.be

4.5 Minderhedencentrum voor interculturaliseren van het onderwijs

Vlaams Minderhedencentrum

Omgaan met diversiteit in onderwijs in de lerarenopleidingen

Gunther Vanneste

Het Vlaams Minderhedencentrum werkt aan een samenleving die positief omgaat met diversiteit. Een samenleving waar mensen en groepen van verschillende origine banden hebben met elkaar. En waar etnisch-culturele minderheden volwaardige burgers zijn.

Om te komen tot deze volwaardigheid zijn twee hefboomen cruciaal, met name onderwijs en werk. De allereerste stap hierbij ligt uiteraard binnen onderwijs. Toch blijkt uit het verleden dat het niet altijd evident is om aan alle jongeren gelijke uitkomstkansen te bieden. Verschillende oorzaken liggen hieraan ten grondslag. In het algemeen kunnen we stellen dat onze Vlaamse samenleving te lang onvoorbereid is gebleven op het omgaan met diversiteit, terwijl diversiteit in de praktijk al lang realiteit blijkt.

Willen we het onderwijs democratiseren voor alle groepen, dan ligt een belangrijke sleutel binnen de lerarenopleiding. Het zijn immers de aspirant-leraars van vandaag die het onderwijs van morgen zullen bepalen. Onderwijs is langetermijndenken. En zeker inzake diversiteit is dit hoogstnodig.

Drie sporen

Wanneer we willen werken aan diversiteit binnen de lerarenopleiding, zijn hierbij 3 sporen van belang.

- 1 fundamenteel onderschrijven van de diversiteitsgedachte door de leraar, en het hiernaar handelen. Hierbij gaat het om visie, kennis, vaardigheden en attitudes;
- 2 interculturaliseren van de methodieken, de leerlijn;
- 3 instroom en uitbouw van een divers lerarenkorps.

Met het onderschrijven van de diversiteitsgedachte doelen we op het feit dat leraars zich bewust moeten zijn van de dagelijkse realiteit. Niet alleen van het feit dat diversiteit een vaststaand gegeven is. Ook van het feit dat denken in diversiteit een noodzakelijke voorwaarde is om de huidige samenleving verder vorm te geven. Omgaan met diversiteit is echter geen evidentie. Iedereen vertrekt immers vanuit de eigen leefwereld om het andere aan 'af te toetsen'. Het is daarom van groot belang dat mensen elkaar leren kennen. Dat men zich vanuit het ene kader in het andere kan ver-

plaatsen. Dit wil echter niet zeggen dat men zijn eigen afbakeningen, verworvenheden overboord dient te gooien. Wel gaat het om een nauwere verdieping. Het is uit deze ontmoetingen dat men op zichzelf kan reflecteren. 'In het gelaat van de andere herkent men zichzelf' (Lévinas).

1 Binnen dit eerste luik is het belangrijk dat aspirant-leraars zich ondersteund voelen. Niet alleen theoretisch door een doorgedreven diversiteitsonderricht. Evenzeer dient de leraar voorbereid te worden op de dagelijkse praktijk inzake diversiteit. De opleider kan hiervoor een netwerk uitbouwen dat de student in staat stelt om in contact te treden met die andere leefwerelden. Hiervoor dienen middenveldorganisaties, belangenvertegenwoordigers en ondersteuningscentra zich af te vragen wat zij kunnen betekenen voor de lerarenopleiders. Zijn zij in staat om een aanbod te formuleren? Zijn zij bereid om mee in te stappen in het onderwijskader? Uit de samenwerking tussen onderwijs en andere partners ontstaat voor de student immers de meest tastbare initiatie tot diversiteit.

2 Het tweede spoor: 'interculturaliseren van de leerlijn', is bij uitstek een pedagogisch-didactische opdracht. Hiermee bedoelen we de concrete lesinhouden. Deze dienen -- nog meer dan nu het geval is -- gescreend te worden op hun relevantie. Zij moeten als het ware meer afgestemd te worden op de realiteit waarbinnen de jongere van vandaag zich bevindt. En dit op twee vlakken. Zowel binnen de lerarenopleiding zelf; als met aandacht voor de aan te wenden didactieken in de latere job van leraar.

3 Tot slot is er de uitbouw van een divers personeelsbeleid. Al lijkt dit niet meteen kernonderwerp van de lerarenopleiding, toch is het belangrijk dat aspirant leraars ook het belang van dergelijk personeelsbeleid weten te situeren. Leraars zijn voor de meeste jongeren nog steeds rolmodellen. In die hoedanigheid hebben zij een opdracht naar de samenleving. Maar in diezelfde positie staan zij ook als een soort 'leidfiguur'. Zij kunnen jongeren -- uit diverse milieus -- stimuleren tot het beroep van leraar.

Een divers personeelsbestand binnen de (hoge)school, biedt enorme voordelen. Het stelt het schoolteam in staat om een gezamenlijk kader te ontwikkelen dat uit verschillende mozaïeken is samengesteld. Zoals eerder gesteld, hoeft dit niet in te gaan tegen het pedagogisch concept van de school. Integendeel. Diversiteit kan men net aanwenden tot bevestiging van de eigen identiteit. Ook naar de scholieren en studenten zelf is dergelijk personeelsbeleid stimulerend. Het leert immers -- meer dan om het even welke theorie -- dat onderwijs mensen kwalificeert op basis van hun individuele capaciteiten.

Actie VMC: diversiteit in de lerarenopleiding

Het Vlaams Minderhedencentrum is het ondersteunings- en expertisecentrum van de diversiteits- en onthaalsector (met name: minderhedencentra, integratiecentra en onthaalbureaus). Als derde-lijnsorganisatie ontwikkelt het VMC onder meer methodieken en instrumenten voor organisaties, voorzieningen en lokale besturen die hun werking willen interculturaliseren.

Inzake de lerarenopleiding was er de voorbije jaren al samenwerking tussen de diversiteitssector en de hogescholen in de regio's Brussel en Antwerpen. Hierbij ging het voornamelijk om het verdichten van de kenniskloof tussen de aspirant-leraars en diverse thuismilieus van kinderen/jongeren in de vorm van bijvoorbeeld stages.

Samen met de sector zal het VMC vanaf het schooljaar 2006-2007 een aanbod ontwikkelen voor de lerarenopleiders. Basis hiervoor zal de evaluatie zijn van de projecten in Brussel en Antwerpen. De uiteindelijke doelstelling is om met de diversiteits- en onthaalsector duidelijke en goed gestructureerde modules uit te bouwen. Hieruit kunnen de opleidingen dan zoveel mogelijk putten.

Belangrijk hierbij is dat deze ontwikkeling verloopt in nauwe samenwerking met de lerarenopleiders zelf. Het kan immers niet genoeg benadrukt worden dat de pedagogisch-didactische expertise zich binnen onderwijs zelf bevindt. De diversiteits- en onthaalsector kan een meerwaarde bieden in het verdichten van school- en thuiscultuur. Bedoeling is het aanbieden van handvatten aan leraars inzake het omgaan met diversiteit.

Contactgegevens

Gunther Van Neste
gunther.vanneste@vmc.be

5 Verschillen in visie en praktijk van de opleidingen

Zoals blijkt uit de voorbeelden in deze publicatie zijn er veel verschillen in het omgaan met diversiteit in de lerarenopleidingen binnen de Vlaamse Gemeenschap. Soms zijn het losse projecten, soms zijn de activiteiten geïntegreerd in een visie die de hele opleiding schraagt van begin tot eind. Soms speelt het werken aan diversiteit zich volledig af binnen de muren van de school, soms zijn de banden met externe partners essentieel. Soms blijft het bij woorden en ontbreekt er een doorleefd aanvoelen van de nood aan diversiteit.

5.1 Project of principe?

Sommige opleidingen kiezen nog altijd voor het aanbieden van specifieke modules over diverse aspecten die te maken hebben met diversiteit. Ook in hun stageorganisatie is er een speciaal statuut voor stage in het buitengewoon onderwijs, concentratiescholen ... Ze pleiten voor een geleidelijke instap van studenten in het verhaal. Diversiteit is hier niet evident.

Andere opleidingen stappen hiervan af en kiezen voor een geïntegreerde aanpak waarbij diversiteit vanaf dag 1 centraal staat in de hele opleiding. Ze willen van bij de aanvang een duidelijk signaal geven en de toon zetten: diversiteit is geen keuze maar een feit en omgaan met diversiteit geen optie maar een must. Kortom: diversiteit is hier normaal. Diversiteit kan noch een project, noch een afzonderlijke module zijn. Het moet een principe zijn dat alle geledingen van een opleiding doorstroomt.

5.2 Intern proces of samenwerking met externen?

Het werken rond diversiteit is voor sommigen veeleer een intern proces. Anderen vinden het ontplooiën van samenwerkingsverbanden met externen net cruciaal.

Sommige hogescholen hebben specifieke projecten waar samen met externe partners bv. een kennismakings- of verdiepingstraject wordt aangeboden om studenten, kinderen en jongeren beter te leren kennen buiten de schoolcontext. Ze grijpen ook de mogelijkheden aan om samen met externen werk te maken van gelijke onderwijskansen. Andere hogescholen leggen de nadruk op interne (re)organisatie en het herdenken van de volledige opleiding vanuit een diversiteitsdenken.

5.3 Practise what you preach

Omgaan met diversiteit kan je niet enkel opnemen in je visietekst en je inhoudelijke curriculum. Je moet het ook echt waarmaken zodat de boodschap krachtig overkomt: *practise what you preach*.

Sommige hogescholen hebben het onderwerp al op de agenda geplaatst en geven les over het belang van omgaan met diversiteit. Maar woord en daad moeten op elkaar afgestemd worden om een geloofwaardig verhaal te krijgen en omgaan met diversiteit bij studenten kans op succes te bieden. Dit zal zich dan ook moeten vertalen in andere leeromgevingen, nieuwe evaluatievormen, aangepaste evaluatiecriteria, flexibele leertrajecten.

Positief omgaan met diversiteit veronderstelt dat de rijkdom die de diversiteit brengt ook benut wordt. Communicatie en interactie als instrumenten in de opleiding zijn daarbij fundamenteel, maar soms maken flexibilisering, individualisering en schaalvergroting dit moeilijk.

5.4 Diversiteit of homogeniteit

Omgaan met diversiteit kan je niet zomaar even aanleren. Het veronderstelt dat het hele onderwijs erop gebouwd wordt. Maar vaak zien we het omgekeerde: dat het onderwijs juist stoelt op het principe van homogeniteit. Het is er vooral op gericht om iedereen hetzelfde in eenzelfde periode aan te bieden. Het leerstofjaar-klassensysteem is nog altijd gericht naar de gemiddelde leerling; bij remediëring is het aanbod erop gericht diegene die niet kan volgen naar dat niveau te brengen ... Aan het einde van de rit gaat het om dezelfde toetsen, dezelfde inhoud. Belangrijk is dat leraren weten dat het doorbreken van het leerstofjaar-klassensysteem mogelijk en wenselijk is. Via adaptief onderwijs kan beter met de talenten van leerlingen rekening worden gehouden. De eindtermen zijn hierbij een middel voor het bewaken van de onderwijskwaliteit en de gelijke kansen

Positief omgaan met verschillen veronderstelt het versterken van de competenties van leerlingen, het sterker maken van waar men goed in is; met andere woorden de verschillen positief inzetten en ze waarderen.

5.5 Cultureel-maatschappelijke nood aan diversiteit

Omgaan met diversiteit kunnen we op twee manieren benaderen. Een eerste is de *pedagogisch-didactische benadering*. Die gaat ervan uit dat kinderen en leerlingen per definitie van elkaar verschillen en dat onderwijs precies deze verschillen als uitgangspunt moet nemen. Deze benadering vindt meer en meer ingang in de lerarenopleidingen. Omgaan met verschillen stoelt dan op een maatschappelijke nood die doorgaans onvoldoende gekend of aanvoeld wordt door de individuele leerkracht. Het gaat over de kinderen die het onderwijs binnenkomen. Niet alle kinderen zijn gelijk. Kinderen uit een sociaal achtergesteld milieu leven in een heel andere thuissituatie dan kinderen uit de middenklasse. Dat beseffen leerkrachten die doorgaans zelf uit de middenklasse afkomstig zijn nog te weinig. Alle kinderen zijn verschillend en ons onderwijs moet zich aan die diversiteit aanpassen.

Een andere aanpak van omgaan met diversiteit is de *socioculturele benadering*. Die gaat ervan uit dat omgaan met diversiteit een noodzakelijke competentie is voor elk individu in onze complexe samenleving. Confrontaties met nieuwe situaties en contexten, met andersdenkenden en andersdoenden lopen niet altijd rimpelloos. Ze leveren ook niet automatisch een meerwaarde op voor alle betrokken partijen. Leraren moeten dus een leeromgeving kunnen creëren waarin leerlingen met elkaars verscheidenheid leren omgaan, minimaal respect opbrengen

voor elkaars verscheidenheid, maximaal elkaars verscheidenheid benutten als bron van leren en in fine de verscheidenheid als de normaalste zaak van de wereld beschouwen. Dit sociaal-culturele aspect heeft dus te maken met de output van onderwijs. Onderwijs is een socialisatieproject dat kinderen moet voorbereiden op een maatschappij vol flexibiliteit, verscheidenheid, complexiteit en pluralisme. Ook op dat punt is er nog een hele weg af te leggen.

Vele hogescholen nemen zelf geen standpunt in tegenover dit cultureel-maatschappelijke fenomeen. Andere voeren het debat over welke benadering de beste is nog te weinig.

In sommige hogescholen wordt dit debat wel gevoerd. Wellicht is een combinatie van beide benaderingen aangewezen.

6 Beleidsaanbevelingen

De deelnemers uit de verschillende groepen hebben tijdens de vijf sessies een aantal beleidsaanbevelingen verzameld om het werken aan diversiteit in de leraaropleiding een sterkere *drive* te geven. Het gaat om aanbevelingen op micro- of klasniveau, op meso- of hogeschoolniveau en tot slot op macro of overheidsniveau.

6.1 Niveau van de klas

- ✗ Er is nood aan meer aandacht voor de functie 'de leraar als cultuurparticipant'. Een sociologische achtergrond over gelijke kansen en diversiteit is voor een leraar onontbeerlijk.
- ✗ Diversiteit mag niet enkel in het laatste jaar van de opleiding aan bod komen. De thematiek moet ingebouwd worden van dag 1 en niet als een apart vak of module, maar geïntegreerd in alle vakken of modules.
- ✗ Er is aandacht nodig voor het opbouwen van een krachtige leeromgeving waarin omgaan met diversiteit kansen krijgt. Sleutelwoorden zijn hier: intensieve begeleiding, kleine groepen, accenten op intervisie, uitwisselen, gesprekken voeren, confronteren en leren van elkaar.
- ✗ Een diversiteitsaanpak moet drie doelen nastreven:
 - onderwijs op maat voor elke leerling waarbij ieders talenten worden benut;
 - onderwijs gericht op specifieke onderwijsbehoeften met als uitgangspunt integratie en inclusie;
 - onderwijs waarin verscheidenheid geen probleem vormt maar een kans om van elkaar te leren.

6.2 Niveau van de opleiding

Er is nood aan een diversiteitsbeleid op hogeschoolniveau. Enkele mogelijkheden zijn:

- ✗ kleur bekennen op het vlak van visie en beleid, zich duidelijk profileren en een emancipatorische rol opnemen;
- ✗ kiezen voor een krachtig leiderschap met een duidelijke visie in de hogeschool en een gericht personeelsbeleid met stimulerende interventies voor diversiteit in het lerarenkorps;
- ✗ belang hechten aan krachtig voorbeeldgedrag;
- ✗ oprichten van een werkgroep met verschillende vertegenwoordigers uit diverse groeperingen met een gericht beleid, inclusief een diversiteitseffektenrapport waarin elk aspect van de opleiding aan een diversiteitstoets onderworpen;
- ✗ structurele aandacht voor de thematiek van gelijke onderwijskansen binnen de opleiding;

- × betere begeleiding van studenten tijdens de stage;
- × bieden van een mentorenopleiding en vorming van leerkrachten met een duidelijke visie en een keuze voor diversiteit;
- × actieve participatie van de opleiding in de lokale netwerken en de samenwerkingsverbanden;
- × bredeschoolgedachte realiseren in de hogeschool door de contacten met externen maximaal te benutten.

6.3 Niveau van de overheid

- × expliciet opnemen van 'omgaan met diversiteit' in de basiscompetenties;
- × de kloof tussen basis- en secundair onderwijs dichten; misschien is het beter de basisschool met twee jaar verlengen. Het verschil tussen de A- en B-stroom lijken vooral kansen te ontnemen in plaats van kansen te scheppen;
- × extra aandacht geven aan de problematiek van de aansluiting tussen 'net afgestudeerd' en 'pas aan de slag'. De kloof van de opleiding naar de echte praktijk overbruggen is vaak moeilijk. Vaak is dat het moment waarop de terugweg naar vastgeroeste patronen wordt ingeluid en vernieuwingen worden afgebouwd. De invoering van het mentorschap in de lerarenopleiding die momenteel wordt voorbereid, is een eerste stap in de goede richting om dit probleem aan te pakken.
- × kritische analyse van flexibilisering, vernieuwingen en schaalvergroting in het licht van de nood aan krachtige leeromgevingen voor de kwaliteit van onderwijs en omgaan met diversiteit.

[Sluitstuk van een jaar nadenken met lectoren en organisaties over diversiteit in de lerarenopleidingen]

'DIVERSE' LECTOREN... DIVERSE STUDENTEN?

